

POLITIET
OSLO POLITIDISTRIKT

VOLDTEKT I DEN GLOBALE BYEN 2011: Anmeldelser og medieoppslag

Marianne Sætre og Veslemøy Grytdal
Strategisk stab
Oslo politidistrikt, 2012

ISBN 978-82-8228-014-3

Forord

Denne rapporten omhandler alle lovbrudd som ble anmeldt og registrert som voldtekt ved Oslo politidistrikt i 2011. Den kommer etter ønske fra Justis- og beredskapsdepartementet og andre som har etterspurt kunnskap om sammenhengen mellom den intense medieoppmerksomhet om overfallsvoldtekt høsten 2011 og politianmeldelsene av denne og andre typer voldtekt.

For å belyse dette har analytikerne ved Oslo politidistrikts strategiske stab bygget videre på tidligere mal for analysene, men utvidet og utdypet denne. Rapporten er noe mindre popularisert enn tidligere. Oslo politidistrikt håper denne ekstraordinære rapporten dokumenterer utviklingen i anmeldelser av voldtekt og sambandet mellom medieoppmerksomhet og anmeldelsestilbøyelighet på en måte som kan være til nytte for politiske aktører, faglige miljøer og forskningsnettverk om voldtekt og gråsoner.

Oslo politidistrikt, juni 2012

Visepolitimester Sveinung Sponheim

Innholdsfortegnelse

FORORD	3
INNHOLDSFORTEGNELSE	4
INNLEDNING	6
BAKGRUNN: EKSTRAORDINÆR ANALYSE.....	6
OVERORDNET MÅL OG PROBLEMSTILLINGER	7
TILNÆRMING OG OPERASJONALISERING AV PROBLEMSTILLING	9
ANALYSEMODELL	9
OPERASJONALISERING AV MEDIENES VIRKNING.....	10
METODE	16
UNDERSØKELSESMATERIALETS KILDE OG UTVALGET AV SAKER.....	16
DEN KVANTITATIVE METODEN	18
DEN KVALITATIVE FORTOLKNINGEN	19
IDENTIFISERING AV VOLDTEKTSTYPER.....	21
MÅLING AV MEDIEEFFEKT	23
ANONYMISERING	25
BEGRENSNINGER VED MATERIALET	26
IKKE GENERALISERBART.....	26
IKKE ÅRSAKSKONKLUSJONER	27
RESULTATER: ANMELDTE VOLDTEKTER 2011	29
ANTALL ANMELDELSER	29
ANTALLET ØKER MARKANT - MEST FOR FORSØK	29
MÅNEDSVIS UTVIKLING I ANMELDELSER	31
ANMELDELSER OG MEDIEPÅVIRKNING	31
ANMELDELSESTIDSPUNKT	34
STØRRE ANDEL GAMLE SAKER.....	34
ANMELDELSESTIDSPUNKT OG MEDIEEFFEKTER.....	34
TYPER VOLDTEKT	37
FORDELING AV VOLDTEKTSTYPER ENDRES	37
TYPER OG JURIDISKE KATEGORIER	38
MÅNEDSVIS UTVIKLING I ANMELDTE VOLDTEKTSTYPER	39
ANMELDELSESTIDSPUNKT FOR ULIKE VOLDTEKTSTYPER	40
TYPER VOLDTEKT OG MEDIEPÅVIRKNING.....	41
MAKT	45
MAKTSTERKE OG -SVAKE RELASJONER	45
MAKTMIDDEL.....	45
GJERNINGSSTED OG TIDSPUNKT	48
POLITISTASJONSKRETSER – STORE FORANDRINGER I ANMELDELSESPROFIL.....	48
BYOMRÅDER SOM GJERNINGSSTED OG MEDIENE.....	50
GJERNINGSSTEDET – MER UTENDØRS	51
GJERNINGSSTED OG TYPE VOLDTEKT	52
GJERNINGSSTED OG MEDIER	54

GJERNINGSTIDSPUNKT	55
OFTERE OM NATTEN.....	55
GJERNINGSTIDSPUNKT - MEDIER.....	56
RELASJONEN MELLOM FORNÆRMET OG GJERNINGSMANN	58
FLERE ANMELDELSER AV "FREMMEDE"	58
RELASJONER OG MEDIER.....	60
GJERNINGSPERSON	62
KJØNN - GJERNINGSPERSON	62
ALDER – GJERNINGSPERSON	62
STATSBORGERSKAP OG LANDBAKGRUNN – GJERNINGSPERSON.....	65
RUS OG PÅVIRKNING – GJERNINGSPERSON	67
ARBEIDSLIV OG UTDANNING - GJERNINGSPERSON	68
BELASTNINGSBAGGRUNN – GJERNINGSPERSON	69
FORNÆRMET.....	72
KJØNN OG SEKSUELL ORIENTERING/-KONTEKST	72
ALDERSPROFIL - FORNÆRMET	72
FORNÆRMEDE – ALDER – MEDIER	73
STATSBORGERSKAP OG LANDBAKGRUNN - FORNÆRMET	75
FORNÆRMEDE – LANDBAKGRUNN - MEDIER	77
RUS OG PÅVIRKNING – FORNÆRMEDE	78
FORNÆRMET – RUS - MEDIER.....	80
ARBEIDSLIV OG UTDANNING – FORNÆRMEDE: STABIL	82
FORNÆRMET – ARBEIDSLIVSTILKNYTNING - MEDIER.....	83
BELASTNINGSPROFIL – FORNÆRMEDE: MER REVIKTIMISERING	84
FORNÆRMEDE - BELASTNINGSBAGGRUNN - MEDIER.....	85
MEDISINSK HJELP – FORNÆRMEDE	87
FORNÆRMET – MEDISINSK HJELP – MEDIA	89
SAKSAVGJØRELSE OG BEHANDLING AV STRAFFESAKENE.....	91
SAKSBEHANDLINGSTID OG OPPKLARINGSPROSENT 2011	92
STATUS I SAKSBEHANDLINGEN MAI 2012	93
HENLEGGELSENE	95
GRUNNENE TIL HENLEGGELSE	96
FORNÆRMEDE-UTFORDRINGER I SAKSBEHANDLINGEN	100
SAMMENDRAG OG KONKLUSJON.....	104
KOMPARATIV ANALYSE: HENDELSESFORLØP OG TYPER VOLDTEKT SOM ANMELDES I 2011 MOT 2010	104
KORRELASJONSANALYSE: FORBINDELSEN MELLOM INTENS MEDIEOPPMERKSOMHET OG ANMELDELSER.....	105
KONKLUSJON	106
VEDLEGG	108
VEDLEGG 1: VOLDTEKTSLOVGIVNINGEN I NORSK STRAFFELOV	109
VEDLEGG 2: BEVEGGRUNNER FOR Å KONTAKTE POLITIET 2010.....	110
VEDLEGG 3: DEFINISJONER PÅ "IDEALTYPEN" AV VOLDTEKT - UT FRA SOSIALE KONTEKSTER OG HENDELSESFORLØP	111
VEDLEGG 4: CASEHISTORIER KONSTRUERT - SOM ANTyder BREDDE I ANMELDTE HENDELSESFORLØP (MED ØKENDE GRAD AV GROVHET/MAKT).....	113
VEDLEGG 5: GJERNINGSTIDSPUNKT	117
LITTERATURLISTE	118

Innledning

Bakgrunn: Ekstraordinær analyse

Denne analysen omhandler hendelser som ble anmeldt til Oslo politidistrikt i 2011 og her registrert som voldtekt.¹ Studien er et resultat av uttrykte ønsker fra politisk og faglig hold om ekstra oppfølging av politidistriktets forrige voldtektsrapport for året 2010: *Voldtekt i den globale byen – Endringer i anmeldte voldtekter og seksualkultur i Oslo* (Sætre and Grytdal 2011).² Denne kommer derfor utenom den vanlige syklusen av tre års intervaller som politidistriktet har fulgt siden 2000 i rapporteringen av anmeldte ran, vold og voldtekter. Målgruppen er primært relevante forsknings- og fagpolitiske miljøer. Formene fra tidligere rapporter er forsøkt fulgt, selv om analysen er noe endret og utvidet for best mulig å besvare forespørselen.³

Forrige års rapport var spesiell i den forstand at en kvalitativ og fenomenologisk metode gjorde det mulig å gå ”bakenfor” voldtektsbegrepet. Det åpnet et felt for å utvikle mer sosiologisk baserte typologisering av det som anmeldes som voldtekt ut fra deres ulike kontekster og hendelsesforløp: Festrelaterte voldtekter, relasjonsvoldtekter, sårbarhetsvoldtekter, overfallsvoldtekter, samt ”annet”. Typene lå til grunn for gjennomgangen av data og ga et variert bilde av voldtekter som ulike sosiale fenomener. De omhandler ulike konflikter og grensdragninger i samhandlingskontekster som oppstår innen og mellom ulike sosiale grupper i Oslo. Overgrepene avspeiler Oslo som et globalt knutepunkt og underholdingssentrum for et stort oppland, ikke minst for unge voksne, i tillegg til å være bosted for en variert populasjon med hensyn til økonomisk, kulturell og religiøs bakgrunn. Typologien synliggjorde systematiske forskjeller i kontekstbestemte erfaringer som oppleves krenkende, tolkes som overgrep og anmeldes som voldtekt.

Bakgrunnen for ønsket om ekstra rapport over anmeldelser i 2011 var at mediene dette året rettet en intens oppmerksomhet om en angivelig økende voldtektsrisiko, spesielt formulert som en fare for overfallsvoldtekt. Allerede i første helgen av april ble mediens overskrifter preget av voldtekt, med beskrivelser ut fra det såkalte ”*individual-dramatiske paradigmet*”, med en vektlegging av ”*det individuelle, skjebneaktige, enkeltstående, dramatiske og særskilt avvikende*”.⁴ Fokuset var på skjebner som fortløpende falt som offer for overfallsvoldtekter, byen ble omtalt som ”voldtektshovedstad” preget av en ”voldtektsbølge”.

---

¹ Voldtekt er definert i Str.loven §192 og forsøk på voldtekt i Str.loven §192, jfr. § 49. Se Vedlegg 1.

² Dette var den femte voldtektsrapporten fra Oslo politidistrikt, som tidligere har bygd på anmeldelsesmaterialet fra 2000, 2001, 2004 og 2007 i tillegg til 2010. Begrepet ”*den globale byen*” defineres løst i den siste rapporten som ”*sentre for kapital, kompetanse, arbeid, utdanning, salg, design og kunst, De trekker også til seg et bredt spekter av befolkningsgrupper, forbruksvarer og underholdningstilbud.*” ..de ”*representerer et mangfold av kulturer, som også følger ulike tradisjoner og normer for kjønn- og seksualitetsforståelse.*” (se side 6).

³ Dette betyr også at korrelasjonsanalysen er forsøkt integrert inn i det tradisjonelle konseptet og derfor presenteres på en litt uvant form for de som er vant med å benytte statistiske korrelasjonsmatriser.

⁴ Mathiesen, T. (1986). *Makt og medier: En innføring i mediesosiologi*. Oslo, Pax.. (s. 203-238)

Dette skapte både stor frykt og engasjement i byens befolkning. Politidistriktet erfarte en markant økning i antallet anmeldelser utover i siste halvår av året, men pekte på at dette ikke nødvendigvis gjaldt overfallsvoldtekt. Veksten kunne dessuten tilskrives økt frykt med høyere sensitivitet overfor ulike typer tilnærminger, samt høyere bevissthet og anmeldelsestilbøyelighet overfor krenkende erfaringer. Høyere anmeldelsesfrekvens behøvde ikke å bety et økt antall overgrep. I forbindelse med spørsmål i Stortinget, ble det i desember uttrykt behov for en oppfølgende rapport fra Oslo politidistrikt som dokumenterte utviklingen i voldtektsanmeldelsene, især for overfallsvoldtekter, i forbindelse medieoppslagene.⁵

Overordnet mål og problemstillinger

Det overordnede siktemålet med denne rapporten er å studere endring i voldtektsanmeldelser 2011 i tilknytning til offentlig oppmerksomhet.⁶ To spørsmål skal belyses:

- Hvordan var utviklingen i typer hendelsesforløp som anmeldelse som voldtekt til Oslo politidistrikt i 2011, især for hendelsesforløp som kan defineres som overfallsvoldtekt?
- Kan utviklingen i anmeldelser knyttes til mediens oppslag om voldtektsfaren, især for overfallsvoldtekt?

Ved å videreføre forrige analyse, som var basert på data fra 2010, til anmeldelsene i 2011, legges det et grunnlag for en enkel komparativ undersøkelse mellom anmeldelser mottatt de to årene. Dette synliggjør den spesifikke utvikling i hva som anmeldes og registreres som voldtekt i 2011. Dessuten er det et mål å nå mer innsikt i om og hvordan endringene knytter seg til mediens måte å dramatisere faren på dette året. Det handler om å få mer kunnskap om forbindelsene mellom medieoppmerksomhet og hva politiet mottar av anmeldelser for voldtekt. Til dette formålet er det benyttet en enkel korrelasjonsanalyse.

Analysen av endring innebærer å undersøke hvorvidt kategoriene i voldtektstyper fra 2010 fremdeles er valide og om karaktertrekkene ved disse er stabile eller i forandring. Av særlig interesse er det å få belyst utviklingen i anmeldelsesfrekvens og kjennetegn ved det vi har kalt overfallsvoldtekt, og forhold mellom denne og de øvrige typene voldtekt, siden den offentlige diskursen i fjor tok en tydelig vending mot overfallene. For å avdekke bevegelser i anmeldelser har vi sett oss nødt til å gjennomgå det samme batteriet av variabler som i 2010, av kjennetegn både ved gjerningstidspunkt, anmeldelsestidspunkt, gjerningssted, relasjon mellom de involverte og kjennetegn ved gjerningsmenn og ofre som anmelder.

I tillegg til den komparative analysen flettes det i gjennomgangen fra den komparative undersøkelsen inn resultater også fra en enkel korrelasjonsanalyse mellom det månedlige antallet medieoppslag og den

---

⁵ Justisministerens uttalte i Stortinget i desember 2011, med referanse Oslo politidistrikts voldtektsrapport og henvendt til Politidirektoratet at: *"Det må(..).. foretas en nærmere analyse av tallgrunnlaget, med samme metoder og grundighet som lå til grunn for fjorårets tall."*

månedlige frekvensen for anmeldelse i 2011 av ulike hendelsesforløp som registreres som voldtekt. Ved å analysere samvariasjon mellom medieoppmerksomhet og anmeldelsesfrekvens åpnes et rom for drøfting av forbindelser mellom mediers oppmerksomhet, befolkningens bevissthet og frykt, og politiets mottak av anmeldelser av voldtekt.

Til sammen gir dette en empirisk dokumentasjon av en sterkt avvikende periode både i kriminalstatistikken og i hvordan voldtektsfaren framstilles i det offentlige meningsskiftet. Det diskuteres underveis hvilke av hypotesene om sammenhenger mellom medier og anmeldelser som synes mest støttet av det empiriske materialet. Målet er ikke å konkludere om mediens rolle, pålegge noen skyld eller å bekrefte spesielle teorier, for eksempel om utvikling av såkalt ”moralsk panikk”.⁷ Flere teorier ble lansert fra ulike hold høsten 2011 om hvilke dypere kulturelle spenninger som lå til grunn for det intense engasjementet mot overfallsvoldtekt denne perioden, som vi ikke berører. Vårt begrensede mål er å bidra med et empiriske materiale til videre kunnskapsutvikling innen ulike faggrupper, der forklaringer kan gå i ulike retninger og forbindes med både dypere og mer overflatiske prosesser i samfunnet.

Vi er bevisst at forrige rapport utløste flere ønsker om utdyping, som ikke er inkludert i denne analysen. På forespørsler om ”forsinket grensesetting” og ”maktsvake” overgrep fra forrige rapport, er en ny variable om grad av makt under utvikling. Den er komplisert, ennå uferdig og tilfører dessuten lite i sammenlikning mellom 2010 og 2011, og er således valgt vekk fra analysen. Dypere og mer systematiske refleksjoner over det såkalte ”mørketallet” og hvordan dette endres som følge av bevegelser i anmeldelsestallet, er heller ikke inkludert her. En mer utfyllende analyse av varierende henleggelsestall som funksjon blant annet av forskjellige registreringspraksiser, som nevnes i rapportens siste del, må utdypes i en annen sammenheng.

---

⁶ Kan også formuleres som et spørsmål om diskursive prosessers innflytelse på anmeldelsesmaterialet.

⁷ Cohen, S. (1972). Folk devils and moral panics. London, Mac Gibbon and Key, Christie, N. and K. Bruun (2003). Den gode fiende. Oslo, Universitetsforlaget, Thompson, K. (2005). Moralsk panik. København, Systime academics.

Tilnærming og operasjonalisering av problemstilling

Analysemodell

I fjorårets voldtektsrapport pekes det på flere mulige faktorer bak det tilsynelatende utvidete erfaringsfeltet som fortolkes og anmeldes til politidistriktet som voldtekt. Det antydes at utvidelsen kan ha forbindelser med nye trekk ved den globale byens sammensatte seksualkultur, med en generell rettsliggjøringstendens med økt anmeldelsestilbøyelighet, med nye ordninger for å styrke offerets stilling i rettsprosessene, samt med en mulig metodeeffekt der reformering av politiets avhørsteknikk synliggjør hendelsesforløpet på nye måter. Det understrekes både i fjorårets rapport og her at eventuelle endringer i anmeldelsesmaterialet *ikke* umiddelbart kan fortolkes som uttrykk for endringer i feltet for mellommenneskelige relasjoner og (sam-) handlinger. Endringene som dokumenteres i komparative analyser av anmeldelser, kan hypotetisk tilbakeføres til ett eller flere av nivåene i en anmeldelsesprosess, det vi har valgt å kalle *”trinn i anmeldelsestrappen”*:⁸

Trinn i anmeldelsestrappen:

- a) **Erfaringsverden**, det sosiale feltet for intime kroppslige relasjoner og handlingsrepertoarer,
- b) **Fortolkningskjemaene**, de kulturelle/diskursive forståelsene av erfaringene som gjør dem til negative ”opplevelser” av ulike slag, herunder også fortolkninger av erfaringer som krenkelser, overgrep og voldtekt,⁹
- c) **Reaksjonsmønsteret** overfor de erfaringer som oppleves som krenkende, herunder også tendensen til rettsliggjøring og anmeldelse av erfaringer opplevd som krenkelser.
- d) **Institusjonalisering** av erfaringene inn i en juridisk ramme som voldtekt og den videre behandlingen av aktørene og hendelsene av politi og rettsapparatet for øvrig.

Rettsliggjøringstendenser og styrket tilrettelegging for juridisk håndtering av seksuelle konflikter (trinn d), kan virke tilbake på hvordan folk forstår erfaringene man gjør og hvordan man reagerer på dem. Det foreligger en såkalt ”feedback loop” fra den juridiske institusjonaliseringen tilbake til fortolkningskjemaene.¹⁰ Det juridiske ”scriptet” tilbyr en fortolkningsramme for subjektivt opplevde

---

⁸ ”Trinnene” kan også forstås som ulike tilnærminger til voldtekt når man tar offeret som utgangspunkt, som: a) fenomenologisk sansbar erfaring, b) diskursivt objekt, c) resultat av offerets rasjonelle handlingsvalg, d) rettslig institusjonalisert objekt. Det understrekes at ingen av tilnærmingene handler om å fornekte at en overgrepshandling og krenkelse har skjedd.

⁹ Se også Bourdieus begreper om doxa, illusio og habitus som omhandler det forforståtte symbolske universet som ligger som premiss for forståelse, også hvordan dette er nedfelt i kroppslige reaksjoner, følelser og måter å føre seg. Se for eksempel Prieur, A. and C. Sestoft (2007). Pierre Bourdieu. En introduksjon. København, Hans Reitzels Forlag. (side 50-64)

¹⁰ Begrepet om feedback loop i denne sammenhengen er hentet fra den amerikanske feministiske filosofen og æresprofessor ved Universitetet i Oslo, Linda Alcoff, se: <http://kilden.forskningsradet.no/c16880/artikkel/vis.html?tid=77708>, for en sammenhengende og mer grunnleggende behandling av forholdet mellom kroppslighet, det diskursive og institusjonaliserte nivået, se:

konflikter og krenkelser i de intime relasjonene, som også bringer med seg en bestemt type løsning, i form av voldtektsanmeldelse og straffeforfølgelse.¹¹ Når det som anmeldes som voldtekt er i endring, kan det like gjerne tilskrives en sterkere rettsliggjøring av kulturelle fortolkningsrammer for intime konflikter, som nye tendenser i folks kroppslige erfaringsverden.

Det understrekes igjen at man fra en komparativ analyse av endringer i anmeldelser ikke uten videre kan konkludere om underliggende prosesser på trinn a), b) og c), eller om årsaksforhold til de anmeldte hendelsesforløpene. Sammenholdt med modellen av anmeldelsestrinn, må man legge til grunn at anmeldelsesmaterialet kan gi et skjevt bilde av hvilke erfaringer som utspiller seg i samhandlingen mellom folk på trinn a) og hvordan disse defineres på trinn b). Å trekke slutninger fra anmeldelser til nivåene under, krever teorier om forbindelsen mellom nivåene. Bevegelser i anmeldelsesmaterialet kan imidlertid være godt egnet nettopp til hypoteseutvikling om prosesser på lavere nivå. Disse kan eventuelt knyttes videre til både bredere teoretiske rammeverk og til testing gjennom oppfølgende studier basert på andre typer empiriske data.

Operasjonalisering av medienes virkning

En indikator på styrken i mediefokuset på voldtekt i 2011 er antallet ganger de vanligste voldtektsbegrepene benyttes i papir- og nettaviser. *Journalisten.no* beskrev utviklingen i mediefokuset 2011 som ”*eksplosiv*.”¹² Ved utgangen av året 2011 var ”overfallsvoldtekt” blitt benyttet i 8773 oppslag, mot under 2000 oppslag hver av de tre årene før. I det foregående toppåret 2007 hadde ”overfallsvoldtekt” blitt brukt 2194 ganger.

Mediefokusets intensitet varierte betydelig i styrke gjennom året. Ikke minst i etterkant av terrortragedien 22. juli 2011 ble det en periode med dempet oppmerksomhet, før en voldsom oppmerksomhet kom utover høsten. Et søk i mediearkivet Retriever på bruken av ordet ”*overfallsvoldtekt**”, ”*voldtektsbølge**” og ”*voldtektsbøvedstad**” i norske papir- og nettaviser gjennom året 2011, gir et mål på utviklingen.

De tre første månedene 2011 lå antallet treff på oppslag med ordet ”overfallsvoldtekt” på under 100 per måned. I april måned starter den kraftige konsentrasjonen om voldtektstemaet, og det er grunn til å anta at dette har forbindelse med at det den første helgen denne måneden anmeldes flere såkalte overfallsvoldtekter. Antallet treff på ”*overfallsvoldtekt**” øker denne måneden til 866. Antall treff på ”*voldtektsbølge**” øker fra under 10 de første månedene på året til 193 i april.

Etter at Oslo politidistrikt kom med sin rapport om ”*Voldtekt i den globale byen*” i slutten av mai, rettes det igjen et kraftfullt fokus på voldtekt. I august er antallet treff redusert, men de påfølgende månedene er preget av ekstremfokus. Antall treff øker fra 533 for ”*overfallsvoldtekt**” i september, til 1852 i oktober og 2830

Alcoff, L. M. (2006). *Visible Identities: Race, Gender and the Self*, Oxford university press, Alcoff, L. (2009). "Discourses of sexual violence in a global framework." *Philosophical topics* 37(2): 123-140.

¹¹ Gagnon, J. H. and W. Simon (1973). *Sexual conduct: The social sources of human sexuality*, Aldine.

i november og for ”voldtekt**sbølge**” fra 41 i september til 351 i oktober og 953 i november. Antallet treff for ”voldtekt**shovedstad**” økte ikke riktig på samme måten, men var også høy, med 25 i oktober og 15 i november. Den voldsomme eksponeringen tok brått slutt i desember, usikkert av hvilken grunn¹³.

Tabell 1: Antall treff etter søk på begrepene ”overfallsvoldtekt(er)”, ”voldtektsbølge**(r)” og ”voldtekt**shovedstad**(en)” i norske papir- og nettaviser i løpet av 2011, fordelt etter måned¹⁴**

Måned 2011	Antall Retriever- treff ”overfallsvoldtekt*”	Antall Retriever- treff ”voldtekt sbølge *”	Antall Retriever- treff ”voldtekt shovedstad *”
Januar	74	6	1
Februar	34	1	1
Mars	89	2	0
April	866	193	1
Mai	72	9	41
Juni	820	89	1
Juli	788	51	3
August	161	4	1
September	533	41	1
Oktober	1852	351	25
November	2830	953	15
Desember	654	190	0
Totalt	8773	1890	90

En mulig grunn for de intense oppslagene om overfallsvoldtekt kunne være at den faktiske voldtektsfaren øker dramatisk. Slike plutselige endringer i lovbruddsfrekvens er generelt uvanlig, men kan forekomme dersom enkeltpersoner blir særlig aktive kriminelle innenfor et område. En dramatisk vekst i antallet voldtekter kunne dermed skje dersom det plutselig oppholder seg en eller flere særlig aktive serievoldtektsmenn i byen.

Oslo politidistrikt foretok en intern komparativ saksanalyse av alle de anmeldte voldtektene i 2011 som i initialfasen kunne forstås som ”overfallsvoldtekt”. Slike analyser gjøres for å sjekke ut om det kan identifiseres serievoldtektsmenn.¹⁵ Analysen av gjentakende modus og signalement konkluderte med at et svært begrenset antall personer syntes ansvarlige for flere enn én krenkelse. Disse gjerningspersonenes

¹² www.journalisten.no/node/36260

¹³ Muligens virket en kritisk drøfting av mediens framstillinger i Journalisten.no dempende.

¹⁴ Tall hentet fra et Retriever-søk i norske papir- og nettaviser. Takk til journalist Bjørn Åge Mossin for assistanse. Se også drøftingen av mediens behandling av voldtektstemaet i Journalisten.no i november 2011, se www.journalisten.no/node/36260

aktivitet virket begrenset i utstrekning og/eller innhold. Det er ikke uvanlig at det forekommer slike personer som anmeldes for flere enn ett overgrep i løpet av ett år. Årets gjerningspersoner kan ha vært aktive også tidligere år. Det er derfor på ingen måte mulig å forklare en betydelig økning i anmeldelser i løpet av 2011, eller den ekstreme medieoppmerksomheten, ut fra disse enkeltstående gjerningspersonenes tilsynelatende moderate aktivitetsgrad.

Politiet har tidligere erfart at hyppige framstillinger av seksuelle overgrep i mediene ofte sammenfaller med endret og forhøyet anmeldeshyppighet. Det er likevel ikke etablert noen konsensus i forklaring av dette fenomenet. I debatten høsten 2011 viste forskere og andre til minst tre ulike mulige effekter og forbindelser mellom overgrepfeltet og mediens iscenesettelser av voldtektsfaren. Vi foreslår selv en fjerde mulig effekt.

➤ **Bevisstgjøringseffekt**

Noen mente mediene ga et skjult samfunnsproblem en sunn oppmerksomhet som kunne gi en **"bevisstgjøringseffekt"**. Denne kunne føre til at flere kvinner anmeldte uønsket oppmerksomhet og overgrep de ble utsatt for, som igjen kunne redusere mørketallet.¹⁶ I modellen av anmeldelser som resultatet av trinn i en anmeldelsesprosess, handler bevisstgjøringseffekten om en forsterket tilbøyelighet til å fortolke negative erfaringer på trinn a) som krenkelser og til videre fortolkning av krenkelser som voldtekt b) og til anmeldelse som reaksjonsform på trinn c).

➤ **Smitteeffekt**

Andre viste til en såkalt **"smitteeffekt"**, dvs. en antatt sammenheng mellom mediaeksponering av overgrep og en stimulering av overgrepstilbøyelighet.¹⁷ Ifølge studier kan medieoppslag om seksuelle overgrep virke som trigger på overgrepsadferd.¹⁸ Personer som i utgangspunktet står i fare for å utvikle overgrepsadferd,

---

¹⁵ Analysen er foretatt ved Seksjonen for vold og seksuallovbrudd. Oslo politidistrikt.

¹⁶ Se for eksempel VG 31.10 2011 der professor Ragnhild Hennem uttrykker at medieoppmerksomheten kan være positiv fordi den kan øke ofres anmeldeshyppighet.

¹⁷ Kjønnsforsker Anne Bitsch uttaler seg i VG 31.10 2011: *"Det har vært et voldsomt fokus på voldtekt i media den siste tiden og menn kan bli inspirert av andres handlinger."* se også Berkowitz, L. (1993). Aggression. Causes, consequences and control. New York, McGraw-Hill Book Company, Suretter, R. (2002). "Self-reported copy cat crime among a population of serious and violent juvenile offenders." Crime and Delinquency 48: 46-69, Coleman, L. (2004). The Copy Cat effect. New York, Paraview Pocket Books.

¹⁸ Takk til forskningsavdelingen ved Politihøgskolen ved forsker Ragnhild Bjørnebekk og doktorgradsstipendiat Kristin Hellesø-Knutsen for kloke og kunnskapsrike innspill til spørsmålet om effekter av ekstrem mediaeksponering. Bjørnebekk understreker at "smitteeffekt" eller det engelske "copy cat" er en dårlig metafor, fordi det ikke er enhver eller mange som tilfeldigvis blir "smittet". Medieeksponering kan virke som trigger, inspirere og ha en læringseffekt overfor personer som av ulike årsaker allerede er i faresonen for å utvikle overgrepsadferd. For en grundig presentasjon av teorier på påvirkning og effektmekanismer av overgrep i media på overgrepsadferd, se Bjerkan, K. Y., L. R. Frøyland, et al. (2010). Medievold avler vold» - reell frykt eller moralsk panikk? Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring . For en bredere beskrivelse av ulike veier inn i vold og andre typer kriminalitet, se for eksempel Bjørnebekk, R. and G. Bjørnebekk (2009). Alvorlige adferdsproblemer og antisosialitet - bilder av ungdom i trøbbel, som skaper trøbbel. Barn. K. Haanes and R. Hjermann. Oslo, Universitetsforlaget: 238-261.

kan oppleve en stimulering og ha en læringseffekt av oppslagene.¹⁹ I forhold til trinnene i anmeldelsestrappen handler dette om endringer i a) dvs. i selve erfaringsfeltet, de hendelser som utspiller seg der og som fornærmede i neste omgang tolker og reagerer på.

➤ Frykteffekt

Andre mente at det ekstreme mediefokuset ga inntrykk av ukontrollerte tilstander og bidro til en **"frykteffekt"** med overdimensjonert mistillit opplevd hos den enkelte og uttrykt i det offentlige rom gjennom mediene. Som tilstand av kollektiv frykt ute av proporsjoner rettet mot et oppkonstruert fiendebilde er dette kjent i kriminologien som *"moralsk panikk"*.²⁰ Tidligere studier viser at kvinners redsel i det offentlige byrom i første rekke omhandler seksuallovbrudd og at det er en sterk sammenheng mellom redsel for voldtekt og opplevelse av voldtektsrisiko.²¹ Såkalt "risikopersepsjon" handler om hvordan individet vurderer en risiko kognitivt og emosjonelt. Frykt påvirker vurderingen av risiko og medieeksponeringer kan styrke frykten. Dersom frykten forsterkes, vil også risikoen oppleves som tilsvarende stor. Folks forståelse og vurdering av fare påvirkes av deres forestillinger om farer, som igjen påvirkes av deres erfaringer med, eller informasjon om, faren.²² Dersom informasjonen og erfaringene er skjevt (biased) representert i forhold til fakta, slik som ved overdimensjonert framstilling av voldtektsfare i mediene, vil persepsjonen av faren også bli uriktig. Den følelsesmessige komponenten påvirker risikovurderingen, liksom den også selv påvirkes og tilpasses i samsvar med forståelsen av faren.²³ I anmeldelsestrappen viser frykteffekten til endret fortolkning på trinn b) av erfaringsfeltet, trinn a), dvs. en utvidelse av erfaringer som defineres som voldtekt.

➤ Fremmedgjøringseffekt

En fjerde mulig påvirkningsmekanisme som ikke ble drøftet i mediene, er den vi har valgt å kalle **"fremmedgjørings-effekt"**. Dette handler om at medienes framstilling er "vridd" og at virkeligheten iscenesettes eller dramatiseres på en bestemt måte, som har følger for om ofre kjenner seg igjen eller ei. Denne effekten kan, i motsetning til de øvrige effektene, tenkes å føre til en reduksjon i anmeldelser av visse typer overgrep, de typer som det *ikke* formidles om i mediene. Studier av anmeldelsestilbøyelighet og

---

¹⁹ Se for eksempel forsker Ragnhild Bjørnebekk ved Politihøgskolen i Vårt land 01.11 2011: "– Noen få personer er i en tilstand og situasjon som gjør at de kan bli inspirert av det de leser. For noen vil det bety at de kan begå en overfallsvoldtekt."

²⁰ Det understrekes at de seksuelle krenkelsene absolutt kan være reelle nok, og at begrepet om moralsk panikk ikke forneker eller underslår dette. Moralsk panikk handler om samfunnets forståelse av overgrepene, ikke overgrepene i seg selv. Begrepet viser til en eskalerende og selvforsterkende gruppeprosess der overgrep blir eller bevisst (mis-)brukes som et symbol på skillet mellom det gode og de onde, mellom "oss" og "dem" og dermed får en funksjon i en massemobilisering til forsvar for en gruppes selvfølelse ved å peke ut en oppkonstruert felles-fiende. Historiske ekstreme eksempler er bl.a. europeiske hekseprosessene, jødeforfølgelsen i tysk nazitid, kommunistjakten i USAs kalde krig.

²¹ Listerborn, C. (1999). Om rätten at slippa sküddas. *Den trygge byen*. T. Skouen. Oslo, Formskrift.

²² Kahneman, D., P. Slovic, et al. (1981). *Judgement under uncertainty - Heuristics and Biases*. Cambridge, Cambridge University Press.

²³ Schachter, S. and J. Singer (1962). "Cognitive, social and physiological determinants of emotional state." *Psychological Review* 69.

mørketall viser at sannsynligheten for å anmelde krenkende erfaringer som voldtekt øker dersom krenkelsen likner stereotype forestillinger om voldtekt.²⁴ Medienes bestemte måte å dramatiserer voldtekt på kan dermed gi konsekvenser på individuelt nivå ved å bidra til at de som opplever krenkelser av annen type enn den mediefokuserte, ikke kjenner seg igjen. I likhet med bevisstgjøringseffekten handler dette også om forholdet mellom trinn a), b) og c) i anmeldelsestrappen, men nå med motsatt fortegn, slik at fremmedgjøringseffekten kan beskrives som "en motsatt bevisstgjøringseffekt". Inntrykket av gjeldende kulturelle normer og juridisk rett kan fordreies av den vridde medieframstillingen, slik at "anomiske" tilstander utvikles for de som opplever underkommuniserte former for overgrep, med manglende identifisering av egne erfaringer til samfunnets moralske og symbolske fellesskap.²⁵

Med de fire mulige effektene følger ulike forventinger til konsekvenser på de ulike trinnene i anmeldelsesprosessen, som er nevnt tidligere. Kun den såkalte smitteeffekten omhandler endret overgrepssadferd hos overgriper og overgrepssisiko for potensielle ofre. De tre øvrige påvirkningsmekanismer omhandler offereffekter. Bevisstgjøringseffekt og til dels frykteffekt kan tenkes virke inn også retrospektivt, på fortolkningen av tidligere erfaringer, mens alle og især smitteeffekten virker klart framover i tid. På bakgrunn av dette kan man dedusere hypoteser om forventede empiriske utslag på anmeldelsesstatistikken for voldtekt:

Ulike medieeffekters antatte virkninger på anmeldelsene:

- a) **Bevisstgjøringseffekt:** Forventer vekst i antallet anmeldelser generelt, også eldre hendelser, men slik at sammensetningen av voldtektstyper består som tidligere.
- b) **Smitteeffekt:** Forventer vekst i antallet anmeldelser av voldtekter framover av tilfeller som likner de presentert i mediene, slik at sammensetningen av voldtektstyper vrir seg mer i retning av medieformidlet bilde.
- c) **Frykteffekt:** Forventer vekst i alle typer anmeldte voldtekter framover, men især i relasjoner/situasjoner som kan være tvetydige og preget av usikkerhet, muligens også av hendelser som ligger noe bak i tid.
- d) **Fremmedgjøringseffekt:** Forventer reduksjon framover i antallet anmeldelser for voldtektstyper som ikke blir representert i mediene.

---

²⁴ Wolitzky-Taylor, K. B., H. S. Resnick, et al. (2010). "Is reporting of rape on the rise? A comparison of women with reported versus unreported rape experiences in the National Women's Study-replication." *Journal of Interpersonal Violence* **26**(807-832).

²⁵ Anomi kommer av gresk; *a* viser til en nektelse og *nomi* til lov. Innen sosiologien benyttes det i tråd med Emil Durkheims samfunnsdiagnose på 1800-tallets Europa, som beskrivelse på et patologisk samfunn uten integrasjon, der individet er normforvirret og ikke opplever seg som del av- eller styrt av -samfunnet som et normativt

Samtlige effekter kan slå ut samtidig overfor ulike grupper av befolkningen og i ulike hendelsesforløp og voldtektstyper. Muligens slår de ut ulikt på forskjellige geografiske områder, tider på døgnet, overfor ulike typer mennesker og i ulike samhandlingssfærer. Noen av effektene kan virke mot hverandre, andre forsterke hverandre. I gjennomgangen av anmeldelsesdataene forsøker vi å åpne opp et rom for drøfting og kunnskapsutvikling om mulige effekter av eksplosive mediefokus på anmeldelsesmønsteret.

---

fellesvesen. Det er den prekontraktuelle betingelsen om å føle seg som del av en gruppe – et moralsk fellesskap, som mangler.

Metode

Undersøkellesmaterialets kilde og utvalget av saker

Studien tar for seg de 253 anmeldelsene for voldtekt og forsøk på voldtekt som ble registrert i Oslo politidistrikt i 2011. Av anmeldelsene omhandler 209 tilfeller av fullbyrdet voldtekt og 44 forsøk på voldtekt. I 2010 var de tilsvarende tallene 156 fullbyrdet voldtekt og 27 forsøk på voldtekt, totalt 183 anmeldte voldtekter.

Enkelte av anmeldelsene handler om historiske forhold, med krenkelser og overgrep som ligger noe tilbake i tid. Noen omhandler forhold som etter nærmere undersøkelser viser seg å uttrykke anmelderes subjektive fortolkninger av overgrep, men ikke voldtekt i juridisk forstand, kanskje heller ikke andre straffbare handlinger. Det er også hendelser anmeldt av vitner eller tredjeparter, som i noen tilfeller kan ha misforstått situasjonen og anmeldt noe mot de involvertes ønsker. Når slike hendelser inkluderes i norsk anmeldelsesstatistikk, er det blant annet fordi vi her praktiserer offentlig påtale for voldtekt samtidig som det er liten tradisjon for først å opprette "undersøkessak" eller andre typer forundersøkelse i straffesaker, slik som i flere andre europeiske land²⁶.

På den annen side erfares det også overgrep av seksuell karakter som aldri blir definert av noen som voldtekt eller politianmeldes, og som derfor ikke inkluderes i dette materialet. Dette utgjør en del av det som ellers betegnes som "mørketall". Anmeldelsesmaterialet inkluderer med andre ord både for mange og for få tilfeller av seksuelle overgrep, statistikken er både for følsom og for lite selektiv.²⁷ Det avspeiler derfor ikke det som på forskjellige måter kan betegnes som den reelle overgrepssituasjonen for befolkningen i Oslo politidistrikt. Anmeldelsesstatistikk kan derfor best leses som data over anmeldelsestilbøyelighet og som anmeldelseskurver, ikke som kriminalitetskurver. Brukt som kilde til informasjon om lovbruddspraksis i befolkningen, må anmeldelsesstatistikken ofte behandles som en dårlig indikator på forholdene, ikke som gjenspeiling.²⁸

Kilden for undersøkelsesmaterialet er straffesaksregisteret *Strasak*. Materialet her oppdateres etter hvert som etterforskningen og saksbehandlingen av anmeldelsene utvikler seg og er derfor stadig i bevegelse.

Datamaterialet som undersøkelsen av anmeldte voldtekter 2011 bygger på, ble trukket ut 23. januar 2012.

Det avspeiler status i sakene definert innunder voldtektsbegrepet i straffesaksregisteret på akkurat dette

---

²⁶ Aebi, M. F., e. al, et al. (2006). European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. The Hague, Boom Juridische Uitgivers, Frate, A. A. d. (2006). "International Crime Data Collection: Priorities for the United States." Forum for Crime and Society 5(1), Thorsen, L. R., S. Lid, et al. (2009). Kriminalitet og rettsvesen. Oslo, Statistisk sentralbyrå, Laudrup, C., B. Laursen, et al. (2010). Voldtægt der anmeldes... Del VI: Voldtægtanmelderssers vej gennem retssystemet, Det Kriminalpræventive råd.

²⁷ Olaussen, L. P. (1996). Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutvikling, Universitetet i Oslo.

²⁸ Høigård, C. (1997). Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk. Kriminologi. L. Finstad and C. Høigård. Oslo, Pax. Se også Olaussen, L. P. (1996). Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutvikling, Universitetet i Oslo.

tidspunktet. Ettersom etterforskningen pågår og klarheten i saksforholdet øker, vil noen av anmeldelsene senere bli kodet om til andre typer lovbrudd og noen henlegges som ikke straffbart forhold. På den annen side kan det også komme til nye saker som blir omkodet fra andre lovbrudd, for eksempel "vold" eller andre typer seksuelle overgrep. Slike forskyvninger skjer kontinuerlig med alle typer anmeldt kriminalitet og er ikke spesielt for voldtekt. Det kan derfor ikke tolkes som uttrykk for at politiet ikke tror på ofrene. Dette har igjen å gjøre med registreringspraksis, som i Norge skjer tidlig i initialfasen av etterforskningen, for saken er opplyst, mens det i mange andre land skjer senere i saksbehandlingen. Dette er også en av grunnene til at komparative studier av anmeldelsesstatistikk er vanskelig og sjelden gir annet enn misforståelser.²⁹

I tillegg til undersøkelsesmaterialet benyttes det ved enkelte problemstillinger også såkalt "*JUS rapporter*". Dette er standardiserte og automatisk genererte registerstatistikker i politietaten fra samme kilde som over (Strasak). Rapportene som benyttes er JUS 063, dvs. opptellinger av anmeldelser gjort 01.01 påfølgende år, i dette tilfellet 2012. Undersøkelsesmaterialet for øvrig består derimot av anmeldelser kodet som voldtekt på uttrekksdato 23.januar, hentet ut fra samme kilde og alle rettsdokumenter som da ligger ved saken i BL.³⁰ I kapitler der data fra de to utvalgene behandles om hverandre kan totaltallet (N) divergere.³¹ Der opplysningene over voldtekt og aktørene ikke har vært tilgjengelige i anmeldelsene og saksdokumentene ellers, er de søkt fram gjennom oppslag i andre tilgjengelige registre, som Folkeregisteret, Arbeidstakerregisteret og SSP³².

Til den nye problemstillingen om mediens mulige virkning på hva og hvor mye som anmeldes som voldtekt til politiet er det, som presentert tidligere, hentet inn et ekstraordinært datasett. Dette er data om antall oppslag i nasjonale trykte medier og internettaviser om voldtekt, hentet ut gjennom et såkalt Retriever-søk for bestemte søkerord. Her er søkerordene som er benyttet: "*overfallsvoldtekt*", "*voldtektshovedstad*" og "*voldtektssølge*". Høyest treff var på "*overfallsvoldtekt*", og det er dataene om antall oppslag per måned i norsk dagspresse om overfallsvoldtekt, som er valgt som materiale å gå videre med i analysen.³³

---

²⁹ Aebi, M. F., e. al, et al. (2006). European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. The Hague, Boom Juridische Uitgivers, Frate, A. A. d. (2006). "International Crime Data Collection: Priorities for the United States." Forum for Crime and Society 5(1), Thorsen, L. R., S. Lid, et al. (2009). Kriminalitet og rettsvesen. Oslo, Statistisk sentralbyrå.

³⁰ BL er forkortelse for "basisløsninger", politiets elektroniske saksbehandlingsverktøy i straffesaksbehandlingen. BL "mater" Strasak som utgjør et arkiv for sakene. Se Sætre, M. (2007). Analyser av kriminalitet: en innføring i data og metoder i samfunnsvitenskapelige og strategiske kriminalanalyser. Kristiansand, Høyskoleforl.(side 104).

³¹ Årsaken er blant annet 3 anmeldelser som ikke er inkludert i undersøkelsesmaterialet da gjerningsstedet var et annet enn Oslo. I tillegg kan det ha skjedd omkodinger i perioden mellom de to tidspunktene for uttrekk, som følge av skritt i straffesaksbehandlingen av sakene.

³² Sentrale straffe- og personopplysningsregisteret

³³ Stor takk til journalist Bjørn Åge Mossin i Journalisten.no for assistanse til datamaterialet om antall avisoppslag om voldtekt i mediene 2011.

Helt siden 2000, da den første voldtektsrapporten ble laget ved Oslo politidistrikt, har det vært kontinuitet i personalet som har gjennomgått, fortolket og registrert materialet. En slik unik stabilitet i leserblikket, er med på å styrke reliabiliteten ved data. Det som imidlertid har forandret seg i perioden er blikket som fungerer som filter mellom avhørte og analytikerene, nemlig avhøreren/etterforskeren. Her kan individuelle og historiske forskjeller i måten å avhøre og gjengi innholdet på, ha gitt ulike utslag de forskjellige undersøkelsesårene. En betydelig gjennomgående endring i dette "filteret" er overgangen til ny avhørsteknikk i Oslo politidistrikts sedelighetsetterforskning løpet av 2000-tallet. Denne nye såkalte Kreativmetodikken bygger på "fri fortelling" og ikke strukturerte, lukkede spørsmål.³⁴ Det er denne nye metodikken som har åpnet opp muligheten for ny kvalitativ analyse av materialet. Overgangen gir mulighet for en ren "metode-effekt". Dette innebærer at endringer som registreres i voldtektsanmeldelsene over tid ikke nødvendigvis kan tilskrives ny "seksualkultur", "fortolkningsramme" eller annet i den ytre verdenen, men kun avspeiler et internt sjangerskifte i måten politiet avhører de involverte.

Den kvantitative metoden

Som ved tidligere undersøkelser er samtlige dokumenter i anmeldelsene 2011 gjennomgått og benyttet som kilde til detaljerte informasjon om de anmeldte voldtektenes ytre kjennetegn eller såkalte fakta³⁵. Dataene er sammenliknet i en komparativ analyse med tilsvarende data fra voldtektsanmeldelsene mottatt ved Oslo politidistrikt 2010.

Hoveddokumentet er avhørt av fornærmede, men også avhørt av mistenkt/siktede, vitner og andre rettsdokumenter er gjennomgått og benyttet som kildematerialer for systematiseringen. De fleste av opplysningene i denne undersøkelsen er hentet ut av anmeldelsen, hvilket vil si at fornærmede er den primære kilde. Opplysninger om gjerningssted, tidspunkt, ruspåvirkning, og lignende, stammer i hovedsak fra beskrivelsene fra de fornærmede. Opplysningene som gjelder kjente gjerningsmenn er imidlertid søkt bekreftet fra annet hold, enten fra mistenkt/siktede selv ved pågrepelse eller fra andre dokumenter i straffesaken. Det er verd å bemerke at betegnelsen "gjerningsperson" her kun viser til status som mistenkt/siktet i straffesaken, og ikke at personen faktisk var skyldig, eller er formelt tiltalt eller dømt. En person kan også telle som mistenkt/siktede i flere anmeldelser – eller "forhold". Rapporten gir et bilde av gjerningsmenn slik de framtrer på tidspunktet for undersøkelsen.

Også begrepene "fornærmet" og "offer" omhandler i denne undersøkelsen kun den juridiske rollen i straffesaken. Hvorvidt personen selv opplever seg fornærmet eller som et offer, er ikke et anliggende her. Den juridiske rollen personen er gitt i en anmeldelse, for eksempel som fornærmet, vil holde seg uavhengig

---

³⁴ Rachlew, A. (2011). *Politiavhørte - en beretning fra innsiden. Hjelp meg! En bok om voldtekt*. G. Kvalheim. Stavanger, Hertervig forlag: 54-73.

³⁵ Faktabegrepet er utbredt innen rettssystemet. I denne rapporten er det kun benyttet i sin sosialkonstruktivistiske betydning som kulturelle kategorier fra differensieringssystemer det hersker stor enighet og samforstand rundt, se for eksempel Bourdieu, P. (2007). *Viten om viten og refleksivitet*, Pax., s-123

av hva som skjer videre. Selv dersom det viser seg at vedkommende har inngitt en falsk anmeldelse og det opprettes en ny sak der vedkommende står som gjerningsperson, hvilket sjelden skjer, vil hun i den opprinnelige voldtektsanmeldelsen bli stående som fornærmet og offer.

Som ved tidligere undersøkelser har vi også i år systematisert informasjonen som gjelder følgende variabler:

- **Selve den kriminelle handlingen/relasjonen:** Gjerningsstedet, gjerningstidspunkt, bruk av makt-/tvangsmidler, påføring av skade.
- **Aktørene i situasjonen;** Kjønn, alder, landbakgrunn, arbeidslivstilknytning, partenes ruspåvirkning, relasjonen mellom partene.
- **Belastningsvariabler for personenes bakgrunn:** Offererfaringer, kriminell bakgrunn og psykiske fungering.

Ny variabel er:

- **Antall medieoppslag om overfallsvoldtekt.** Målt i antall treff på ”overfallsvoldtekt*” i Retriever-søk.

Dataene fra straffesaksdokumentene er hentet ut og systematisert gjennom regneark i Excel og videre bearbeidet for rent deskriptiv statistikk her. Det er kjørt korrelasjonsanalyse i SPSS for å undersøke samvariasjonen mellom sentrale variabler. Oppfølging med multivariate analyserteknikker, som måler forbindelsen mellom flere variabler, vil i neste omgang kunne gi dypere innsikt i sammenhengene.³⁶

Den kvalitative fortolkningen

Årets analyse av voldtektsanmeldelser inngitt til Oslo politidistrikt 2011, følger opp den forrige rapportens kvalitative og fenomenologisk lesing av anmeldelsene. Den kvalitative metoden kommer i tillegg til den tradisjonelle kvantitative behandlingen av straffesaksdokumentene, som har vært benyttet helt siden den første rapporten i år 2000.

Forutsetningen for å kunne gjennomføre en slik analyse har vært Kreativ-metodikken som avhørsform. Den har åpnet opp muligheten for å lese og tolke avhørsmaterialet som ”fortellinger” fra det sosiale livet, om hvordan fornærmede, anmeldte gjerningsperson og vitner har opplevd det som skjedde.

Fenomenologisk fortolkning er del av de samfunnsvitenskapelige metodene som gir brede beskrivelser av sosiale fenomener ut fra den mening som aktører legger til handlinger og hendelser. I den kvalitative tilnærmingen til anmeldelsene har man, i motsetning til i de kvantitative bearbeidingene, en empatisk og

---

³⁶ Takk for verdifull hjelp fra Politihøgskolens forskningsavdeling, ved doktorgradstipendiat Kristin Hellesø-Knutsen.

forstående lesing av livshistorier og hendelser. Man ser virkeligheten innenifra aktørenes livsverden. I denne undersøkelsen innebærer den kvalitative lesingen at anmeldelsene behandles som såkalte ”narrativer” eller livshistorier. De er biografiske beretninger om personers liv og den sosiale verden de ser og konstruerer seg selv og sine omgivelser innenfor.³⁷

Det er fortolkning av den fornærmedes fortelling som ligger til grunn for begrepssettingen av ulike typer av voldtekter. Lesingen av årets materiale støtter opp om fjorårets differensiering i fire ulike sosiale fenomener og typiske livssammenhenger som former disse ulike voldtektene: Festrelaterte voldtekter, relasjonsvoldtekter, sårbarhetsvoldtekter og overfallsvoldtekter. I tillegg kommer den voksende kategorien ”annet”. De fire spesifiserte typene er konstruert ved å generalisere ut fra typiske felles kjennetegn ved hendelsesforløpet som rammer inn erfaringene og gir dem opplevelsedimensjoner der de framstår som ”krenkelser”, ”overgrep” og ”voldtekt” for én av partene.

Ved anmeldelse til politiet blir livshistoriene knyttet til en juridisk institusjonell kontekst, der identitetene til fortellingens aktører tilpasses de institusjonelle kravene og omformuleres til ”fornærmede”, ”mistenkt”, ”siktet”, ”vitne”, ”sakkyndig” osv.³⁸ Livshistoriene formuleres med tanke på den spesielle juridiske institusjonelle intensjonen som er straffesaksbehandling. I denne analysens sammenheng, der aktørenes førstehåndserfaringer og opplevde livsverden er det sentrale, er anmeldelsene derfor også fortolket ut fra vissheten om at de ikke gir nøytrale beskrivelser av sosiale fenomener. Avhørets intensjon og avhørerens ”stemme” filtrerer og preger historiene slik at disse blir vinklet og utdypet med den hensikt å få fram det som er av betydning i en straffesak.³⁹ I etterforskningen er for eksempel informasjon av kontrollerbare hendelser og observasjoner viktigere enn subjektets personlige refleksjoner og følelser. Dokumentasjon som belyser og styrker/svekker spørsmålet om skyld er viktigere enn det som best kan gi forsoning eller ivareta subjektens psykiske heling, osv.

Den frie fortellingens metodikk i Kreativ-avhør reduserer påvirkningen av avhørerens egen stemme. Nye avhørsteknikker og måter å formulere anmeldelsene på gjennom tiåret, gjør samtidig at fortolkninger av materialet for å belyse lengre historiske endringer, blir vanskelig.

Anmeldelsene gir et fornærmede-perspektiv på et relasjonelt fenomen. Metodologisk sett kan forståelsen av saken styrkes ved at den empatiske lesningen av fornærmedes historie suppleres med en tilsvarende innsidig lesning av avhør med mistenkte, siktede og vitner. Fortolkningsmåten overfor alle parter historier har vært

---

³⁷ Andersen, A. S., B. Dausien, et al. (2005). Innledning. Livshistoriske fortellinger og fortolkende sosialvidenskap. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. Roskilde, Roskilde universitetsforlag.

³⁸ Andersen, A. S. and L. K. Ibid. Fritz Schützes teoretiske og metodologiske arbejde. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. København, Roskilde Universitetsforlag, Smith, D. (2005). Institutional Ethnography: a Sociology for People. Oxford, Alta Mira Press.

³⁹ Mik-Mayer, N. (2005). Dokumenter i interaksjonistisk begrepsramme. Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv. M. Järvinen and N. Mik-Mayer. København, Hans Ritzels Forlag.

den samme, men de fornærmede, mistenkt/siktedes og vitnenes fortellinger har ikke hatt samme funksjon for den videre analysen. Det er fornærmedes perspektiv som alltid har vært premissgivende for analytikerens begrepsutvikling og kategorisering. Liksom for 2010 har vi imidlertid også i behandlingen av materialet fra 2011, blitt overrasket over hvor ofte begge partenes fortellinger er identiske på hendelsesplanet. Forskjellen mellom partene er i mange tilfeller at hun i ettertid har opplevd hendelsen som voldtekt, mens han har opplevd den som frivillig, positiv seksuell omgang. Ved divergens mellom historiene har imidlertid hans historie kunnet fungere som et ”supplement”. I enkelte få tilfeller har den bidratt til en korreksjon i forståelsen av hva slags sosialt fenomen som ligger til grunn for voldtektsanmeldelsen.⁴⁰ Å trekke gjerningsmannens innenfra-perspektiv tydeligere fram i analysen bidrar med noe nytt og kategoriseringer basert på dette bør utvikles i senere studier.

Identifisering av voldtektstyper

Den empatiske lesning av dokumentene i straffesakene er fulgt av en induktivt basert systematisering og typologisering av voldtektstyper. I rapporten basert på anmeldelser ved Oslo politidistrikt 2010 skilte vi mellom fire typer: Festrelaterte voldtekter, relasjonsvoldtekter, sårbarhetsvoldtekter, overfallsvoldtekter og annet. Med typologiseringen er variasjoner mellom hendelsene på detaljplan abstrahert vekk og modellert sammen til enkle ”idealtyper”. De fire idealtypiske voldtektene som er identifisert, løfter fram voldtekter som ulike sosiale fenomener som kan knyttes til ulike sosiale og historiske spenninger i den globale byen.

Differensieringen i ulike typer voldtekter er forankret i de generelt mangfoldige og varierte intime samhandlingsmønstre i den globaliserte kulturen. Enkelte forskere har de senere årene innført et flertallsord for ”seksualiteter” og ”gråsoner”, for å dekke bredden og spennet i praksis og forståelser som knytter seg til intime relasjoner i dagens sammensatte samfunn.⁴¹ På samme måte virker det relevant å benytte et flertallsord også for ”voldtekter.” Dette åpner for videre studier der de ulike sosiale fenomenene kan behandles atskilt og der forklaring kan utvikles særskilt for hver av dem og for den historiske differensieringsprosessen som helhetlig bevegelse. Likeledes åpner det muligheten for å identifisere andre/kryssende måter å begrepssette kroppslige krenkende erfaringer på i befolkningen, som ligger på utsiden av den juridiske institusjonaliseringens begrep om voldtekt.⁴²

---

⁴⁰ Alheit, P. (2005). Historier og struktur - metodologiske overvejelser over narrativitet. Livshistoriske fortellinger og fortolkende socialvidenskab. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. Roskilde, Roskilde universitetsforlag.

⁴¹ Giddens, A. (1992). The transformation of intimacy: sexuality, love eroticism. Oxford, Polity Press, Pedersen, W. and S. O. Samuelsen (2003). "Nye mønstre av seksualitet blant ungdom." Tidsskrift for norsk lægeforening **123**: 3006-3009, Pedersen, W. (2005). Nye seksualiteter. Oslo, Universitetsforlaget, Muhleisen, W. and Å. Røthing (2009). Norske seksualiteter. Oslo, Cappelen Damm, Helseth, H. (2010). Generasjon sex. Oslo, Manifest Analyse.

⁴² Flere interessante studier er gjort av hvordan kategoriseringene som benyttes på krenkelser varierer mellom befolkningsgrupper, med kjennetegn ved den krenkende handlingen, relasjonen mellom partene, etc. Se for eksempel Kahneman, D., P. Slovic, et al. (1981). Judgement under uncertainty - Heuristics and Biases. Cambridge, Cambridge University Press, Kross, M. P., A. Gidycz, et al. (1987). "The scope of rape: Incidence and prevalence of sexual aggression and victimization in a sample of higher education students." Journal of consulting clinical

Samtidig må de ulike typene betraktes som tentative og midlertidige. Innen hver av de identifiserte typene finnes historier med varierende og motsetningsfulle spekter av kjennetegn. Dette kan tyde på at andre måter å differensiere på kan være vel så fruktbare som den som her er foreslått. Anonymitetshensyn forhindrer oss fra å åpne og finkategorisere typene ytterligere.

De fire rendyrkede idealtypene dekker ikke alle voldtekter som anmeldes og de er på ingen måte enkle å systematisere konkrete hendelser etter. I mange tilfeller inneholder en voldtektsanmeldelse aspekter som gjør at de kunne passe inn i flere av typene. Den kategorisering vi har foretatt kan avvike fra andres og tidligere kategoriseringer av feltet. For eksempel har man i en nylig dansk undersøkelse om voldtekter som anmeldes, valgt å typologisere sakene kun på bakgrunn av relasjonen mellom offer og tiltalte, i overfallsvoldtekt, kontaktvoldtekt og partnervoldtekt.⁴³ I den svenske BRÅ-rapporten fra 2008 om anmeldte voldtekter fra 1995 til 2006 benytter man dels de juridiske skillene mellom blant annet fullbyrdet voldtekt, voldtektsforsøk, seksuell tvang og "sexuelt ofredande". Dels opererer de også med et skille som minner om typene fra våre analyser; voldtekt i nære relasjoner, overfallsvoldtekt, "nøjeslivsrelaterede våldtekter", samt voldtekter med flere gjerningsmenn. I nyere amerikanske studier har man brukt skillet i maktmiddel mellom tilfeller der det er benyttet fysisk tvang/makt og tilfeller der gjerningsmann har utnyttet en sovende/ruset/dopet person, som den basale strukturering av materialet.⁴⁴

Kripes har funnet Oslo politidistrikts typeinndeling fra fjorårets rapport dekkende og nyttig for beskrivelsen av det nasjonale bildet i 2011. For etterforskning og operative enheter i politiet er det, på den annen side, andre aspekter ved sakene som må legges premissene for kategorisering, blant annet ut fra hvilke neste etterforskningsskritt eller tryggingstiltak de skal utløse. Dette er grunnen til at andre enheter i Oslo politidistrikt har rapportert høyere antall "overfallsvoldtekter" enn det som framkommer i analysene. Mange av deres overfall viser seg ved nærmere gjennomgang, når flere informasjonen foreligger om saken, å falle inn under våre kategorier om "festrelaterte voldtekter", "sårbarhetsvoldtekter" eller også i kategorien "annet". Dette er ikke uttrykk for uenighet om sakens karakter, men for ulike institusjonelle funksjoner med forskjellig målsetninger med anvendelsen av begreper.⁴⁵

---

psychology **55**: 162-170, Stefansen, K. and I. Smette (2006). "Det var ikke voldtekt, mer et overgrep. Kvinners fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer." *Tidsskrift for samfunnsforskning* **1**.

⁴³ Laudrup, C., B. Laursen, et al. (2010). Voldtægt der anmeldes... Del VI: Voldtægtanmeldelsers vej gennem retssystemet, Det Kriminalpræventive råd.

⁴⁴ Wolitzky-Taylor, K. B., H. S. Resnick, et al. (2010). "Is reporting of rape on the rise? A comparison of women with reported versus unreported rape experiences in the National Women's Study-replication." *Journal of Interpersonal Violence* **26**(807-832).

⁴⁵ Se kronikk i Klassekampen 3. oktober 2011, gjengitt på Politihøgskolens side:

www.phs.no/Documents/Nyhetsdokumenter/Kronikker/Marianne%205%c3%a6tre_voldtekt.pdf. Kontekst- og praksisrelaterte variasjoner i begrepsinnhold er forenlig med tilnærminger i forlengelsen av Wittgensteins (anti-) filosofi om språkspill og fra amerikansk pragmatisk filosofi. Se for eksempel §23 i Wittgenstein, L. (1997).

Idealtypene brukes i denne studien som analytiske verktøy for å strukturere gjennomgangen av det kvantitative materialet. Det åpner for et nyansert og spesifisert bilde av voldtekter.

Måling av medieeffekt

Til grunn for analysen av forholdet mellom medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelser av voldtekt benytter vi, som tidligere nevnt, dataene fra Retriever-søket som gjelder *antall oppslag per måned* for "Overfallsvoldtekt" og bruker dette som indikator på "medieintensitet". Dernest bruker vi *antall voldtektsanmeldelser per måned* som mål på "anmeldelsesintensitet". Vi introduserer et statistisk korrelasjonsmål i analysen, som gjør det mulig å se på statistiske samvariasjoner mellom intensitet i mediene og i anmeldelsene.⁴⁶

Effektene som eventuelt kommer til uttrykk med denne typen korrelasjonsmål er kun de raske og spontane, de som måles innenfor samme måned som medieeksponeringen. Seigere og tregere effekter som varer over tid eller vokser fram etter hvert, kommer ikke til uttrykk slik at de kan måles gjennom korrelasjonsmålet som her benyttes. Det må derfor presiseres at disse dataene er kompliserte å fortolke. Det er *ikke* rapportens mål å nå konklusjoner om effektene av mediens intense oppslag for anmeldelsesmønsteret. Hensikten er i stedet å åpne opp et rom for refleksjon som spesialister innen mediefag, kriminologi og andre relevante disipliner forhåpentlig kan dra nytte av og gå videre med.

Statistisk samvariasjon mellom intensitet i voldtektsoppslag i mediene og anmeldelsesfrekvens måles med Pearsons r . Korrelasjonsmålet uttrykker styrken i samvariasjonen mellom de to variablene. Målet er uttrykt i en standardisert koeffisient som går fra -1 (fullstendig lineær negativ samvariasjon mellom X og Y) til $+1$ (fullstendig lineær positiv samvariasjon). Verdien 0 betyr at variablene ikke samvarierer, mens $1/ -1$ betyr at foreligger fullstendig sammenfall mellom å skåre høyt på den ene variabelen og høyt/lavt på den andre. Innen samfunnsforskningen varierer det noe hvor man setter grensene for hva som skal regnes som ubetydelig, svak, medium og sterk samvariasjon. Vi legger her til grunn en oppdeling som regner Pearsons r opp til $r=0,29$ som en "ubetydelig" til "svak samvariasjon", mens $r=0,30$ og opp til $r=0,49$ anses "moderat" til "relativt sterk" og $r=0,50$ og over som "meget sterk".⁴⁷

Analysen av korrelasjonen mellom de to variablene om månedlig medieintensitet og månedlig anmeldelsesfrekvens, er ikke uten problemer. I tillegg til at eventuelle "trege" og "sene" effekter ikke fanges opp, men kun eventuelle samvariasjoner innenfor månedene, er det heller ikke mulig å isolere de to

---

Filosofiske undersøkelser. Oslo, Pax forlag. Se for øvrig Smith, D. (2005). Institutional Ethnography: a Sociology for People. Oxford, Alta Mira Press.

⁴⁶ For å holde fast på en framstillingsform som mange er kjent med fra tidligere undersøkelser ved Oslo politidistrikt, har vi valgt en noe utradisjonell framstilling av korrelasjonsmålene. Disse er splittet opp og følger temaene fra den komparative studie som sammenlikner deskriptiv kjennetegn ved anmeldte voldtekter fra 2011 med anmeldelsene i 2010.

variablene fra andre mulige påvirkningsfaktorer og prosesser i samfunnet. Statistisk korrelasjon sier dessuten ikke noe om årsak-virkning mellom variablene. For å trekke slutninger om årsakssammenheng må betingelsene under være oppfylt, hvorav de to siste mangler i vår analyse⁴⁸:

- Det må påvises en sammenheng mellom fenomenene
- Årsaken må komme før (eller i det minste samtidig med) effekten i tid
- Vi må ha tatt hensyn til og kontrollert for andre teoretiske relevante variabler

Korrelasjonsanalyse av sammenheng mellom månedlig intensitet i medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelsesfrekvens gir særdeles svake og vanskelig tolkbare data når man ser på anmeldelsene av ulike typer gjerningsmenn. Dette er fordi mange av anmeldelsene mangler identifiserte gjerningsmenn, og at andelen varierer for de ulike voldtektstypene. Lavest antall kjente gjerningsmenn er det i overfallsvoldtekter, og høyest i relasjonsvoldtekter. Resultatene av korrelasjonsanalysen blir derfor relativt meningsløse overfor gjerningsmenn, slik at vi har valgt å utelate korrelasjonsanalysen på dette punktet.

Pearsons r stiller krav til målenivå på variablene om at de kan rangeres med lik avstand mellom verdiene. Det forutsettes også et visst antall enheter for at de statistiske resultatene skal gi mening. Vi har forsøkt å bearbeide dataene for å tilfredsstille grunnleggende forutsetninger. Signifikansnivået er klarlagt på sentrale sammenhenger. I analysen er både signifikante og ikke-signifikante resultater presentert, men primært de signifikante omtalt. Signifikans på 0,05 er vilkårlig satt, men regnes i samfunnsforskningen ofte som kravet for å se på en sammenheng som statistisk gyldig.⁴⁹ Dette betyr i praksis at det er 5% eller mindre sannsynlighet for at samvariasjonen skyldes tilfeldigheter. Selv om kravene til data og kontroll blir annerledes i registerdata der utvalget utgjør hele populasjonen (253 anmeldelser = 100%), blir basistallene iblant små og forsiktighet må utvises når man trekker konklusjoner.⁵⁰

Analysen må primært betraktes som eksplorerende og som egnet til å åpne et felt for nye hypoteser, mer enn som hypotesetestende. Utforskningen av medieeffekter for anmeldelsesmønstre bør føres videre på større og andre utvalg og gjennom andre metoder. Forhåpentlig kan rapporten stimulere til mer avanserte statistiske tilnærminger i spørsmålet om medienes rolle, og til andre typer refleksjoner over hvordan bruken av legalstrategier overfor privat vold endres av og innen diskursive prosesser⁵¹.

---

⁴⁷ Vi følger her grensene satt i Johannessen, A., P. A. Tufte, et al. (2004). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo, Abstrakt forlag. Ottar Hellevik har satt grenser og benevnelser litt annerledes i sin metodebok: Hellevik, O. (1977). Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Oslo, Universitetsforlaget.

⁴⁸ Johannessen, Tufte et al. 2004

⁴⁹ Signifikans er særlig viktig ved utvalg der man vil generalisere til universet/populasjonen. Konsultasjon med spesialister i kvantitativ samfunnsvitenskapelig metode har gitt sprikende svar om til verdien av signifikansmåling på registerdata av typen vi sitter med.

⁵⁰ Vi takker Politihøgskolen ved Kristin Hellesø-Knutsen for å ha brukt av sin verdifulle tid å bistå oss.

⁵¹ For basale refleksjoner om legalstrategier og rettsoptimisme som reaksjon på privat vold og overgrep, se f.eks. Skjørten, K. (1994). "Problemer ved bruk av legalstrategier mot vold og seksuelle overgrep i familien." Tidsskrift

Anonymisering

Alle data er anonymisert med mål om at heller ikke personen dataene gjelder skal kunne kjenne seg igjen. Eksempler som gis, blant annet under beskrivelse av idealtyper og maktmiddel, er konstruert. Dette er gjort ved å blande trekk fra flere liknende anmeldelser. Reelle detaljer i sakene er fjernet og eventuelt nye lagt til, for å kamuflere likhet med de reelle sakene. Så langt som mulig har vi utelatt å presentere eller kommentere statistikk som omhandler så få saker/personer/forhold at den det gjelder kan kjenne seg igjen. Gjenkjenning med virkelige saker er eventuelt resultat av tilfeldigheter.

Begrensninger ved materialet

Ikke generaliserbart

Denne rapporten presenterer en analyse av de *anmeldte* voldtektene ved Oslo politidistrikt 2011, eller det som også kalles "*administrative data*" om kriminalitet.⁵² Anmeldelsesdata gir primært et uttrykk for hva politiet arbeider med.⁵³ De viser også hvilke typer saker befolkningen mener med fordel kan løses strafferettslig og har tillit til at staten kan håndtere på deres vegne.

For samfunnsproblemer det ikke finnes direkte statistikk for, utgjør anmeldelsesstatistikken en viktig kilde til informasjon. Informasjonen fra dette spesielle utvalget av saker kan samtidig gi et skjevt bilde, blant annet fordi det er lettere å anmelde noen krenkelser og gjerningsmenn enn andre. Kunnskapen om anmeldelsestilbøyelighet for voldtekt bygger i stor grad på eldre studier og historiske data. Følgende faktorer har da vært pekt på som utslagsgivende for hva som blir anmeldt som voldtekt⁵⁴:

- Skyld- og skamfølelse
- Maktforhold mellom kjønn
- Nære relasjoner med lojalitetsbånd
- Grad av makt, fysisk vold og skade som del av overgrepet
- Frykt for reaksjoner/hevn fra gjerningspersonen eller omgivelsene
- Manglende tillit til politiet og andre etater
- Frykt for ikke å bli tatt på alvor

Nyere viktimologiske studier fra utlandet av anmeldelsestilbøyelighet og mørketall identifiserer både fremmende og hemmende faktorer for anmeldelsestilbøyeligheten. Faktorene handler om aspekter ved selve hendelsen, ved offerets demografiske bakgrunn og ved offerets kulturelle omgivelser.⁵⁵ På den fremmende

---

⁵² Frate, A. A. d. (2006). "International Crime Data Collection: Priorities for the United States." Forum for Crime and Society 5(1).

⁵³ Høigård, C. (1997). Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk. Kriminologi. L. Finstad and C. Høigård. Oslo, Pax.

⁵⁴ For en gjennomgang av de metodiske problemene med dokumentasjon av sannsynligheten for at bestemte typer vold anmeldes til politiet, og dokumentasjon gjennom multivariat analyse av viktimologiske surveydata som viser at privat vold mellom intimt relaterte personer er det som i minst grad blir anmeldt, se Gartner, R. and R. Macmillan (2005). "The effect of victim-offender relationship on reporting crimes of violence against women." Canadian Journal of Criminology(July): 393-429. Ifølge Brå-rapporten er det især et samspill mellom relasjonen til gjerningsmann og graden av vold som virker inn på anmeldelsestilbøyeligheten BRÅ (2008). Våldtäkt mot personer 15 år och äldre. Utvecklingen under åren 1995-2006. Stockholm, Bråttförebyggande rådet. **13**. Også grad av likestilling i samfunnet og geografisk kontekst synes å påvirke dette, se Rennison, C. M., M. Dragiewicz, et al. (2012). "Context Matters: Violence against women and reporting to police in rural, suburban and urban areas." American Journal of Criminal Justice **March**.

⁵⁵ Wolitzky-Taylor, K. B., H. S. Resnick, et al. (2010). "Is reporting of rape on the rise? A comparison of women with reported versus unreported rape experiences in the National Women's Study-replication." Journal of Interpersonal Violence **26**(807-832).

siden kan man si at jo mer lik stereotypien av voldtekt den krenkende hendelsen er, desto større er sannsynligheten for at den anmeldes. Dette innebærer blant annet at datamaterialet om anmeldte voldtekter i USA får en overrepresentasjon av krenkelser begått av fremmede, krenkelser som har gitt skade på offeret, som har utløst dødsangst, samt overgrep begått med bruk av fysisk tvang og ikke ved utnyttelse av et offer som er lammet av høy berusning, søvn eller neddopning. Videre er anmeldelsesmaterialet i USA preget av overrepresentasjon av fornærmede med utdanning på videregående nivå og av personer med annen etnisk bakgrunn enn "hvit" og "sort", blant annet personer med latinamerikansk, asiatisk eller indiansk bakgrunn. Sagt på en annen måte består sakene som utgjør "mørketallet" i USA av en større andel overgrep begått av kjente og nære personer, som ikke har gitt fysisk skade, som ikke har utløst dødsangst, som ikke innebar bruk av fysiske tvangsmidler, som rammet fornærmede med svært lav eller høy utdanning og med hvit eller sort etnisk tilhørighet. Hemmende faktorer som det pekes på fra USA er frykten for å bli bebreidet for å ha skyld i krenkelsen og for at andre skal få kjennskap til hendelsen. Anmeldelsesmaterialet er dermed skjevt også i den forstand at de med liten frykt for skyldbepreidelse og andres kjennskap er overrepresentert, mens "mørketallet" er tilsvarende overrepresentert med fornærmede som frykter bepreidelse og ikke ønsker at andre skal få kjennskap til hva som har skjedd.

Resultatene fra USA kan ikke nødvendigvis overføres til norske forhold. Seksualkultur og forventninger man har overfor seg selv og andre som kjønn, er forskjellige. Likevel; skjevhetene i anmeldelsestilbøyelighet må man forvente også her. Dette innebærer at dataene som presenteres i denne undersøkelsen og som bygger på politianmeldte tilfeller, ikke kan brukes til å generalisere om voldtektssituasjonen i samfunnet generelt. I stedet kan de benyttes som "anmeldelseskurver", som antyder hvilke handlinger, personer og typer tilnærmelser ulike grupper av befolkningen finner egnet å anmelde til politiet. Indirekte forteller det da også noe om tillitsforholdet mellom politiet og befolkningen når det gjelder denne typen sensitive lovbrudd.

Ikke årsakskonklusjoner

Dataene som samles, systematiseres og presenteres i Oslo politidistrikts voldtektsundersøkelser er gjerne rent deskriptive og presentert som deskriptiv statistikk. Slike data sier noe om hvor hyppig noe anmeldes, men ikke noe om årsakssammenhenger. Ikke bare er datamaterialet skjevt og uegnet til generaliseringer. Slutninger fra overrepresenterte kjennetegn ved gjerningsmenn i anmeldelser til at dette skulle utgjøre en årsak til overgrepssadferd i folks erfaringsverden, er ikke logisk eller statistisk holdbart.⁵⁶

Statistiske overrepresentasjoner handler gjerne om at brede kjennetegn som etnisitet, kjønn osv., "fanger" en rekke underliggende problemer og særtrekk. De gir ofte statistiske spuriøse sammenhenger der andre mer spesifikke forklaringer som gjelder undergruppers spesielle livssituasjoner, individuelle funksjoner osv., er utslagsgivende. Oppfølging med multivariate analyser på det foreliggende materialet vil i så måte være mer

egnet, fordi man da kontrollerer for effekten fra andre variabler. Blant annet viser nyere skandinaviske studier at økonomiske kår i oppvekstfamilie og nærmiljø er en bakenforliggende variabel som forklarer mye av forskjellen i kriminalitet mellom ungdommer med ulik etnisk bakgrunn.⁵⁷ Man må anta at bakenfor- og mellomliggende variabler gjør seg gjeldende også for sammenhenger som trer fram på overflaten av anmeldelsesmaterialet om voldtekt. Samtidig må man ha for øye at anmeldelsesmaterialet ikke nødvendigvis gir et korrekt bilde av krenkelser i befolkningen, fordi overrepresentasjonen kan være resultat av at noen gjerningsmenn og krenkelser er lettere å anmelde enn andre.

Når overrepresentasjonen av personer med annen landbakgrunn lettere forstås som tegn på økt risikofaktor enn andre og mer entydige overrepresentasjoner, så som kategoriene ”menn” og ”unge”, har dette antakelig bakgrunn i en viss grad av fremmedfrykt. Verken fremmed landbakgrunn, kjønn ”mann” eller alderen ”ung” kan imidlertid i seg selv forklare voldtekt, for voldtekt er ikke normalt verken i moralsk eller statistisk forstand for noen av kategoriene. Forebyggende tiltak tilpasset slike grovmaskede kategorier blir ofte enten meningsløse eller effektløse.

For å komme nærmere inn på de mer spesifikke, underliggende årsakssammenhenger kan statistikken Oslo politidistrikt presenterer, bearbejdes videre gjennom slutningsstatistikk. Slik mer avansert statistikk måler styrken i samvariasjoner mellom kjennetegn og kontrollerer for sammenhenger mellom flere variabler. I årets rapport er et korrelasjonsmål for samvariasjon introdusert og benyttet på forholdet mellom antall medieoppslag og antall anmeldelser av ulike voldtektstyper og kjennetegn. Heller ikke dette er imidlertid alene tilstrekkelig for å konkludere om hvilken retning påvirkningen går eller muligheten for spuriøse sammenhenger. Andre statistiske metoder, liksom kvalitative studier som fokusgrupper, panelstudier og intervjuer, kan komplimentere den herværende undersøkelsen og bidra til en nærmere identifisering av faktorene som utløser situasjoner som oppleves krenkende og anmeldes som voldtekt. I tillegg trengs teorier som belyser hvordan, hvorfor og hvilke mekanismer som ligger til grunn for de statistiske sammenhengene. Politidistriktet oppfordrer til mer forskningsbasert kunnskapsutvikling om voldtekt.

---

⁵⁶ Se kapittelet: ”Måling av medieeffekt” om betingelser for årsaksslutninger.

⁵⁷ Hällsten, M., J. Sarnecki, et al. (2011). Crime as a price of inequality? The delinquency gap between children of immigrants and children of native swedes.

Resultater: Anmeldte voldtekter 2011

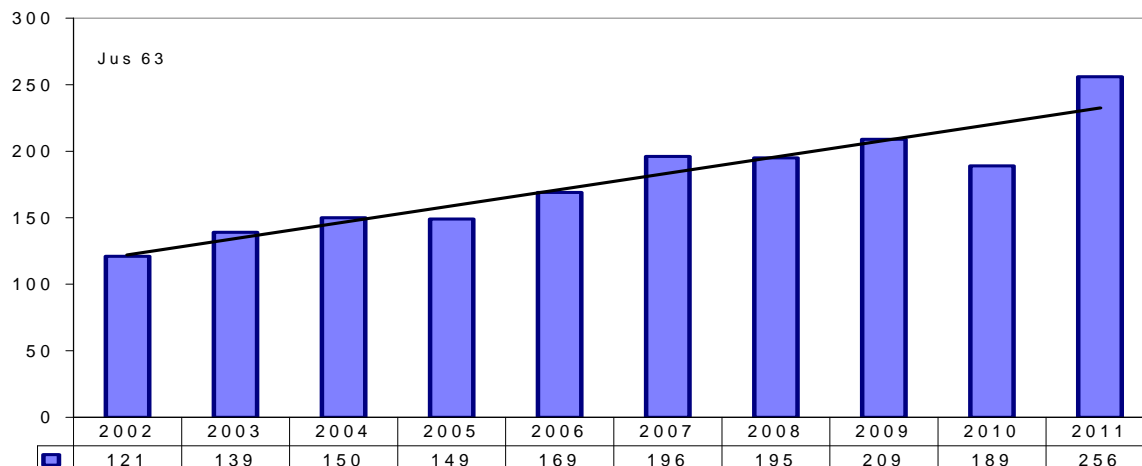
Antall anmeldelser

Antallet øker markant - mest for forsøk

Per 1. januar 2012 var det for året 2011 blitt anmeldt 256 voldtekter eller forsøk på voldtekt til politiet med gjerningssted Oslo politidistrikt.⁵⁸ Dette representerte 42,7 anmeldelser per 100 000 innbygger i Oslo.⁵⁹ Til sammenlikning ble det anmeldt 189 voldtekter eller forsøk på voldtekt i 2010, eller 32,2 anmeldelser per 100 000. Økningen er dermed betydelig med 67 (35,5%) flere anmeldelser i 2011 enn året før.

Dette er det høyeste antallet voldtekstanmeldelser i politidistriktets historie. Denne økningen som er registrert i voldtekstanmeldelser i Oslo politidistrikt har influert på nasjonale tall, selv om også andre steder kan ha registrert en økning. Ifølge Kripas' nasjonale voldtektsrapport for 2011 var økningen i antallet voldtekstanmeldelser for landet som helhet på 13,7%.

Figur 1: Anmeldelser for voldtekt (inklusive forsøk) i Oslo politidistrikt i perioden 2000 til 2010 (med trendlinje). Hele tall.

Det må igjen understrekes at man ikke kan trekke slutninger om samfunnsmessig utvikling i omfanget av voldtekt, basert på anmeldelsestallene. I tillegg til at selve anmeldelsestilbøyeligheten påvirkes av ytre faktorer, har statistikken store begrensninger. Den er ikke nok "følsom" og fanger derfor ikke opp alle aktuelle overgrep, den er ikke "selektiv" og fanger dermed også opp erfaringer som ikke dreier seg om voldtekt, den er dessuten "ustabil"/"diskontinuerlig" og måler derfor ulike fenomener over tid.⁶⁰ I rekken av

⁵⁸ I den videre analysen blir tre av anmeldelsene trukket ut fordi gjerningssted viste seg å være utenfor Oslo politidistrikt.

⁵⁹ Basert på Statistisk sentralbyrås tall for innbyggere i Oslo kommune 2011: 599 230, se www.ssb.no/aarbok/tab-055.html

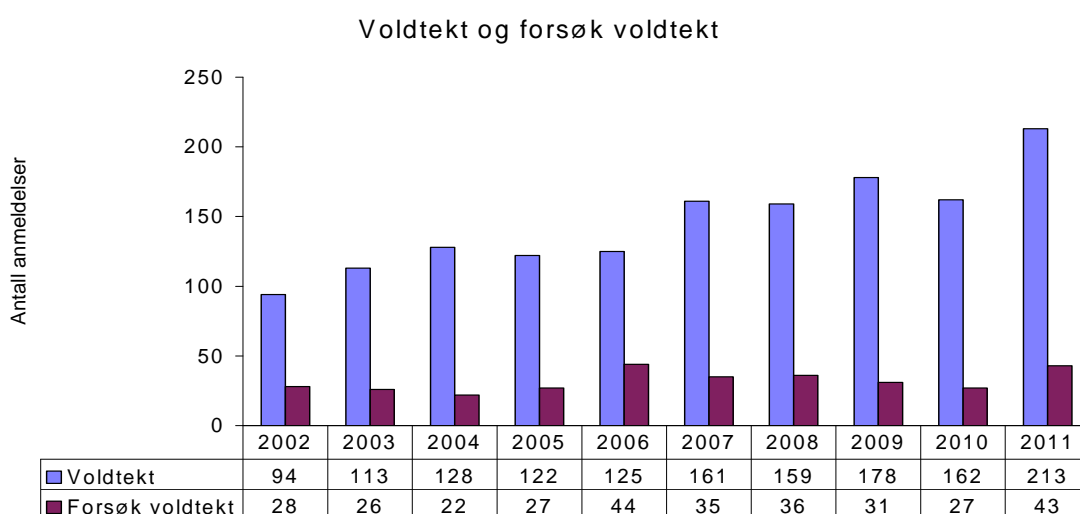
⁶⁰ Olaussen, L. P. (1996). Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutvikling, Universitetet i Oslo.

forhold som påvirker registreringen i statistikken, utenom overgrepserfaringer og holdnings- og fortolkningsendringer i befolkningen, er blant annet endringer i lovgivningen, sosiale og juridiske offerrettigheter samt rutiner og ressurser i anmeldelses- og strafferettsprosessen (BRÅ 2008). I Figur 1 og i historiske anmeldelsestall må man blant annet se hen til at den store reformen av norsk politi i 2002 medførte store omlegginger av Strasak, som også ga brudd i anmeldelsesstatistikken slik at tall fra 2002 til 2004 ikke lar seg bruke i komparative analyser fra tiden før eller etter (Sætre 2007). Videre utløste prosessene rundt *NOU 2008:4 Fra ord til handling*, både holdningsmessige og praktiske endringer som trolig har påvirket anmeldelsesmønsteret. Hvordan fjorårets sterke medieoppmerksomhet eventuelt påvirket anmeldelsene, skal vi drøfte etter hvert og underveis i denne rapporten.

Økningen i antallet anmeldte voldtekter i Oslo politidistrikt fra 2010 til 2011 er størst for **forsøk på voldtekt**. Disse økte med hele 59,3% fra 27 anmeldelser i 2010 til 43 i 2011. Anmeldte **fullbyrdete voldtekter** økte også, med 31,5%, fra 162 til 213 anmeldelser.

Den betydelige økningen i antall anmeldte forsøk bidrar til at det andelsmessige forholdet mellom anmeldte forsøk og anmeldte fullbyrdete voldtekter forrykes noe. Forsøkene representerte 14,3% av det samlede antallet voldtektsanmeldelser i 2010, mens de i 2011 utgjør 16,8%. Forholdstallet ligger samtidig innenfor de grensene som har vært vanlige i perioden etter årtusenårsskiftet og er derfor innenfor det man kan forvente. Andelen forsøk utgjorde i årene 2007, 2008 og 2009 henholdsvis 17,9%, 18,5% og 14,8%. Andelen forsøk var høyest i 2006 da de utgjorde 26% av alle de anmeldte voldtektene, og lavest i 2004 med 14,7%.

Figur 2: Antallet anmeldelser for voldtekt og forsøk voldtekt i Oslo politidistrikt 2000-2011. Hele tall.

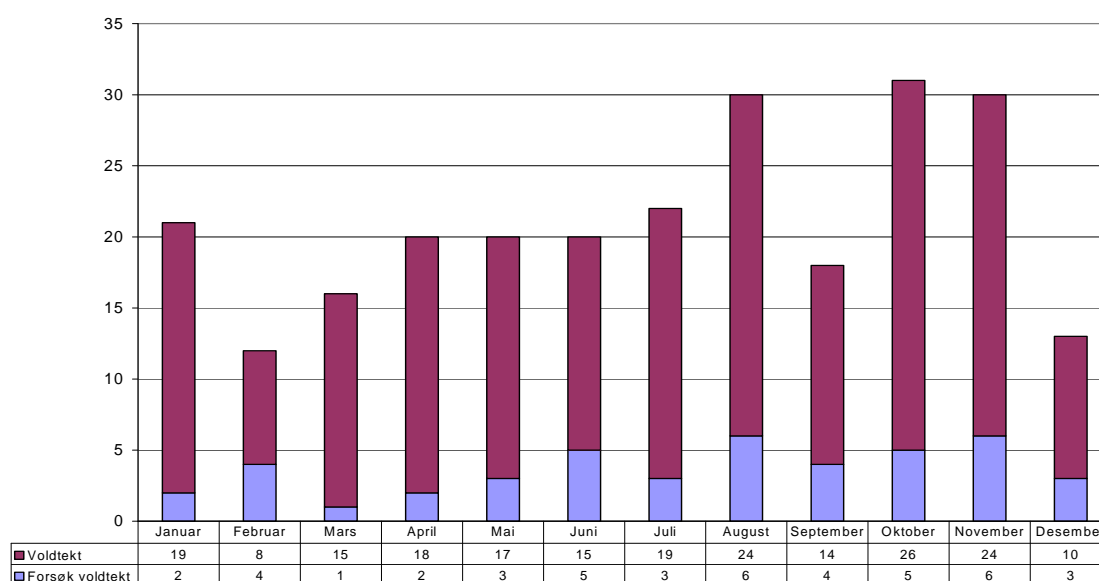

Månedsvise utvikling i anmeldelser

I figur 3 nedenfor er antallet anmeldte tilfeller registrert som voldtekt og forsøk på voldtekt i 2011 med gjerningssted Oslo politidistrikt, fordelt etter måneden saken ble anmeldt. Den viser at antallet anmeldelser varierer betydelig mellom måneder, med en bratt økning i flere av månedene i årets siste halvdel sammenliknet med årets første måneder.

I oktober ble hele 26 voldtekter og 5 forsøk på voldtekt anmeldt til politidistriktet. August og november var preget av nesten like høye anmeldelsestall. Det er ikke nytt at antallet anmeldelser varierer fra måned til måned. Man kan derfor ikke trekke noen direkte slutning mellom mediens intense fokus på voldtekt og den generelle økningen og månedsvise variasjonen i antallet anmeldelser, basert på dette grunnlaget. Det er imidlertid verd å bemerke at politidistriktet aldri tidligere i historien har mottatt så høyt antall voldtektsanmeldelser som de månedene da mediens voldtektsdramaturgi var på sitt mest intense, jfr. Tabell 1 under Problemstillinger. Analysen går nedenfor dypere inn i denne månedsvise utviklingen og knytter den opp mot mediens behandling av voldtektstemaet.

Figur 3: Antallet anmeldelser for voldtekt og forsøk voldtekt i Oslo politidistrikt i 2011, fordelt på måned for registrering av anmeldelsen. Hele tall.

Anmeldelser og mediepåvirkning

I hvilken grad har den sterke økningen i voldtektsanmeldelser i 2011, sammenliknet med alle tidligere år, forbindelse med mediens oppslag om overfallsvoldtekt? En statistisk samvariasjon er en forbindelse som kan gå begge veier. Dette betyr at økt antall voldtekter kan ha ført til flere medieoppslag om

overfallsvoldtekter, eller at flere medieoppslag kan gi flere anmeldelser. Det kan godt hende at de to fenomenene påvirker hverandre. Vi velger i denne sammenhengen, som forklart tidligere, å drøfte dette som en mulig mediepåvirkning på anmeldelsesadferd gjennom en eventuell bevisstgjøringseffekt, en smitteeffekt, en frykteffekt og en fremmedgjøringseffekt.

Tabell 2 viser den statistisk samvariasjonen mellom den månedlige intensiteten i medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelsesfrekvensen for voldtekt totalt.

Tabell 2: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet or voldtekt totalt. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Anmeldelser per måned
Medieintensitet (antall søke-treff per måned)	0.61*
Sign.	0.03

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en sterk statistisk samvariasjonen mellom den månedlige intensiteten i medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelsesfrekvensen for voldtekt totalt ($r=0,61^*$). En økning i skår på den ene variabelen (medieintensitet) er forbundet med økning også i den andre (anmeldelsesfrekvens). Markante, signifikante funn i korrelasjonsanalyser er registrert med *, og viser i dette tilfellet at forbindelsen mellom medieoppslagene og anmeldelsene av voldtekt er sterk og neppe kan tilskrives tilfeldigheter.

Den sterke positive samvariasjonen tilsier innenfor vår fortolkningsramme at det er påvirkningsmekanismer fra mediens oppslag som virker sterkt stimulerende på anmeldelsesfrekvensen. Fremmedgjøringseffekten er den eneste som da ikke synes aktuell, eventuelt som skjules av mer dominerende anmeldelsesbefordrende effekter, for eksempel i form av bevisstgjøringseffekt, smitteeffekt og frykteffekt. Alle disse tre effektene er mulige mekanismer som i sterkt grad kan ha bidratt til det høye antallet anmeldelser i 2011.

Tabell 3 nedenfor viser resultatet av korrelasjonsanalysen mellom antall månedlige medieoppslag og antall anmeldelser for tilfeller av fullbyrdet voldtekt og forsøk på voldtekt hver for seg. To sterke sammenhenger trer fram, henholdsvis $r=0,55$ og $r=0,53$.

Tabell 3: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekt og forsøk på voldtekt. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Anmeldelser per måned "Voldtekt"	Anmeldelser per måned av "Forsøk på voldtekt"
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	0,55	0,53
Sign	0,06	0,07

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Resultatet viser at antall medieoppslag samvarierer sterkt med anmeldelsesfrekvensen for forsøk på voldtekt og for fullbyrdet voldtekt. Jo flere medieoppslag desto flere anmeldelser for begge kategoriene voldtekt. Dette betyr imidlertid ikke at det må være de samme formene for medieeffekt som er aktive.

Den sterke samvariasjonen mellom antall medieoppslag og antall anmeldelser av forsøk på voldtekt indikerer at medieoppmerksomheten om voldtekt i 2011 kan være en viktig del av grunnlaget for veksten i antall anmeldte forsøk på voldtekt i 2011, sammenliknet med 2010. Med rene bevisstgjørings- og ikke minst frykteffekter kan det forventes økt tilbøyelighet til rask reaksjon overfor truende og krenkende tilnærmelser og en stimulering av anmeldelseshyppigheten for især forsøk på voldtekt.

Når anmeldelsene øker i takt med intensiteten i medieoppslagene også for fullbyrdet voldtekt, kan dette være et tegn på at den faktiske voldtektstrisikoen også påvirkes av medieoppslagene. En smitteeffekt av medieoppslag på potensielle og latente gjerningsmenns overgrepstilbøyelighet, kan være en aktuell mekanisme. I tillegg kan både bevisstgjørings- og frykteffekt påvirke tendensen til at fornærmede tolker tilnærmelser og erfaringer som overgrep de ønsker å politianmelde. Disse effektene kan dermed også være del av det som kan ha stimulert til vekst i antallet anmeldelser av fullbyrdet voldtekt.

På et generelt og overordnet nivå synes medieoppslagene å ha virket sterkt inn på den betydelige veksten i voldtektanmeldelser som den komparative analysen av 2010 og 2011 avdekker. Påvirkningen kan ha skjedd gjennom både bevisstgjørings-, smitte- og frykteffekter av medieoppslagene. En eventuell fremmedgjøringseffekt av medieoppslagene er forventet å redusere antallet anmeldelser av voldtektstyper som ikke blir representert i medienes måte å framstille voldtektstrusselen på. En slik effekt trer ikke fram på dette generelle nivået som omhandler den samlede frekvensen for anmeldelser av fullbyrdet voldtekt og forsøk på voldtekt.

Anmeldelsestidspunkt

Større andel gamle saker

Helt siden første voldtektsundersøkelse i 2000 har det relativt stabilt vært slik at rundt 75% av anmeldelsene kommer til politiet innen én måned etter gjerningstidspunktet. For 2011 er denne andelen nye overgrep redusert til laveste nivå siden voldtektsundersøkelsene startet og gjelder 70,3% av anmeldelsene (178 av de 253). Den generelle veksten i antall anmeldelser gjelder særlig for hendelser som har skjedd mer enn en måned tilbake, såkalt ”eldre krenkelser”.

Tabell 4: Fordeling av anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011 etter tid mellom gjernings- og anmeldelsestidspunktet. Prosent.

Tidsintervall mellom voldtekt og tidspunkt for anmeldelse	Anmeldelser				
	2001 N=120	2004 N=129	2007 N=161	2010 N=186	2011 N=253
Innen en måned	76,6	75,2	73,3	78,0	70,4
Neste 11 måneder	16,7	9,3	13,0	13,4	14,2
Mer enn ett år etter	6,7	15,5	13,7	8,6	15,4
Sum	100	100	100	100	100

Når anmeldelsene splittes opp på **forsøk på voldtekt** og **fullbyrdet voldtekt**, samt for hvilket kvartal de har blitt inngitt til politidistriktet, framtrer en tendens til at det anmeldes forholdmessig flere anmeldelser av eldre krenkelser i siste halvdel av året i 2011 enn i 2010 (Vedlegg 5). For forsøk på voldtekt var det 7 (15,9%) anmeldelser av krenkelser som lå mer enn en måned tilbake i 2011 og kun 1 av disse kom i årets første halvpart. I 2010 ble kun 3 (11,1%) slike eldre forsøk på voldtekt anmeldt totalt, hvorav 1 det første halvåret.

For fullbyrdet voldtekt ble 68 (32,5%) anmeldelser inngitt i 2011 som omhandlet eldre hendelser, 63,2% av disse kom i siste halvår. Tilsvarende ble 44 (27,7%) eldre krenkelser anmeldt i 2010, hvorav kun 34,1% kom i årets siste halvår. Tendensen til at anmeldelsene i 2011 omhandler eldre saker, kan ha flere årsaker.

Veksten i andelen anmeldelser av eldre krenkelser i siste halvår kan også skyldes tilfeldigheter og må ses i forhold til at antall enheter er få. Sammenlikninger av årssyklusen for anmeldelse av eldre saker over flere år kunne vært av interesse. Imidlertid kan økningen i antall anmeldelser av eldre saker mot årets slutt i 2011 også ha forbindelser med den eksplosive veksten i medieoppslag om voldtekt dette halvåret, hvilket vi skal se på nedenfor.

Anmeldelsestidspunkt og medieeffekter

Det er spørsmål om mediens eksplosive oppmerksomhet om overfallsvoldtekt i 2011 kan ha bidratt til å endre anmeldelsesmønsteret slik at antallet anmeldelser av eldre krenkelser øker i slutten av året, i kontrast til utviklingen i anmeldelsesmønsteret i 2010. Det intense mediefokus kan tenkes å ha påvirket hvordan

befolkningen tolker dagens erfaringer, men også deres retrospektive fortolkning av seg selv og sine tidligere erfaringer. Både bevisstgjøringstesen, tesen om risikopersepsjon og fremmedgjøringseffekten består av mekanismer som innebærer at mediene endrer folks fortolkninger av seg selv og omgivelsene. Bevisstgjøringseffekten forventes særlig å kunne virke stimulerende inn på hvordan man fortolker negative hendelser som man har opplevd tidligere, som voldtekt. Dette kan bidra til å forklare en forsterket tendens til å anmelde gamle saker. Frykteeffekten med sterkere risikopersepsjon handler mer om sterkere tendens til å tolke dagens erfaringer av omverdenen som truende og farefull. Fremmedgjøringseffekten virker derimot til å redusere tilbøyeligheten til å fortolke tidligere og samtidige negative erfaringer som voldtekt.

På den annen side innebærer tesen om en smitteeffekt en økning i faktiske overgrep. Tesen omhandler en mekanisme som stimulerer grunnlaget for nye overgrep, og peker i retning av økt antall anmeldelser av nylig begåtte overgrep, ikke av eldre. Hypotesen om smitteeffekten forutsetter dermed at en eventuell mediepåvirkning skal gjelde nylig begåtte overgrep. Når 2011 i stedet er preget av at veksten i anmeldelser er størst for de gamle sakene, kunne det tilsa at andre effekter enn smitteeffekten er mest dominerende.

Tabell 5 viser samvarisjonen mellom medieintensitet og anmeldelsesintensitet for anmeldelser inngitt med ulik tid etter krenkelsen.

Tabell 5: Korrelasjon mellom medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekt anmeldt etter kort, medium og langt tidsintervall etter gjerningstidspunkt. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Anmeldelser med kort intervall "Innen en måned"	Anmeldelser med medium intervall "Neste 11 måneder"	Anmeldelser md langt intervall "Over ett år"
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	0,58*	0,65*	0,29
Sign	0,05	0,02	0,3

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser at det i utgangspunktet er det en sterk statistisk samvariasjon mellom medieintensitet og anmeldelsesintensitet både for anmeldelser som inngis raskt etter hendelsen, dvs. innen en måned ($R=0,58^*$), og især for de som inngis mer enn en måned, men innen et ett år, etter gjerningstidspunkt ($r=0,65^*$). Jo mer intens medieomtalen om overfallsvoldt var, desto flere anmeldelser mottar politidistriktet av krenkelser som har skjedd nylig eller medium lang til tilbake.

Resultatet indikerer at både bevisstgjørings-, smitte- og frykteeffekter kan ha utspilt seg som resultat av medieoppmerksomheten om voldtekt i 2011. Økning i anmeldelse av nylig begåtte krenkelser i takt med økning i medieopplagene kan være forbundet med en økning i faktiske overgrep som kan ha med smitteeffekter å gjøre. Også en frykt- og bevisstgjøringseffekt kan imidlertid ha en slik virkning på anmeldelsesfrekvensen av nye overgrep. En medieeffekt som slår sterkest ut for krenkelser som skjedde mer

enn en måned tilbake, men innen ett år før anmeldelsen, kan tyde på at det særlig er en bevisstgjøringseffekt som gjør seg gjeldende. Det eksplosive mediefokuset på voldtekt kan ha påvirket minnene befolkningen har overfor tidligere negative erfaringer som ikke ligger for lang tid tilbake, og forståelsen av disse som illegitime krenkelser som det er mulig å rettsforfølge.

Den komparative analysen viste at antallet anmeldelser for overgrep som ligger lengre tilbake i tid enn ett år har økt i 2011 sammenliknet med året før, og gitt et større innslag av eldre overgrep blant anmeldelsene i 2011. Disse anmeldelsene virker imidlertid kun svakt berørt av medieintensiteten ($r=0,29$). Det kan hende at andre, tregere og seigere effekter, som ikke lar seg måle med månedlig korrelasjon av medieeksponering, gjør seg gjeldende. Det kan imidlertid også tolkes som tegn på at helt andre faktorer enn medieintensitet var med og påvirket anmeldelsesfrekvensen.

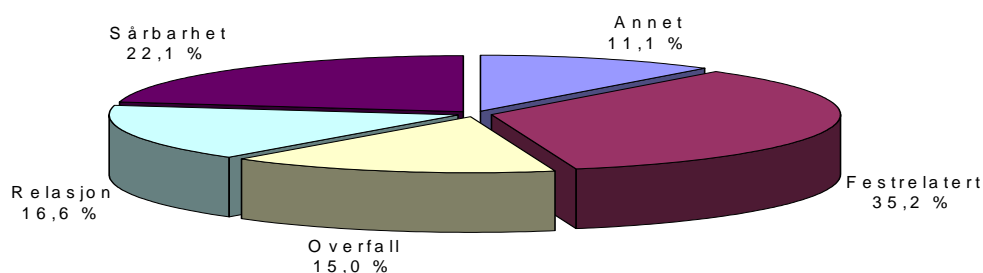
Typen voldtekt

Typene som ble identifisert i anmeldelsesmaterialet fra 2010 var følgende fire gjensidig utelukkende kategorier: 1) festrelaterte voldtekter (33,3%), 2) relasjonsvoldtekter (25,3%), sårbarhetsvoldtekter (20,4%), overfallsvoldtekter (12,9%), samt restkategorien ”annet” (8,1%). Definisjoner som beskriver nærmere hva slags hendelsesforløp og kjennetegn som faller inn under kategoriene er presentert i Vedlegg 3. Idealtypene fra 2010 har vist seg relevante og valide også for anmeldelsene som er inngitt til Oslo politidistrikt i 2011.⁶¹

Fordeling av voldtektstyper endres

Anmeldelsesmaterialet for voldtekt og forsøk på voldtekt i Oslo politidistrikt for 2011 er, i likhet med året før, dominert av festrelaterte voldtekter. Disse utgjør nå 35,2% av materialet, som er en svak relativ økning fra i fjor (33,3%). En tilsvarende svak forholdsmessig økning finner vi også for de andre typene, som alle kan tilskrives en markant reduksjon i andelen anmeldte relasjonsvoldtekter. Mens anmeldelsene av alle de andre voldtektstypene har økt betraktelig, også i det faktiske antallet anmeldelser, er relasjonsvoldtektene redusert i antall, fra 47 anmeldelser i 2010 til 42 i 2011. En av de mest påfallende trekkene ved voldtektsanmeldelsene i 2011 er nettopp denne reduksjonen i relasjonsvoldtekter, som nå utgjør kun 16,6% av anmeldelsene mot 25,3% i 2010. Relasjonsvoldtekter var tidligere den nest vanligste typen voldtekt som ble anmeldt til politiet. Nå gjelder dette sårbarhetsvoldtekter (22,1%).

Figur 4: Typen voldtekt og forsøk på voldtekt anmeldt til Oslo politidistrikt 2011.

⁶¹ For mer utfyllende informasjon om grenseoppganger og prosessen med identifikasjon av typer, se metodekapittelet i denne rapporten og fjorårets rapport Sætre, M. and V. Grytdal (2011). Voldtekt i den globale byen - 2010. Strategisk analyse. Oslo, Oslo politidistrikt.

Typen og juridiske kategorier

Nedenfor framgår det hvordan anmeldelsene 2011 kategorisert i voldtektstyper er fordelt på de juridiske kategoriene ”forsøk på voldtekt” (§192, jfr §49), fullbyrdet ”voldtekt” (§192, 1. og 2. ledd), og den groveste typen fullbyrdet voldtekt (§192, 3.ledd). Sammenlikningstall fra 2010 er inkludert.

Tabell 6: Fordeling av fornærmede i voldtektsoffiser i Oslo 2010 og 2011 etter den juridiske kategoriseringen av overgrepet og ”idealtypen” av voldtekt. Hele tall og (prosent).

Gruppering fornærmede	Forsøk på voldtekt (§ 192, jfr. § 49)		Voldtekt (§ 192, 1. og 2. ledd)		Voldtekt (§ 192, 3. ledd)		Totalt	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Festrelatert	8 (4,3)	11(4,3)	52 (28,0)	78(30,8)	2 (1,1)		62 (33,3)	89(35,2)
Relasjon	2 (1,1)	4(1,6)	45 (24,2)	38(15,0)			47 (25,3)	42(16,6)
Sårbarhet	4 (2,2)	5(2,0)	29 (15,6)	47(18,6)	5 (2,7)	4(1,6)	38 (20,4)	56(22,1)
Overfall	8 (4,3)	19(7,5)	16 (8,6)	18(7,1)		1(0,4)	24 (12,9)	38(15,0)
Annet	5 (2,7)	5(2,0)	10 (5,4)	22(8,7)		1(0,4)	15 (8,1)	28(11,1)
Totalt (%)	27 (14,5)	44(17,4)	152(81,7)	203(80,2)	7 (3,8)	6(2,4)	186 (100)	253(100)

Av tabell 6 framgår det at økningen i andelen **forsøk** på voldtekt fra 2010 til 2011 primært omhandler en betydelig vekst i antallet anmeldte forsøk på overfallsvoldtekter, fra 8 i 2010 til 19 i 2011.

For **fullbyrdet voldtekt** av typen §192 1. og 2. ledd er det den betydelige reduksjonen i anmeldte relasjonsvoldtektene, som overrasker og preger materialet. Mens festrelaterte voldtekter og sårbarhetsvoldtekter av typen juridiske 1. og 2. leddssaker har økt betydelig, fra henholdsvis 52 til 78 anmeldelser og 28 til 47 anmeldelser, har relasjonsvoldtektene i denne juridiske kategorien blitt redusert fra 45 anmeldelser i 2010 til 38 i 2011.

Den mest stabile anmeldelsesfrekvensen for fullbyrdet voldtekt av juridiske 1. og 2. leddssaker, er for overfallsvoldtektene. Disse har kun økt fra 16 til 18 siden 2010. Denne beskjedne økningen står i sterk kontrast til mediens fokus i 2011, som primært gjaldt faren for overfallsvoldtekter. Man kan likevel ikke påstå på et så generelt grunnlag at mediens oppslag var uttrykk for en overdimensjonert og grunnløs moralsk panikk, siden anmeldelsene for forsøk på overfallsvoldtekt økte betydelig og i mange tilfeller var en skremmende opplevelse.⁶²

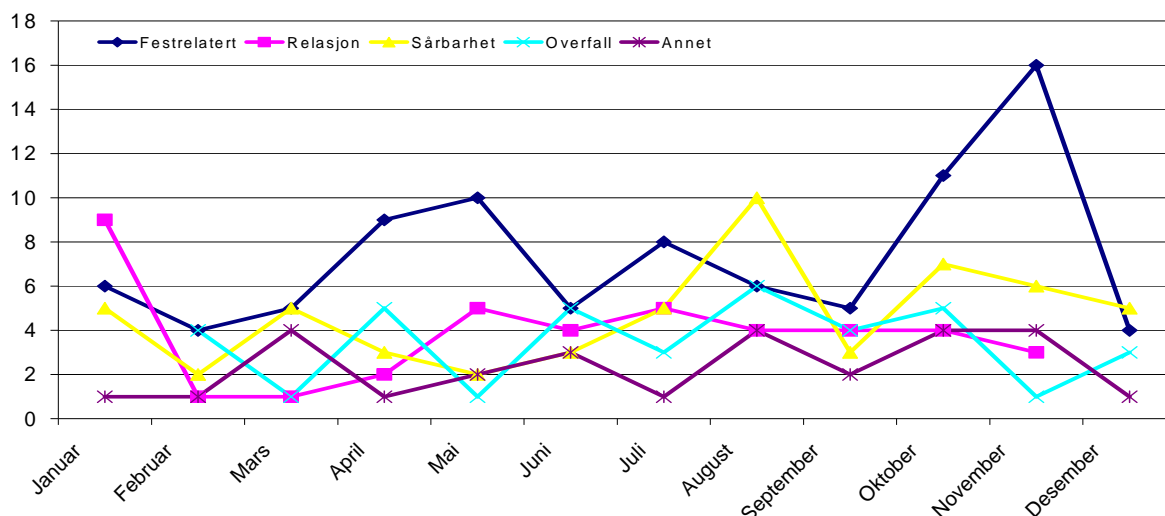
Voldtektene som er anmeldt og kategorisert under de groveste 3. ledd sakene har ikke økt i 2011 (6) i forhold til 2010 (7). Disse handler hovedsakelig om sårbarhetsvoldtekter (4) i 2011 liksom året før. Det understreker ytterligere tendensen til at de groveste, mest krenkende og livstruende overgrepene primært skjer innenfor typen sårbarhetsvoldtekt og i miljøer preget av rus- og psykiske problemer, prostitusjon og kriminalitet.

Den avtagende utviklingen i antallet anmeldte relasjonsvoldtekter, mens alle de andre øker, er overraskende. Muligens kan den tilskrives en gledelig reduksjon i antallet faktiske overgrep i nære relasjoner. Like gjerne kan reduksjonen i anmeldelser skyldes lavere anmeldelsestilbøyelighet, og utviklingen er da bekymringsfull. I de politiske målsetninger, blant annet uttrykt i NOU 2008:4, er det formulert en ekstra bekymring for den tvang man antar hersker i en del parforhold og som legger grunnlaget for seksuell utnyttning og isolasjon for offeret.⁶³ Politiske målsetninger om å senke terskelen for anmeldelse er gjerne formulert generelt, men synes særlig motivert med referanse til denne gruppen ofre. Uansett om reduksjonen i anmeldelser av relasjonsvoldtekter i 2011 skyldes færre overgrep eller lavere anmeldelsestilbøyelighet, kan resultatene i denne komparative analysen tilsi at tiltakene for å øke anmeldeshyppigheten bør spesifiseres og målrettes for de ulike typene av voldtekt.

Månedsvis utvikling i anmeldte voldtektstyper

I Figur 5 er den månedsvise utviklingen i antallet anmeldelser av ulike typer voldtekt visualisert. Den gjenspeiler at profilen for alle voldtektstypene, unntatt relasjonsvoldtektene, er preget av perioder med vekst i antallet anmeldelser. Især gjelder dette mønsteret for utviklingen i siste halvår og mest markant for festrelaterte voldtekt. Relasjonsvoldtektene, og til en viss grad også overfallsvoldtektene, bryter dette mønsteret og avtar i antall etter sommeren. I Figur 5 tydeliggjøres det hvordan mediernes sterke fokus på overfallsvoldtekter utover høsten 2011 kan sies være ute av proporsjoner. Det var antallet anmeldelser av festrelaterte voldtekter som antok avvikende dimensjoner.

Figur 5: Månedsvis utvikling i antall anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt 2011, fordelt på voldtektstyper.

⁶² Om moralsk panikk, se fotnote innledningsvis i kapittel om Problemstillinger: 3-Utvidelse av analysen.

⁶³ NOU (2008:4). Fra ord til handling; Bekjempelse av voldtekt krever handling. Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltningen.

Nedenfor er utviklingen i antall anmeldelser presentert kvartalsvis. Som det framgår er det særlig i fjerde kvartal, der medieeksponeringen var ”eksplosiv”, at andelen relasjonsvoldtekter sank til fordel for festrelaterte voldtekter og sårbarhetsvoldtekter. Også andelen overfallsvoldtekter sank i denne perioden, til 12,2% av samtlige anmeldelser. Dette var i kontrast til medieoppslagene og muligens påvirket av preventive tiltak og intens patruljering både av politiet og frivillige. Det er de festrelaterte voldtektene som når de oppsiktsvekkende høye omfangstallene i anmeldelsesmaterialet i siste kvartal. De utgjør da over 40% av alle anmeldelsene (41,9%).

Tabell 7: Fordelingen av voldtektstyper anmeldt til politiet 2011, fordelt på årets kvartaler. Prosent.

2011	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Første kvartal	30,6	22,4	24,5	10,2	12,2	100	49
Andre kvartal	40,0	18,3	13,3	18,3	10,0	100	60
Tredje kvartal	27,1	18,6	25,7	18,6	10,0	100	70
Fjerde kvartal	41,9	9,5	24,3	12,2	12,2	100	74
Totalt	35,2	16,6	22,1	15,0	11,1	100	253
N=	89	42	56	38	28	253	

Anmeldelsestidspunkt for ulike voldtektstyper

Som tidligere nevnt er anmeldelsestidspunktet forskjøvet i anmeldelsene 2011. Materialet består av et større innslag av eldre saker med gjerningstidspunkt noe tilbake i tid sammenliknet med 2010. Relativt stabilt har rundt 75% av anmeldelsene tidligere år omhandlet ”nye” hendelser, det vil si krenkelser som har skjedd innen en måned før anmeldelsestidspunktet. De øvrige anmeldelsene har grovt sett fordelt seg med om lag 15% med gjerningstidspunkt innen ett år tilbake og 10% ”gamle” saker. I 2011 er andelen anmeldelser med ”nye” saker redusert til 70,4%, og de øvrige fordeler seg jevnt med rundt 15% på hver. Bak disse tilsynelatende relativt beskjedne forandringene på overordnet nivå skjuler det seg betydelige bevegelser for de ulike typene voldtekt.

Tabell 8: Anmeldelsestidspunkt i forhold til gjerningstidspunkt for de ulike anmeldte voldtektstypene i Oslo politidistrikt 2011. Prosent og (hele tall).

2011	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Innen en måned	77,5 (69)	42,9 (18)	71,4 (40)	92,1 (35)	57,1 (16)	70,4 (178)
Neste elleve måneder	10,1 (9)	16,7 (7)	21,4 (12)	2,6 (1)	25,0 (7)	14,2 (36)
Over år	12,4 (11)	40,5 (17)	7,1 (4)	5,3 (2)	17,9 (5)	15,4 (39)
Totalt	100 (89)	100 (42)	100 (56)	100 (38)	100 (28)	100 (253)

Sammenlikningstabell til Tabell 8: Anmeldelsestidspunkt i forhold til gjerningstidspunkt for de ulike anmeldte voldtektstypene i Oslo politidistrikt 2010. Prosent og (hele tall).

2010	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Innen en måned	85,5 (53)	48,9 (23)	84,2 (32)	87,5 (21)	66,7 (10)	74,7 (139)
Neste 11 måneder	8,1 (5)	27,7 (13)	7,9 (3)	8,3 (2)	26,7 (4)	14,5 (27)
Over ett år	6,5 (4)	23,4 (11)	7,9 (3)	4,2 (1)	6,7 (1)	10,8 (20)
Totalt	100 (62)	100 (47)	100 (38)	100 (24)	100 (15)	100 (186)

En betydelig endring i anmeldelsestidspunkt for de ulike voldtektstypene er forskyvningen i retning av eldre saker for samtlige voldtektstyper, unntatt overfallsvoldtekter. Beredskapen for rask anmeldelse av overfallsvoldtekter, synes i stedet forsterket i 2011. Mens det i 2010 var slik at 87,5% av de anmeldte overfallsvoldtekter hadde blitt anmeldt innen en måned etter gjerningstidspunktet, gjaldt dette hele 92,1% i 2011.

For alle de andre typene voldtekt er beredskapen for anmeldelse av eldre hendelser mer stimulert enn for nye. For festrelaterte voldtekter er andelen anmeldelser av ”nye” hendelser redusert fra å utgjøre 85,5% i 2010 til 77,5% i 2011. For de anmeldte relasjonsvoldtektene, som gjerne omhandler en relativt stor andel eldre saker, er andelen nylige hendelser ytterligere redusert fra å utgjøre 48,9% i 2010, til 42,9% i 2011. For disse er det især andelen hendelser som har skjedd mer enn ett år tilbake, som har blitt mer fremtredende. Disse gamle krenkelsene utgjør i 2011 oppsiktsvekkende 40,5% av de anmeldte relasjonsvoldtektene, mot kun 23,4% i 2010. I absolutte tall innebærer dette også at det, til tross for en betydelig generell vekst i antall anmeldelser, er en påfallende reduksjon i det faktiske antallet anmeldte nye relasjonsvoldtekter, fra 23 i 2010 til 18 i 2011. Antallet gamle relasjonsvoldtekter med gjerningstidspunkt over ett år tilbake, har derimot økt fra 11 til 17 i samme periode.

Typer voldtekt og mediepåvirkning

Månedlige svingninger i antallet anmeldelser av lovbrudd er ikke uvanlig. Man skal derfor være forsiktig med å dra raske konklusjoner om at det foreligger en sammenheng mellom medieoppmerksomhet og anmeldelser. Dersom mediernes oppslag har hatt en innvirkning, kan man ut fra resultatene i den komparative sammenlikningen mellom voldtektsanmeldelser 2010 og 2011, anta at medieoppslagene har virket ulikt inn på anmeldelser av de forskjellige typene voldtekt. Ifølge den komparative undersøkelsene var anmeldeshyppigheten for festrelaterte voldtekter og sårbarhetsvoldtekter blitt stimulert, overfallsvoldtekter synes mer uberørt unntatt for forsøk og raske anmeldelser, mens anmeldelsene av relasjonsvoldtekter synes redusert, især for de nylig begåtte tilfellene.⁶⁴

⁶⁴ Noe forbehold må tas med hensyn til resultatet på grunn av det lave antallet enheter.

I tabell 9 vises den statistiske samvariasjonen mellom månedlig antall medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelsesfrekvensen for ulike typer voldtekt.

Tabell 9: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for ulike typer av voldtekt. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

Medie-intensitet	Anmeldeshyppighet for idealtypene				
	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet
(antall søketreff per måned)	0,81**	-0,11	0,26	0,02	0,42
Sign.	0,002	0,788	0,420	0,939	0,174

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser at det kun er anmeldeshyppigheten for de festrelaterte voldtektene som samvarierer med antall medieoppslag om voldtekt på signifikant vis. Samvariasjonen er usedvanlig sterkt ($r=0,81^{**}$) og kan neppe skyldes tilfeldigheter. Dette indikerer at utviklingen som gjelder festrelaterte voldtekter i 2011, i sterk grad kan forbindes med mediens intense oppslag.

Medienes eksplosive oppmerksomhet om voldtekt i løpet av høsten 2011 var i stor grad dramatisert som en fare for overfallsvoldtekt. Av dette kunne man forvente at dersom det foreligger en læringseffekt vil en eventuell påvirkning mellom oppslagene og anmeldelsene for voldtekt slå ut især for anmeldelser nettopp av typen overfallsvoldtekt. Imidlertid synes det ikke å være noen samvariasjon på dette området ($r=0,02$). Eventuelt skjules en slik effekt av andre samtidige effekter som virker i motsatt retning.

Resultatet kan på den ene siden tolkes som uttrykk for at medieoppslagene om overfallsvoldtekter særlig inspirerer de som utsettes for festrelaterte voldtekter til å anmelde det de opplever som krenkende erfaringer til politiet. På den annen side kan resultatet også indikere at hendelser som mediene omtaler som ”overfallsvoldtekt” inngår i anmeldelsesmaterialet i denne undersøkelsen som ”festrelaterte voldtekter”. Mediene selv og deres kilder, kan ha operert med et begrep for overfallsvoldtekt som er videre enn det som gjelder i denne analysen. Blant annet kan deres anvendelse av begreper hentet fra politiets initialetterforskning ha bidratt til dette, siden ”overfallsvoldtekt” i den forbindelsen griper over rekken av hendelser der gjerningsstedet er utendørs og parten synes å ikke kjenne hverandre eller relasjonen er uavklart. Ofte gjelder dette overgrep i prostitusjons-, rus- eller kriminelle miljøer og i relasjoner mellom noen som er blitt ”kjent” på fest i løpet av kvelden. I vår analyse defineres disse som sårbarhetsvoldtekter og festrelaterte voldtekter, mens overfallsvoldtekt benyttes nærmere den ”folkelige” forståelsen av begrepet og viser til overgrep som rammer helt tilfeldig og uten sammenheng til den kontekst og relasjon offeret befinner seg i. Overfallsvoldtekt er i denne analysen krenkelser som er kontekstløse og for så vidt kan ramme hvem som helst.⁶⁵

⁶⁵ For å unngå misforståelser understrekes det her at ut fra våre definisjoner kan også prostituerte, narkomane og kriminelle utsettes for overfallsvoldtekt på lik linje som alle andre (se vedlegg 3). Kategorien ”sårbarhetsvoldtekt”

Mangelen på statistisk samvariasjon mellom mediens oppslag om overfallsvoldtekt og antall anmeldelser av overfallsvoldtekt (i den folkelige- og analysens forstand), kan tolkes som tegn på at den faktiske risikoen for overfallsvoldtekt ikke øker i takt med medieoppslagene om dette. Det gis dermed ikke støtte til hypotesen om at medieoppslagene skaper smitteeffekter der latente gjerningsmenn stimuleres som ”*copy cats*”. Det synes ikke som om mediens iscenesettelser av Oslo som en by herjet av overfallsvoldtekt, i noen merkbar grad kan ha bidratt til å trigge og lære opp personer som i utgangspunktet har hatt et latent potensiale for overfallsvoldtekt. Mangelen på funn av flere aktive serievoldtektsforbrytere i den komparative saksanalysen av overfallsvoldtekt støtter opp om dette.⁶⁶ Hvis en slik stimulering og opplæring av gjerningsmenn likevel har skjedd, må vedkommende i såfall ha projisert sine behov over på andre typer krenkelser, især over i festrelaterte sammenhenger, som er den eneste typen anmeldelser som sterkt samvarierer i antall i takt med antall medieoppslag.

Når de festrelaterte voldtektene er sterkt forbundet med medieintensitet, og når den komparative analysen viser at den generelle veksten i 2011 mest kan tilskrives økningen i festrelaterte voldtekt, tyder det på at medieoppmerksomheten var en virksom faktor bak den generelle veksten i anmeldelser 2011. En sterk bevisstgjørings- og ikke minst frykteffekt har mest sannsynlig vært de primære mekanismene i dette. Begge påvirkningsmekanismene skjerper årvåkenhet for egne kroppslige grenser og sensitiviteten overfor tilnærmelser, på måter som i neste trinn kan øke anmeldelsene.

Dersom en generell frykt og bevisstgjøring om grenser har økt som følge av mediens oppmerksomhet om overfallsvoldtekt, synes dette imidlertid ikke å ha slått ut i primærrelasjonene. Tvert om kan nedgangen i antall anmeldte relasjonsvoldtekt, som den komparative analysen har avdekket, indikere at medieoppslagene om overfallsvoldtekt har demotiverert ofre fra å anmelde relasjonsvoldtekt, men ikke på et vis som har gitt sterke månedlige samvariasjoner til medieoppslag ($r=-0,11$). Komparativt ser det ut til å kunne ha skjedd en fremmedgjørings-effekt, men det er uvisst hva denne skyldes. Når tendensen til negativ korrelasjon ikke opptrer sterkere, kan det skyldes at mediepåvirkningen eventuelt skjer mer gradvis og langsomt enn det som fanges opp av månedlige samvariasjoner. Siden det ifølge den komparative analysen primært er de nylig begåtte relasjonsvoldtekt som er redusert 2011, mens antallet anmeldelser av gamle relasjonsvoldtekt har økt, kan det indikere at flere samtidige mekanismer påvirker anmeldelsesmønsteret. Påvirkningseffekter som stimulerer til anmeldelse av gamle krenkelser, primært handler dette om bevisstgjøringseffekter, synes å gjelde for flere typer voldtekt, også relasjonsvoldtekt. Frykteffekter er

---

handler om overgrep som skjer i direkte tilknytning til den spesielle livsstil og de spesielle relasjoner og arenaene som gjelder for personene som sårbare, bl.a. prostitusjons- og narkotikahandel. Også personer på/etter/før fest kan utsettes for overfallsvoldtekt som alle andre. ”Festrelaterte voldtekt” handler om overgrep som skjer i en relasjon som har sitt utspring i hendelsesforløpene som hører til festen.

⁶⁶ Analyse gjennomført av analytikere ved Seksjon for volds- og seksualforbrytelser, Oslo politidistrikt på anmeldelser 2011. Se kapitlet om Problemstillinger.

muligens mest aktuelt overfor fremmede i det offentlige, og virker dermed ikke stimulerende for relasjonsvoldtekter, men desto mer overfor opplevd (forsøk på-) overfallsvoldtekt.

Makt

Et overraskende resultat i forrige voldtektsrapport var at en del anmeldelser syntes preget av uklare maktforhold. Dette gjaldt blant annet i ruspregete, festrelaterte hendelsesforløp med blackout, samt anmeldelser der fornærmedes virket å inneha en aktiv rolle i et seksuelt hendelsesforløp frivillig, men som ender med at hun likevel føler seg manipulert og krenket. Resultatet kom overraskende på analytikerne, som ikke hadde utviklet analytiske verktøy for å tallfeste og få noen dypere forståelse av fenomenet. Nye variabler og mål for å fange opp makt som grad av relasjonell maktubalanse er under utvikling, men presenteres ikke i denne ekstraordinære komparative analysen av anmeldelser mellom 2010 og 2011. Et enkelt skille mellom maktsterke og -svake anmeldelser kan midlertidig anskueliggjøre spennet i ulike maktgrader som er representert i materialet også i 2011.

Maktsterke og -svake relasjoner

De groveste voldtektene omhandler alt fra utnytting av sovende, dopet eller bevisstløs person til bruk av grov vold, strupetak og bruk av våpen. Flere av anmeldelsene omhandler utnytting innen patron-klientrelasjoner der den ene er helt avhengig av den andre. Blant disse er enkelte tvangsrelasjoner mellom barn og voksne, samt flere tilfeller av utnytting mellom pleietrengende og pleier.

Flere av de maktsvake anmeldelsene handler om misforståelser, og andre ganger om at grenseoppgangen er flytende mellom å være overgriper, dårlig elsker, løgnhals og bedrager, ikke minst gjelder dette i nye kontakter etablert på internett. Maktsvake anmeldelser handler ofte om ”kulturelle skifter og grenseoverskridelser”, der en vurderer erfaringer i tilbakeblikk, fra utsiden eller fra en ny bevissthetstilstand (uten ruspåvirkning) med nye øyne. Det oppstår ”forsinket grensesetting”, der normer fra det nye ståstedet projiseres over på de tidligere/andre sammenhengene. Det som var frivillig inngått tidligere, oppleves nå som overgrep.

Maktmiddel

På den enkle variabelen som omhandler bruk av maktmiddel er antallet fornærmede som i 2011 sier at overgrepet skjedde mens de var dopet, sov eller hadde blackout stabilt med 2010. Andelsmessig er denne formen for makt imidlertid redusert fra å utgjøre 24,7% av anmeldelsene i 2010 til 16,6% i 2011. Innholdsmessig er det også en vridning. I 2010 var det få som sa de var dopet ned, mens majoriteten sa de hadde hatt blackout på grunn av alkohol eller annen rus og derfor ikke husket hva som hadde skjedd. I 2011 sier 11 av 31 fornærmede at de hadde blackout, mens resten mener de må ha sovet eller blitt dopet ned da overgrepet skjedde. Majoriteten av overgrep med utnytting under rus hadde skjedd på fornærmedes, gjerningspersonens eller en annens bopel. I enkelte av disse tilfellene har fornærmede ikke oppdaget at hun har vært seksuelt krenket og utnyttet før hun forstår dette av tekst og/eller bilder på sosiale medier. Hun beskrives da på måter som hun ikke husker.

Fordelingen av anmeldelser etter bruk av andre maktmidler enn utnyttning mens man var dopet, sov eller hadde blackout, holder seg relativt stabil og har gjort det over år. I forhold til anmeldelsene i forrige rapport er hendelsesforløpene som ligger til grunn for anmeldelsene i 2011 preget av et noe lavere innslag av våpen til fordel for hendelser der fornærmede ble passivisert og overmannet av trusler eller gjennom fastholding.

De maktsvake anmeldelsene nevnt ovenfor er kategorisert inn under enten ”annet/ikke maktmiddel/ikke oppgitt” eller ”trusler/tvang/fastholding”. Siste kategori er særlig aktuell der psykologiske/kulturelle forhold legger press på fornærmede i form av plikt eller manipulering til seksualitet.

Tabell 10: Bruk av maktmiddel overfor fornærmede for voldtekt. Oslo politidistrikt 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011. Hele tall og (prosent).

Maktmiddel	2001	2004	2007	2010	2011
Dopet/sover/blackout	19 (13,2 %)	27 (18,1 %)	51 (26,0 %)	46 (24,7 %)	42 (16,6 %)
Trusler/tvang/fastholding	63 (43,8 %)	69 (46,3 %)	71 (36,2 %)	86 (46,2 %)	132 (52,2 %)
Slag/juling	14 (9,7 %)	25 (16,8 %)	53 (27,0 %)	21 (11,3 %)	28 (11,1 %)
Våpen	8 (5,6 %)	4 (2,7 %)	9 (4,6 %)	16 (8,6 %)	10 (4,0 %)
Annet/ikke maktmiddel/ikke oppgitt	39 (27,1 %)	24 (16,1 %)	12 (6,1 %)	17 (9,1 %)	41 (16,2 %)
Totalt (%)	144 (100)	149 (100)	196 (100)	186 (100)	253 (100)

Bruken av ulike situasjonelle maktmidler varierer med voldtektstype. Dopet/sover/blackout er metoder knyttet spesielt til festrelaterte voldtekter (27,0%) og sårbarhetsvoldtekter (26,8%), men er nærmest fraværende i andre typer.

For relasjonsvoldtekter er det især det som er kalt trusler/tvang/fastholding som er den vanligste maktmetoden (71,4%). Dette viser i mange tilfeller til forhold der fornærmede over en lengre periode i et relasjonelt maktforhold har blitt truet, tvunget og etter hvert passivisert. Han trenger ikke benytte andre midler enn et blikk og sin egen kroppsvekt for å få sin vilje gjennom. Også i år finnes anmeldelser av relasjonsvoldtekter der partene har praktisert ”røff sex”, som tilsynelatende var frivillig i starten, men som den ene etter hvert føler krenkende og utnyttende.

Oppbrudd av parforholdet var omstendighet i 19 av 42 anmeldelser som omhandlet relasjonsvoldtekter. Flere av kvinnene som anmelder en partner forklarer at de har vært i et forhold der de følte seksualiteten overfor mannen som en normativ plikt som lå til hennes rolle som kvinne. Hun føler nå at hun har brutt ut av ikke bare forholdet til mannen, men også av en mer omfattende kultur med forventninger om underordning til mannens vilje. Anmeldelsen handler da om å definere seg selv på nytt, herunder også identifisere seg med et nytt normsett, og ta avstand fra den rollen man tidligere har forsøkt å leve opp til.

Også for overfallsvoldtekt er trusler/tvang/fastholding det hyppigst brukte maktmiddel (73,7%). Grov vold som slag og juling forekommer totalt sett relativt sjelden (11,1%). Det benyttes oftest i relasjonsvoldtekt, der det opptrer i 7 tilfeller (16,7%), og i overfallsvoldtekt med 6 tilfeller (15,8%).

Våpen er generelt lite benyttet i anmeldte voldtekt (4%), og opptrer oftest i sårbarhetsvoldtekt (5) og relasjonsvoldtekt (3), men forekom i 2011 også i 1 festrelatert voldtekt og i 1 overfallsvoldtekt.

Tabell 11: Bruk av maktmiddel overfor fornærmede ofre for ulike typer voldtekt anmeldt Oslo politidistrikt 2011. Hele tall og (prosent).

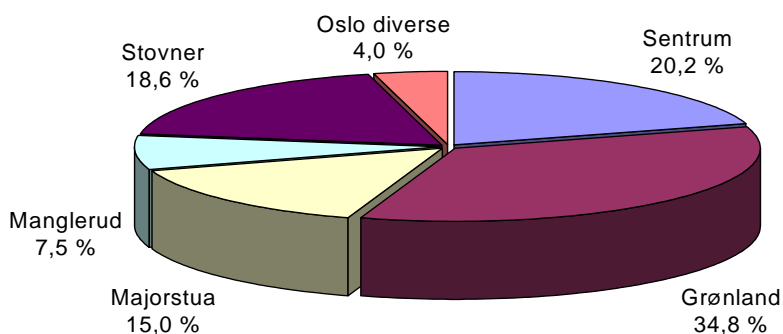
Maktmiddel	Typer voldtekt					Totalt
	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	
Dopet/sover/blackout	24 (27,0 %)	1 (2,4 %)	15 (26,8 %)		2 (7,1 %)	42 (16,6 %)
Trusler/tvang/fastholding	41 (46,1 %)	30 (71,4 %)	19 (33,9 %)	28 (73,7 %)	14 (50,0 %)	132 (52,2 %)
Slag/juling	7 (7,9 %)	7 (16,7 %)	4 (7,1 %)	6 (15,8 %)	4 (14,3 %)	28 (11,1 %)
Våpen	1 (1,1 %)	1 (2,4 %)	5 (8,9 %)	3 (7,9 %)		10 (4,0 %)
Annet/ikke maktmiddel/ikke oppgitt	16 (18,0 %)	3 (7,1 %)	13 (23,2 %)	1 (2,6 %)	8 (28,6 %)	41 (16,2 %)
Totalt	89 (100 %)	42 (100 %)	56 (100 %)	38 (100 %)	28 (100 %)	253 (100 %)

Gjerningssted og tidspunkt

Politistasjonskretser – store forandringer i anmeldelsesprofil

Som ved tidligere år anmeldes det også i 2011 flest voldtekter med gjerningssted i byens sentrumsområder, ved at rundt 55-60% av anmeldelsene rapporteres å ha skjedd her. Gjennom flere år har det vært enkelte rokkinger i andelene anmeldelser mellom politistasjonskretsene som fanger opp dette området, og i 2011 har 34,8% skjedd i Grønland politistasjons krets og 20,2% i Sentrum krets.

Figur 6: Fordeling av anmeldte voldtekter og forsøk på voldtekt i Oslo 2011 etter gjerningsstedets politistasjonskrets (N=252). Prosent.⁶⁷

Når profilen for gjerningssted preges av sentrering til byens kjerneområde, henger dette sammen med den betydelige andelen festrelaterte voldtekter (35,2%) som anmeldes. Enkelte av disse skjer på utesteder, men den største andelen skjer på bopel og kan tilskrives at mange unge enslige er bosatt i leiligheter i de sentrumsnære områdene av byen.

I tabellen nedenfor framgår det at forandringene fra 2010 til 2011 i hvilke typer voldtekt som anmeldes, også synes å bidra til at profilen på voldtektstypene i de ulike politistasjonskretsene endres. Basistallene er til dels små og små endringer kan tidvis gi betydelig utslag. Likevel er vridningen i materialet såpass markant at det er grunn til oppmerksomhet. I den forrige voldtektstrapporten for 2010 beskrev vi situasjonen for Oslo slik at anmeldelsesmaterialet ikke ga beskrivelser av politikretsene som arenaer med vesentlig forskjellig

⁶⁷ Voldtekter som er plassert i kategorien "Oslo diverse" mangler adresse på gjerningssted. I disse anmeldelsene har ikke offeret oppgitt et konkret gjerningssted.

voldtektsprofil (s. 38). Ut fra 2011 materialet er det grunnlag for å hevde det motsatte; politistasjonskretsene beskrives gjennom anmeldelsene med ulike identiteter som arenaer for voldtekt.

For Sentrum krets har profilen endret seg markant med økning i andelen festrelaterte voldtekter fra 44,0% til 54,9% av anmeldelsene, i andelen sårbarhetsvoldtekter 10,0% til 17,6%, liksom i andelen overfallsvoldtekter fra 14,0% til 17,6%. Andelen relasjonsvoldtekter er imidlertid blitt dramatisk redusert, fra å utgjøre 22,0% til 5,9% av anmeldelsene. ”Annet” er redusert fra 10,0% til 3,9%.

En liknende utvikling har skjedd i anmeldelsesprofilen for Grønland krets, og i noen grad også Majorstua krets. Begge steder har de festrelaterte voldtektene og overfallsvoldtektene blitt mer dominerende, mens andelen relasjonsvoldtekter synker, fra 24,2% til 13,6% ved Grønland og fra 26,1% til 5,3% ved Majorstua.

I Manglerud og Stovner krets, som er mer rene boområder, er mønsteret forandret på til dels motsatt vis enn det som har skjedd i de sentrumsnære områdene. Ved Manglerud har andelen festrelaterte voldtekter sunket fra 30,4% i 2010 til å utgjøre 15,8% av anmeldelsene i 2011. Relasjonsvoldtektene er redusert også i denne kretsen og utgjør nå 26,3%, mot 30,4% året før. Andelen overfallsvoldtekter er relativt stabil rundt 10% for Manglerud, mens det er andelen sårbarhetsvoldtekter som her har økt kraftig, fra 13,0% til 26,3% i 2011, i likhet med ”annet” som har økt fra 13,0% til hele 21,1%.

I Stovner er profilen mest annerledes; kun 6,4% av anmeldelsene omhandler festrelaterte voldtekter, mot 32,1% i 2010. Hele 42,6% omhandler derimot relasjonsvoldtekter, mot 28,6% i 2010.

Sårbarhetsvoldtektene ligger relativt stabilt rundt drøye 25%. Overfallsvoldtektene er noe redusert, mens ”annet” også her har vokst fra 0 til 19,1%.

Tabell 12: Typeprofil for anmeldte voldtekter ved de ulike politistasjonskretsene for årene 2010 og 2011. Oslo politidistrikt 2010 og 2011. Prosent.

Gjernings- sted	Fest- relatert		Relasjon		Sårbarhet		Overfall		Annet		Totalt		N=	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Sentrum	44,0	54,9	22,0	5,9	10,0	17,6	14,0	17,6	10,0	3,9	100	100	50	51
Grønland	29,0	37,5	24,2	13,6	27,4	21,6	12,9	20,5	6,5	6,8	100	100	62	88
Majorstua	26,1	44,7	26,1	5,3	21,7	15,8	13,0	15,8	13,0	18,4	100	100	23	38
Manglerud	30,4	15,8	30,4	26,3	13,0	26,3	13,0	10,5	13,0	21,1	100	100	23	19
Stovner	32,1	6,4	28,6	42,6	28,6	25,5	10,7	6,4	0,0	19,1	100	100	28	47
Oslo div.		50,0		0,0		50,0		0,0		0,0		100		10
Totalt	33,3	35,2	25,3	16,6	20,4	22,1	12,9	15,0	8,1	11,1	100	100	186	253
N=	62	89	47	42	38	56	24	38	15	28	186	253		

Ingen enkel forklaring kan legges på det komplekse bildet av forskyvninger i typer voldtekt som dominerer politistasjonskretsene, som har skjedd i løpet av ett år. Noe kan antakelig skyldes rene tilfeldigheter. Det

synes imidlertid som om skillet mellom byens underholdningspregede sentrum og mer rene bostedsperiferi spiller en viktig rolle, ved å konsentrere anmeldelsene av festrelaterte voldtekter, sårbarhets- og overfallsvoldtekter til sentrum, mens anmeldelsene av relasjonsvoldtekter konsentreres mer til de tette boområdene utenfor sentrum. Om dette er et tegn på en voksende segregering mellom bykjernen og de ytre bydelene i Oslo i deres betydninger for opplevd og erfart seksuell risiko, er for tidlig å avgjøre. Utviklingen bør følges.⁶⁸

Byområder som gjerningssted og mediene

Økningen i festrelaterte voldtekter, som så sterkt samvarierer med intensiteten i medieoppslagene, samt reduksjonen i relasjonsvoldtekter, synes å slå ut med kraftig geografisk skjev profil. Det er et spørsmål om bevegelsene som gjelder gjerningssted for anmeldte voldtekter er forbundet med den eventuelle påvirkningen av de intense medieoppslagene om voldtekter.

I korrelasjonen nedenfor er byen grovdelt i to; indre by (N=141) og ytre by (N=105), der indre by omhandler anmeldelser med gjerningssted i Grønland og Sentrum politistasjonskrets, og ytre by omhandler anmeldelser med gjerningssted i de øvrige politistasjonskretene. Tabell 13 viser grad av samvariasjon mellom det månedelige antallet medieoppslag om overfallsvoldtekt og antallet voldtektsanmeldelser med gjerningssted indre og ytre by.

Tabell 13: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekter med gjerningssted indre og ytre by. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Indre by (Sentrum og Grønland krets)	Ytre by (Majorstua, Stovner og Manglerud krets)
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	0,66*	0,35
Sign.	0,02	0,27

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en sterk forbindelse mellom medieoppslag og antall anmeldelser med gjerningssted i indre by ($r=0,66^*$). Når medieoppslagene økte i antall, vokste også antallet anmeldelser av krenkende hendelser i indre by. Korrelasjonen for ytre by er langt svakere. Den differensierte korrelasjonen for de to typene byområder, tyder på at det ikke er en allmenne og generelle mekanismer for mediaeffekt som utspiller seg i tilknytning til oppslagene om overfallsvoldtekt, men at effektene er territorielt forankret. Dette kan tolkes som uttrykk for at oppslagene om overfallsvoldtekt, som mest handlet om sentrumsgatene,

⁶⁸ Se diskusjonen om frykt og byutvikling, for eksempel Wessel, T. (2006). Los Angeles-modellen. En postmoderne byutviklingsmodell. Teori og metode i geografi. S. U. Larsen. Oslo Fagbokforlaget: 94 - 112,

har gitt en inspirasjon og læringseffekt overfor eventuelle latente overgripere som velger seg det anonyme sentrum som nedslagsfelt. Samvariasjonen og det økte antallet anmeldelser har i så fall røtter i økt antall overgrep og gir støtte til hypotesen om smitteeffekt. På den annen side kan det like gjerne hende at de mange oppslagene om utrygge sentrumsgater, gjennom bevisstgjørings- og frykteffekter, bidro til å forsterke en mer generell samfunnsmessig rettsliggjøringstendens ovenfor det man opplever som krenkelser, samt å forsterke tendensen til å fortolke tilnærmelser i sentrum som truende voldtektsforsøk. Slike tendenser er mer forenlig med tidligere omtalte korrelasjoner mellom medier og anmeldelser av festrelaterte voldtekter. Sammenhengene kan eventuelt dokumenteres bedre med multivariat analyse.

Gjerningsstedet – mer utendørs

Siden voldtektsrapporteringene startet i 2000 har det vært et relativt stabilt mønster i hva som har vært konkret gjerningssted for de anmeldte voldtektene. Majoriteten (60-70%) av anmeldelsene, har omhandlet hendelser som har skjedd på bopel. Dette innebærer også at lovbruddene skjer spredt, skjermet for innsyn og vanskelig tilgjengelig for situasjonelle forebyggingstiltak.

Som ved tidligere år er bopel også i 2011 det hyppigst nevnte gjerningssted (60,9%) for anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt. Det har imidlertid aldri tidligere utgjort en så lav andel av anmeldte gjerningssteder. Derimot har andelen anmeldelser av krenkende hendelser som har skjedd utendørs økt til 23,7%, mens den tidligere har ligget stabilt og variert mellom 15% til 20%. Aldri har andelen anmeldelser av krenkelser med gjerningssted utendørs vært høyere.

Tabell 14: Gjerningssted for voldtekter (inkludert forsøk) anmeldt i 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011 i Oslo politidistrikt. Hele tall og prosent. (N=144, 149, 196, 186 og 253).

Gjernings- sted	2001		2004		2007		2010		2011	
	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%	Antall	%
Bopel	88	61,1	103	69,1	138	67,8	123	66,1	154	60,9
Restaurant	5	3,5	9	6,0	9	5,6	5	2,7	9	3,6
Utendørs	30	20,8	25	16,8	28	15,4	32	17,2	60	23,7
Taxi/ pirattaxi	5	3,5	1	0,7	5	2,8	4	2,2	7	2,8
Bil/ campingv.	2	1,4	2	1,3	5	2,8	8	4,3	4	1,6
Arbeidssted	2	1,4	2	1,3	2	0,7	2	1,1	2	0,8
Hotell	5	3,5	0	0,0	3	2,1	4	2,2	6	2,4
Annet	7	4,9	7	4,7	6	2,8	8	4,3	11	4,3
Totalt	144	100	149	100	196	100	186	100	253	100

Neste tabell viser voldtektsanmeldelser fordelt på gjerningssted splittet opp på kvartaler for begge årene 2010 og 2011. Det framgår at det især er de siste to kvartalene at anmeldelsesmønsteret forandres betydelig og vris mot gjerningssted utendørs.

De siste kvartalene øker andelen anmeldelser for hendelser skjedd utendørs. I 3. kvartal 2011 utgjør disse hendelsene utendørs 31,4% av anmeldelsene, mens overgrep på bopel utgjør 52,9%. Tilsvarende tall for 2010 var 20% utendørs og 55,6% på bopel. Fjerde kvartal 2011 utgjør anmeldelser for hendelser utendørs 28,4% og 50,0% på bopel, mot henholdsvis 14,9% og 68% i 2010. Dermed er andelen voldtekter med gjerningssted utendørs fordoblet siste kvartal, sammenlignet med året før.

Tabell 15: Gjerningssted for voldtekter anmeldt til Oslo politidistrikt i 2010 og 2011 fordelt etter anmeldelsestidspunkt målt i årets kvartaler. Prosent.

Gjerningssted	1. kvartal		2. kvartal		3. kvartal		4. kvartal		Totalt		N=	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Bopel	84,6	85,7	52,4	63,3	55,6	52,9	68,1	50,0	66,1	60,9	123	154
Restaurant	1,9	6,1	4,8	3,3	4,4	2,9	0,0	2,7	2,7	3,6	5	9
Utendørs	9,6	4,1	26,2	25,0	20,0	31,4	14,9	28,4	17,2	23,7	32	60
Taxi/pirattaxi	0,0	0,0	0,0	0,0	2,2	4,3	6,4	5,4	2,2	2,8	4	7
Bil/campingvogn	3,8	0,0	7,1	3,3	2,2	0,0	4,3	2,7	4,3	1,6	8	4
Arbeidssted	0,0	0,0	0,0	0,0	4,4	1,4	0,0	1,4	1,1	0,8	2	2
Hotell	0,0	2,0	4,8	3,3	2,2	4,3	2,1	0,0	2,2	2,4	4	6
Annet	0,0	2,0	4,8	1,7	8,9	2,9	4,3	9,5	4,3	4,3	8	11
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	186	253
N=	52	49	42	60	45	70	47	74	186	253	186	253

Gjerningssted og type voldtekt

Det er kun for overfallsvoldtekter at det finnes et annet gjerningssted som er mer utbredt enn bopel, ved at 25 (65,8%) av de 38 overfallene har skjedd utendørs. Ti (26,3%) av de 38 tilfellene har skjedd ved inngangspartiet til fornærmedes bopel, gjerne knyttet til at hun var i ferd med å låse seg inn. Disse er kategorisert med "bopel" som gjerningssted. I flere av tilfellene handler det om at fornærmede har vært på byen og blitt forsøkt "sjekket opp" av en ukjent på veien hjem. Hun har avvist vedkommende, men vedkommende har fulgt etter henne og tvunget seg på ved inngangspartiet. Mange av overfallsvoldtektene som har skjedd utendørs følger lignende hendelsesforløp, men vedkommende angriper på et tidligere stadium.

Flere av de anmeldte festrelaterte voldtektene er varianter av samme historie som ved overfallsvoldtektene, slik som beskrevet over. Antakelig kunne disse ha utviklet seg til det vi karakteriserer som overfallsvoldtekt. Det handler om at fornærmede imøtekommer mer positivt en "sjekke-tilnærmede" fra en fremmed og de etablerer en kontakt som først er preget av gjensidighet. I noen tilfeller har fornærmede bedt den fremmede med hjem eller til venner, i andre tilfeller blitt med ham til et sted. På et senere tidspunkt i relasjonen

respekterer han ikke avvisningen. I enkelte tilfeller husker hun ikke det videre forløpet på grunn av sterk ruspåvirkning, men frykter at det kan ha skjedd et overgrep. Av de 89 anmeldte tilfellene av festrelaterte voldtekter skal 21 (23,6%) ha skjedd på gjerningsmannens bopel, 18 (20,2%) på en tredjeparts bopel og 15 (16,9%) på fornærmedes bopel. Nitten (21,3%) av de anmeldte festrelaterte voldtektene skal ha skjedd utendørs, 7 (7,9%) på restaurant og da gjerne på utestedets toalett, og 2 (2,2%) i taxi/pirattaxi.

Tabell 16: Anmeldte voldtekter fordelt på idealtyper og gjerningssted. Oslo politidistrikt 2011. Prosent og (Hele tall)

Gjerningssted	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Annet	4,5 (4)	0,0	1,8 (1)	0,0	14,3 (4)	3,6 (9)
Arbeidssted	0,0	0,0	1,8 (1)	0,0	3,6 (1)	0,8 (2)
Bil/campingvogn	1,1 (1)	0,0	3,6 (2)	2,6 (1)	0,0	1,6 (4)
Bopel	20,2 (18)	16,7 (7)	10,7 (6)	2,6 (1)	3,6 (1)	13,0 (33)
Fornærmedes bopel	16,9 (15)	66,7 (28)	16,1 (9)	26,3 (10)	25,0 (7)	27,3 (69)
Gj.personens bopel	23,6 (21)	14,3 (6)	28,6 (16)	0,0	32,1 (9)	20,6 (52)
Hotell	2,2 (2)	0,0	3,6 (2)	0,0	7,1 (2)	2,4 (6)
Restaurant	7,9 (7)	0,0	1,8 (1)	2,6 (1)	0,0	3,6 (9)
Taxi/pirattaxi	2,2 (2)	0,0	7,1 (4)	0,0	3,6 (1)	2,8 (7)
Utendørs	21,3 (19)	2,4 (1)	21,4 (12)	65,8 (25)	10,7 (3)	23,7 (69)
Vet ikke	0,0	0,0	3,6 (2)	0,0	0,0	0,8 (2)
Totalt	100 (89)	100 (42)	100 (56)	100 (38)	100 (28)	100 (253)

Majoriteten av anmeldte tilfeller av relasjonsvoldtekt (66,7%) har skjedd hjemme på fornærmedes bopel eller parets felles bopel. Enkelte har skjedd på hans bopel eller hos en tredjepart. Liksom i 2010 handler enkelte av tilfellene om unge samboere eller kjærester som har praktisert en eksperimentell og røff form for seksualitet, som etter hvert blir kilde til konflikt, oppløsning av forholdet og voldtektsanmeldelse. I andre tilfeller handler det om forhold bygd på tradisjonelle kjønnsroller, der hun etter hvert føler seg passivisert og dominert seksuelt. For begge typene relasjoner er det ofte som del av oppbruddet og oppgjøret mellom partene at anmeldelsen kommer. Anmeldelsen kan vise hen til hendelser som ligger tilbake i tid, hendelser som har skjedd over en lang tidsperiode, eller omhandle overgrep som har skjedd i forbindelse med oppsplitting av forholdet og fraflytting fra felles bopel.

Mønsteret når det gjelder gjerningssted for de 56 anmeldte sårbarhetsvoldtektene likner det som finnes for festrelaterte voldtekter. De fleste hendelsesforløpene har skjedd på gjerningsmannens bopel (28,6%), eventuelt på fornærmedes og tredjepersoners bopel. I flere av tilfellene handler det om voldelige og maktfulle overgrep innenfor rusmiljøer. Tolv (21,4%) av de 56 anmeldte sårbarhetsvoldtektene har skjedd utendørs, blant annet i tilknytning til kjøp og salg av seksuelle tjenester eller narkotiske stoffer. Flere skjer på steder der seksuelle tjenester utføres eller rusmidler konsumeres.

Gjerningssted og medier

Spørsmålet er om endringene i anmeldeshyppighet for krenkelser med ulike gjerningssteder har sammenheng med mediernes oppslag om faren for overfallvoldtekt. Nedenfor er gjerningssted kategorisert om til tre hovedtyper; ”bopel” (N=154), ”utendørs” (N=60) og ”andre steder” (39) og vi måler statistisk samvariasjon mellom medieoppslag og anmeldelser med ulike konkrete gjerningssteder.

Tabell 17: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekter med ulike gjerningssteder. Pearsons r.

	Bopel	Utendørs	Andre steder
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	0,19	0,44	0,86**
Sign.	0,55	0,15	0,00

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen i tabell 17 viser en usedvanlig sterk statistisk samvariasjon mellom antall medieoppslag om ”overfallvoldtekt” per måned og antallet anmeldelser per måned av voldtekter med gjerningssted ”andre steder”. Andre steder viser til de 39 hendelsene som ble anmeldt som hadde skjedd i taxi og bil, på hotell og restaurant, og som skjedde på arbeidsplass.

Antallet anmeldelser som gjelder krenkelser på bopel synes i ubetydelig grad å samvariere med antall medieoppslag, og selv om det er en samvariasjon for anmeldelser med gjerningssted utendørs er noe større kan dette i større grad skyldes tilfeldigheter. Kun for anmeldelser som har gjerningssted ”andre steder” er samvariasjonen også signifikant, men basistallet er lite og krever forsiktighet i konklusjonene.

Igjen indikerer en slik differensiert korrelasjon etter gjerningssted at medieeksponeringen ikke utløser noen enkel og generelt gyldig smitteeffekt hos latente gjerningsmenn eller noen generell bevisstgjøring eller frykt hos de som potensielt utsettes for krenkelser. ”Andre steder” er gjerningssteder som ofte er karakterisert av sekundær- og tertiærrelasjoner som vanligvis ikke er knyttet til seksuelle utvekslinger, men der tettheten fysisk mellom de involverte kan ble stor. Dette gjelder mange arbeidsplasser, biler og utesteder. Den sterke samvariasjonen mellom medieoppslag og anmeldelser med gjerningssted ”andre steder” kan indikere at en eventuell smitteeffekt slår ut i slike fysisk tette men upersonlige sammenhengene. Det kan imidlertid også hende at selvbevisstheten om egne kroppslige grenser og rettigheter, samt frykt, skepsis og årvåkenhet overfor tilnærmelser, skjerpes nettopp i slike relasjoner. Også oppdagelsesberedskapen overfor pågående overgrep overfor andre, for eksempel på institusjoner av ulik art, kan styrkes av slike effekter. Igjen må det imidlertid understrekes at basistallet er lavt.

Gjerningstidspunkt

Oftere om natten

Som ved samtlige tidligere voldtekstundersøkelser handler de fleste anmeldelser også i 2011 om hendelser som har skjedd i om natten⁶⁹. Andelen krenkelser som skjer om natten har økt fra å gjelde 72,8% av anmeldelsene i 2010 til 77,9% i 2011.

Tabell 18: Gjerningstidspunkt (slutt) natt eller dag for alle voldtekter anmeldt til Oslo politidistrikt 2010 og 2011. Prosent (hele tall).

	2010	2011
Dag	27,2 (40)	22,1 (45)
Natt	72,8 (107)	77,9 (159)
Totalt (N=)	100 (147)	100 (204)

De fleste anmeldelser i hele undersøkelsesperioden siden 2000 omhandler også hendelser som har skjedd i helgene. I 2011 er bildet relativt stabilt, men med en svak økning i andelen anmeldelser av hendelser som har skjedd i løpet av ukedagene.

Tabell 19: Gjerningstidspunkt (slutt) ved ukedager eller helg for alle voldtekter anmeldt til Oslo politidistrikt 2010 og 2011. Prosent (hele tall).

	2010	2011
Ukedag	40,8 (60)	43,1 (88)
Helg	59,2 (87)	56,9 (116)
Totalt (N=)	100 (147)	100 (204)

Det tilsynelatende stabile bildet som gjelder gjerningstidspunkt fra anmeldelsene i 2010 til 2011, blir mer varierte når det splittes opp på de ulike typene voldtekter, som i utgangspunktet har noe ulike profiler for gjerningstidspunkt. Dette generelle mønsteret har tatt farge av profilen for gjerningstidspunkt for den hyppigst anmeldte voldtektstypen, de festrelaterte voldtektene. For majoriteten av disse har overgrepet skjedd om natten (86,8%) og da særlig i helgene (66,3%). Også de anmeldte overfallsvoldtektene har i overveiende grad skjedd om natten (94,6%) og da især i helgene (62,2%). For de anmeldte relasjonsvoldtekter har derimot de fleste (60%) skjedd på dagtid, især på ukedagene (41,2%). Majoriteten av de anmeldte sårbarhetsvoldtektene har skjedd om natten (64,6%), også disse især på ukedagene (41,7%).

⁶⁹ Gjerningstidspunkt blir registrert med både et starttidspunkt og sluttidspunkt. I denne undersøkelsen er det valgt å ta utgangspunkt i sluttidspunktet. Flere av sakene kan ha et starttidspunkt innenfor et annet tidsintervall enn det som er vist i tabellene over, især gjelder dette relasjonsvoldtekter.

Tabell 20: Gjerningstidspunkt for ulike typer voldtekter Oslo politidistrikt 2011, fordelt på uke/helg og døgnet dagtid/nattid. Oslo politidistrikt. Prosent.

Gjerningstidspunkt	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Dagtid ukedag	4,8	41,2	18,8	2,7	26,3	12,7	26
Dagtid helg	8,4	17,6	16,7	2,7	0,0	9,3	19
Natt ukedag	20,5	29,4	41,7	32,4	42,1	30,4	62
Natt helg	66,3	11,8	22,9	62,2	31,6	47,5	97
Totalt	100	100	100	100	100	100	204
N=	83	17	48	37	19	204	
Ikke oppgitt	6	25	8	1	9	49	

Sammenlikningstabell til tabell 20: Gjerningstidspunkt for ulike typer voldtekter Oslo politidistrikt 2010, fordelt på uke/helg og døgnet dagtid/nattid. Prosent.

Gjerningstidspunkt	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Dagtid ukedag	1,7	15,8	35,5	12,5	15,4	13,6	20
Dagtid helg	5,0	36,8	9,7	4,2	46,2	13,6	20
Natt ukedag	41,7	15,8	19,4	25,0	0,0	27,2	40
Natt helg	51,7	31,6	35,5	58,3	38,5	45,6	67
Totalt	100	100	100	100	100	100	147
N=	60	19	31	24	13	147	
Ikke oppgitt	2	28	7	0	2	39	

Sammenlikning av gjerningstidspunkt for anmeldte voldtekter 2011 med det som gjaldt i 2010, synliggjør de store endringene som foreligger innen de ulike voldtektstypene. Især gjelder dette for relasjonsvoldtekter og sårbarhetsvoldtekter, men også for overfallsvoldtekter. Mens over 2/3 av relasjonsvoldtektene som ble anmeldt i 2010 hadde skjedd i tilknytning til helgen, hadde like stor andel i 2011 skjedd i løpet av ukedagene. De anmeldte sårbarhetsvoldtektene hadde på den annen side i større grad skjedd nattetid og i særlig grad i ukedagene enn i 2010. De 37 overfallsvoldtektene som ble anmeldte i 2011 hadde i det vesentligste skjedd om natten.

Gjerningstidspunkt - medier

Spørsmålet er om intensiteten i medieoppslagene om voldtekt har virket inn på anmeldelsesfrekvensen for seksuelle krenkelsers som har skjedd på bestemte tidspunkter.

Tabell 21: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekter med ulike gjerningstidspunkt: dagtid uke og helg (N=45), natt i uken (N=62), natt i helg (N=97), ukjent (N=49). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Gjerningstidspunkt			
	Dagtid uke/helg	Natt uke	Natt helg	Ukjent
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	-0,13	0,12	0,77**	0,58
Sign.	0,70	0,71	0,003	0,09

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen i tabell 21 viser en meget sterkt, positiv og signifikant samvariasjon mellom omfanget av medieoppslag om overfallsvoldtekt og antall anmeldelser av seksuelle krenkelser som skal ha skjedd på natten i helgene ($r=0,77^{**}$). Med økning i oppslag om overfallsvoldtekt følger også en økning i antall anmeldelser av seksuelle krenkelser som har skjedd om natten i helgene. Dette kan tolkes som en indikasjon på at veksten i antallet anmeldelser av krenkelser begått om natten i helgene, er stimulert av mediens oppslag om overfallsvoldtekt.

Antallet anmeldelser for andre spesifiserte gjerningstidspunkter samvarierer svakere og synes mer uberørt av medieoppslagene, unntatt for de der gjerningstidspunkt er ukjent. Eventuell smitteeffekt, bevisstgjørings- og frykteffekt synes å være begrenset til de sosiale arrangementer som utspiller seg i tilknytning til byens aktive natteliv og i helgene. Oppslagene synes ikke å vekker en allmenn og generell anmeldelsesberedskap. Den sterke samvariasjonen mellom medieoppslag om overfallsvoldtekt og anmeldelser av krenkelser som skjer nattetid i helgene, kan være forbundet med de sterkt korrelerte festrelaterte voldtektene.

Relasjonen mellom fornærmet og gjerningsmann

*Flere anmeldelser av "fremmede"*⁷⁰

Økningen på 35,5% i antallet hendelser anmeldte som voldtekt (inkl. forsøk) i 2011 sammenliknet med 2010, gjenspeiles i økning for alle typer relasjoner mellom fornærmet og gjerningsmann, unntatt for voldtekter som skjer mellom (eks-)partnere. Disse er redusert fra 42 til 34 anmeldelser. Dette er forbundet med at alle typer anmeldelser har økt, unntatt for relasjonsvoldtekter, slik vi har avdekket tidligere.

Tabell 22: Relasjonen mellom fornærmet og gjerningsmann i anmeldelser for voldtekt (inkl. forsøk) ved Oslo politidistrikt 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011. Prosent og (hele tall).

Relasjon	Totalt				
	2001	2004	2007	2010	2011
Ukjente	50,7 (73)	50,3 (75)	52,6 (103)	46,8 (87)	58,1 (147)
Bekjente/venner	23,6 (34)	28,2 (42)	32,7 (64)	29,6 (55)	25,3 (64)
Partner/ekspartner	22,2 (32)	21,5 (32)	13,3 (26)	22,6 (42)	13,4 (34)
Familie ⁷¹	3,5 (5)	0,0 (0)	1,5 (3)	1,1 (2)	3,2 (8)
Totalt	100 (144)	100 (149)	100 (196)	100 (186)	100 (253)

Økningen i antallet anmeldelser av ukjent person er imidlertid påfallende høy. På ett år har antallet voldtektsanmeldelser som gjelder ukjente personer økt fra 87 til 147. Siden 2001 og 2004 er antallet fordoblet. Samtidig foreligger det en markant økning i antallet anmeldelser for voldtekt begått i venne- og bekjentskapskretsen, fra 55 i 2010 til 64 i 2011. Antallet anmeldelser av voldtekt i familierelasjoner utenom partnerforhold har økt fra 2 i 2010 til 8 i 2011.

Det foreligger betydelige endringer i profilen på relasjoner i ulike voldtektstyper. Økningen i andelen ukjente gjerningsmenn siden 2010 er størst for de festrelaterte voldtektene. I 2011 gjelder de flest av politidistriktets anmeldte tilfeller av voldtekt festrelaterte hendelser der gjerningsmannen var en ukjent person. Disse utgjorde en fjerdedel (25,3%) av alle voldtektsanmeldelsene i 2011. Den nest vanligste voldtektsanmeldelsen i 2011 gjelder overfallsvoldtekter begått av ukjent person (15,0%) og som tredje største gruppe kom anmeldelser for sårbarhetsvoldtekter begått av ukjent (14,6%). I kontrast til dette utgjorde relasjonsvoldtektene med (eks-)partner som gjerningsmann hele 22,6% av anmeldelsene i 2010 og var da den største gruppen av voldtektsanmeldelser. Deretter fulgte festrelaterte voldtekter med ukjent gjerningsmann (20,4%) og festrelaterte voldtekter med bekjent/venn som gjerningsmann (12,9%).

⁷⁰ Begrepet "fremmed" viser her ikke til "utlending", men brukes generelt og i sosiologisk forstand. Begrepene "ukjent person" og "fremmed" viser til det samme, men ukjent person benyttes i hovedsak når utgangspunktet er hva personen har representert for fornærmede, mens fremmed benyttes når ukjente personer behandles som gruppe og som fenomen.

⁷¹ Med "familie" henvises det her til andre familierelasjoner enn ektefeller eller partnere/ekspartnere, så som søsken, foreldre/barn, tanter/onkler og niese/nevø. Dersom voldtekt skjer mellom fetter/kusine, men disse også er ektefeller eller partnere, kategoriseres forholdet som "Partner/ekspartner".

Reduksjonen i anmeldelser av relasjonsvoldtekter i 2011 og dreiningen i retning av anmeldelser av ukjent gjerningsperson, medfører at relasjonsvoldtekter der partner eller ekspartner anmeldes for overgrep kun er den fjerde mest hyppige anmeldte gruppen i 2011.

Tabell 23: Anmeldte voldtekter i Oslo politidistrikt 2010 og 2011 fordelt etter idealtipe og relasjon mellom fornærmet og gjerningsmann. Prosent.

Relasjon	Festrelatert		Relasjon		Sårbarhet		Overfall		Annet		Totalt	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Ukjente	20,4	25,3	0,5	0,0	11,3	14,6	12,4	15,0	2,2	3,2	46,8	58,1
Bekjente venner	12,9	9,9	1,1	1,6	9,1	5,9	0,5	0,0	5,9	7,9	29,6	25,3
Partner/eks-partner	0,0	0,0	22,6	12,3	0,0	1,2	0,0	0,0	0,0	0,0	22,6	13,4
Familie	0,0	0,0	1,1	2,8	0,0	0,4	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	3,2
Totalt	33,3	35,2	25,3	16,6	20,4	22,1	12,9	15,0	8,1	11,1	100	100
N=	62	89	47	42	38	56	24	38	15	28	186	253

Den forhøyede anmeldelsesfrekvensen av fremmede er generell og slår ut i alle de voldtektstypene der ukjent gjerningsmann er en relevant kategori (ikke relasjonsvoldtekt). Tendensen synes umiddelbart forenlig både med hypotesen om at det er en blitt en forhøyet bevissthet om kroppslige grenser, at overgrepstilbøyelighet er trigget hos latente gjerningsmenn og at risikopersepsjon i befolkningen har ført til forsterket årvåkenhet og alarmberedskap overfor mulige overgrepssfarer. Når andelen anmeldt partner/ekspartner avtar, er dette også forenlig med en fremmedgjøringseffekten. Om dette har med medieeffekter å gjøre skal vi se på senere.

Tabell 24: Typer voldtekt anmeldt til Oslo politidistrikt 2010 og 2011 fordelt etter relasjon mellom fornærmet og gjerningsmann. Prosent.

Relasjon	Festrelatert		Relasjon		Sårbarhet		Overfall		Annet		Totalt	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Ukjente	61,3	71,9	2,1	0,0	55,3	66,1	95,8	100,0	26,7	28,6	46,8	58,1
Bekjente/venner	38,7	28,1	4,3	9,5	44,7	26,8	4,2	0,0	73,3	71,4	29,6	25,3
Partner/eks-partner	0,0	0,0	89,4	73,8	0,0	5,4	0,0	0,0	0,0	0,0	22,6	13,4
Familie	0,0	0,0	4,3	16,7	0,0	1,8	0,0	0,0	0,0	0,0	1,1	3,2
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
N=	62	89	47	42	38	56	24	38	15	28	186	253

Som tabell 24 viser, handler nå nær tre fjerdedeler (71,9%) av de anmeldte festrelaterte krenkelsene om overgrep begått av en ukjent. Dette representerer en markant økning fra 2010 (61,3%). Det samme gjelder for anmeldelser av sårbarhetsvoldtekter, der 66,1% nå omhandler overgrep begått av ukjente, mot 55,3% i 2010. For begge typer er andelen krenkelsener begått av venner og bekjente vesentlig redusert. Det er verd å merke seg at det for relasjonsvoldtekter ikke bare er slik at det har vært en reduksjon i antallet anmeldelser, i kontrast med trendene for øvrig, men også at andelen anmeldelser mot (eks-) partner synker i denne gruppen til fordel for annen familie eller kategorien bekjente/venner. Det foreligger altså en særlig reduksjon i anmeldte partner-voldtekter i 2011, i kontrast til voldtekter i alle andre typer relasjoner mellom den fornærmede og gjerningsmann.

Relasjoner og medier

Spørsmålet er om intens medieoppmerksomhet om overfallsvoldtekt kan ha bidratt til økningen i anmeldelser av ukjente personer. I tabell 25 måles den statistiske samvariasjonen mellom medieintensitet og anmeldelsesfrekvens for anmeldelser med ulike relasjoner mellom fornærmede og gjerningsmann. Relasjonene er noe kodet om, slik at 106 anmeldelser omhandler ”Bekjente” (42 partner/familie, 64 bekjente/venner) og 147 ”Ukjente”.

Tabell 25: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet for voldtekter med relasjoner mellom fornærmet og gjerningsmann som bekjente (partner, familie, venner, kjente= 106) og ukjente (147). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Bekjente (Partner/familie/ venner /bekjent)	Ukjente
Medie-intensitet (antall søketreff per måned)	0,23	0,66*
Sign.	0,48	0,02

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en sterk statistisk samvariasjon på $r=0,66^*$ mellom intensiteten i medieoppslagene som omhandler overfallsvoldtekt og anmeldeshyppigheten for overgrep begått av personer som er ukjent for fornærmede. I takt med antallet medieoppslag øker også antallet anmeldelser med ukjent gjerningsmann.

Resultatet indikerer at økningen i antall anmeldelser som gjelder ukjente gjerningsmenn, som den komparative undersøkelsen avdekker, på sterkt vis er forbundet med medieoppslagene om overfallsvoldtekt. Dette er forenlig med alle de tre hypotesene om at mediens oppslag om overfallsvoldtekt stimulerer antallet anmeldelser. Både tesen om økt bevissthet om egne grenser, smitteeffekt for latente overgripere og økt frykt med risikopersepsjon overfor tilnærmelser, er relevante.

Medienes fokus på overfallsvoldtekt handlet i 2011 i stor grad om overgrep begått av ukjente gjerningsmenn. Det var antakelig nettopp frykten for denne fremmede og ansiktsløse trusselen som skremte opp befolkningen. Både en bevisstgjøringseffekt og frykteffekt, med forhøyet generell beredskap overfor trusler i det offentlige rom, kan forventes å stimulere antall anmeldelser av ukjente personer. Men også en eventuell smitteeffekt av oppslag om overfallsvoldtekt, der latente overgripere gjentar overgrepene som det formidles om, kan antas skape forhøyet overgrepshyppighet i form av overgrep fra ukjente.

Med fremmedgjøringseffekten kan man på den annen side forvente at mediens fokus på overfallsvoldtekt vil føre til en negativ korrelasjon mellom medieoppslag og antall anmeldelse av bekjente. Igjen kan en ”manglende” (negative) samvariasjon mellom medieoppslag og antall anmeldelser av kjente gjerningsmenn, indikere at en eventuell fremmedgjøringseffekt fungerer på måter som gjør at den ikke fanges opp av dette månedsbaserte korrelasjonsmålet som benyttes her.

Gjerningsperson

Det er 149 forskjellige personer som er identifisert som ”gjerningsperson” i forbindelse med voldtektsanmeldelser i Oslo politidistrikt i 2011. Disse er forbundet med totalt 155 ”forhold” som omhandler voldtekt⁷². I 2010 var det 131 forskjellige personer som var anmeldt for 152 forhold. Blant de 149 unike personene som er anmeldt i 2011 er 6 personer registrert som gjerningsperson i to anmeldelser. Av disse 6 personene har 3 vært anmeldt for seksuelle overgrep tidligere.⁷³

De 155 anmeldte gjerningspersonene fordeler seg på lovbrudd med 133 siktet/mistenkt for voldtekt §192, 1. og 2. ledd, 18 mistenkt/siktet for forsøk på voldtekt og 4 mistenkt/siktet for voldtekt §192, 3.ledd, altså de groveste tilfellene.

Tabell 26: Antall forhold med mistenkt/siket for voldtekt Oslo politidistrikt 2011 fordelt på lovbruddskategoriene de er mistenkt/siktet for. Hele tall.

Statistikkgruppe	Forhold
Voldtekt (§ 192,1.og 2.ledd)	133
Forsøk på voldtekt (§ 192, Jfr.§49)	18
Voldtekt (§ 192,3.ledd)	4
Totalt	155

Siden få gjerningsmenn er identifisert, især for enkelte typer voldtekter, og de ikke gjenspeiler hva som anmeldes, er korrelasjon mellom medieoppslag og anmeldelser ikke undersøkt for dataene om kjennetegn ved gjerningsmenn.

Kjønn - gjerningsperson

Med unntak av en kvinne, er samtlige av de 149 gjerningspersonene mistenkt eller siktet for voldtekt i 2011, menn.

Alder – gjerningsperson

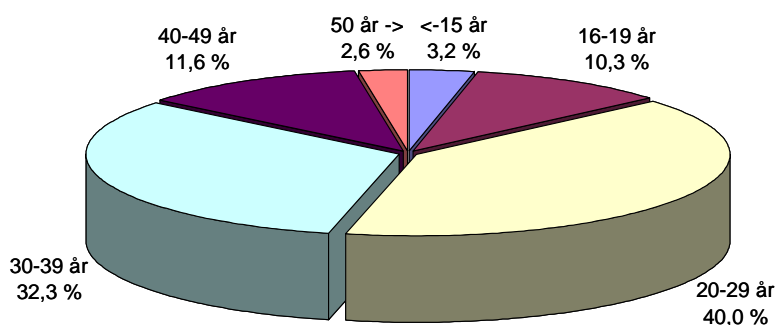
Alder på personer anmeldt for voldtekt holder seg stabil fra 2010 og er i 2011 på 29,8 år i gjennomsnitt og 28 år som median-alder. Den største gruppen er mellom 20-29 år (40,0%) og deretter fra 30-39 år (32,3%).

⁷² ”Forhold” viser til kombinasjonen av gjerningsperson og det enkelte lovbrudd. Ett lovbrudd i form av én anmeldelse kan handle om flere gjerningspersoner. Hver av disse utløser et strafferettslig ”forhold”. En og samme person kan være anmeldt for flere lovbrudd og vil i vår sammenheng da telles flere ganger som ”gjerningsperson”.

⁷³ I den videre gjennomgangen av data som gjelder gjerningsmann gjøres beregningene tidvis ut fra antallet forskjellige, unike personer (N=149), andre ganger ut fra antall forhold de er knyttet til, der samme unike person kan telles flere ganger som ulike ”gjerningspersoner” (N=155) mistenkt eller siktet for voldtekt.

Rundt 3 prosent er over 50 eller under 15 år. Sett under ett har gjennomsnittsalderen holdt seg stabil rundt 30 år for anmeldte gjerningsmenn helt siden årtusenskiftet.

Figur 7: Aldersfordelingen for personer anmeldt for voldtekt, Oslo politidistrikt 2011.

Alderssammensetningen varierer vesentlig for gjerningspersoner etter hvilken type voldtekt de er anmeldt for. Liksom i anmeldelsesmaterialet for 2010 er gjennomsnittsalderen for identifiserte personer anmeldt for overfallsvoldtekt svært lav, og i år redusert ytterligere til 20,0 år fra 21,2 år i 2010. Medianalderen er også lav, med 20 år. Dette strider mot myten om gjerningspersoner bak overfallsvoldtekt som godt voksne menn som forgriper seg på byens døtre. Man skal imidlertid være varsom med konklusjonene siden få personer er identifisert og gjennomsnittsalder kan bli vesentlig endret dersom flere gjerningsmenn identifiseres og inkluderes i materialet. Særlig slår dette ut på de anmeldt for overfallsvoldtekt, der kun 5 gjerningsmenn var identifisert på det tidspunktet dataene til denne analysen ble hentet opp.

På den annen side bekrefter fornærmedes fortellinger i mange tilfeller at det i anmeldte overfallsvoldtekt, og i forsøk på dette, dreier seg om unge menn som forsøker seg på upassende og uønskede former for totalt mislykket "sjekking". Denne tilnærmelsen kommer overraskende på og oppleves skremmende for ofre. Når hun gjør anskrik eller markerer sin motstand, trekker personen seg i noen tilfeller unna, og hendelsen anmeldes som forsøk på voldtekt. I andre tilfeller reagerer han negativt og aggressivt på avvisningen og gjennomfører et overgrep.

Enkelte av anmeldelsene i 2011 handler om personer som forteller at de var redde for å gå ute om kvelden på grunn av alle medieopplagene om voldtekt. Noen har oppsøkt andre på hjemveien for å slippe å gå

alene. Denne kan så ha mistolket henvendelsen som interesse og/eller sett sitt snitt til å oppnå seksuell kontakt. Den fornærmede opplever dette krenkende og føler seg ennå mer utrygg etter dette.

Også gjennomsnittsalderen for de 54 personene som ble anmeldt for festrelaterte voldtekter er redusert, fra 30,8 år i 2010 til 27,9 år i 2011. Medianen er redusert fra 29 år til 25,5 år. Tendenser kan tolkes i flere retninger, men kan tyde på økt usikkerhet og mellommenneskelig mistillit som gjelder i de intime relasjonene på arenaer utenfor hjemmet. Igjen må det tas sterke forbehold på grunn av at flere identifiserte gjerningsmenn kan endre bildet betydelig.

Tabell 27: Gjennomsnittsalder og medianalder for personer mistenkt/siktet for ulike typer voldtekt. Oslo politidistrikt 2011. År.

Gjerningsperson	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Gjennomsnittsalder	27,9	30,7	34,0	20,0	28,8	29,7	155
Medianalder	25,5	28	33	20	31	28	

Til tross for nedgangen i antallet anmeldelser for relasjonsvoldtekt og tendensen til økt andel av ”gamle” saker for denne gruppen, er alderen på anmeldte personer stabil i forhold til i 2010 og ligger på drøye 30,7 år som gjennomsnittsalderen, mot 30,5 år i 2010. Medianen er 28 år mot 29 i fjor. Den eneste gruppen gjerningsmenn som har høyere gjennomsnitt- og medianalder i 2011 sammenliknet med 2010, er personene anmeldt for sårbarhetsvoldtekt. Her er gjennomsnittsalderen økt fra 28,5 år til hele 34,0 år og medianen fra 21 år til 33 år. Det er dermed en langt eldre gruppe gjerningsmenn som til nå står som mistenkt/siktet for sårbarhetsvoldtekt sammenliknet med i 2010. Grunnen til dette er uklart.

Tabell 28: Alder for personer anmeldte med norsk og ikke-norsk landbakgrunn. Oslo politidistrikt 2011. Hele tall og (prosent)

Land- bakgrunn	<--15 år	16-19 år	20-29 år	30-40 år	40-49 år	50 år -->	Totalt
Ikke norsk	3(3,0)	9(8,9)	45(44,6)	34(33,7)	8(7,9)	2(2,0)	100
Norsk	2(3,7)	7(13,0)	17(31,5)	16(29,6)	10(18,5)	2(3,7)	100
Totalt	5(3,2)	16(10,3)	62(40,0)	50(32,3)	18(11,6)	4(2,6)	100

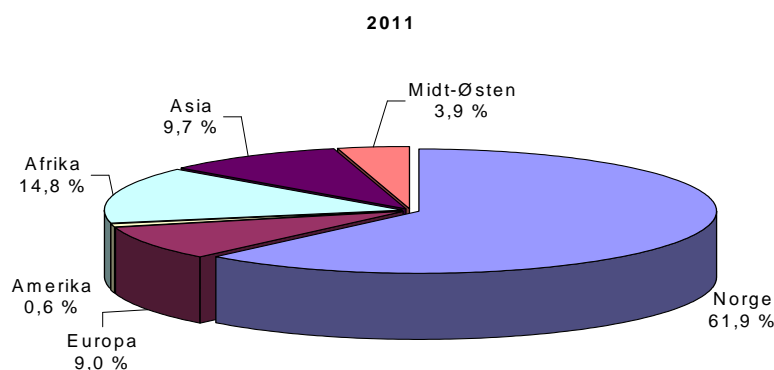
Aldersprofilen for anmeldte og identifiserte gjerningspersoner er ulik for de med norsk og ikke-norsk landbakgrunn. Liksom i fjor er gjerningsmenn med annen etnisk landbakgrunn sterkere konsentrert rundt alderen 20-29 år, mens de med norsk landbakgrunn har en mer variert alderssammensetning. Over 20% av de med norsk landbakgrunn er i alderen over 40 år, mens dette gjelder under 10% av de med annen landbakgrunn. Hva forskjellen i aldersprofil uttrykker, er usikkert. Igjen er tallene beheftet med usikkerhet.

Statsborgerskap og landbakgrunn – gjerningsperson

Majoriteten av registrerte gjerningsmenn i anmeldte voldtekter i Oslo politidistrikt 2011 har norsk statsborgerskap, slik de har hatt ved alle de foregående voldtektsundersøkelsene siden 2000. I 2011 gjaldt dette 61,9% og er stabilt med i 2010 (61,2%).

Majoriteten av personer anmeldt og registrert som siktet/mistenkt i anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt i 2011 har også norsk eller annen europeisk landbakgrunn, på samme måte som i 2010.⁷⁴ Blant de forskjellige personene anmeldt som gjerningsmenn, hadde 34,8% norsk bakgrunn i 2011, mot 34,9% i 2010. Situasjonen er altså stabil.

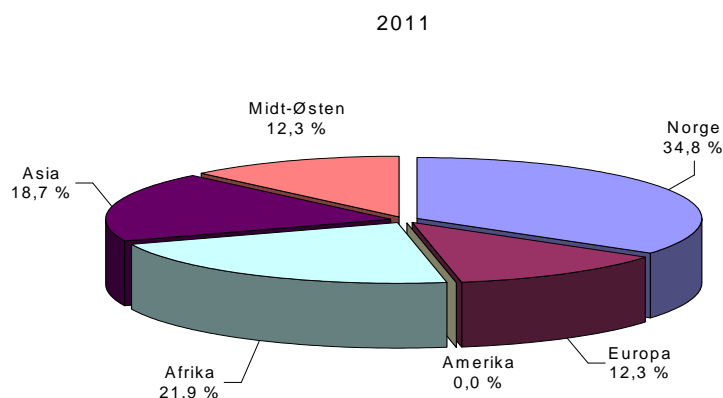
Figur 8: Anmeldte gjerningspersons statsborgerskap. Oslo politidistrikt. Prosent. N=155

Andelen anmeldte gjerningspersoner med landbakgrunn fra det afrikanske kontinent og fra Asia har økt noe, fra 19,7% og 14,5% til å utgjøre 21,9% og 18,7%. Personer med landbakgrunn fra Midt-Østen samt det amerikanske og europeiske kontinent er tilsvarende noe redusert. Primært er det imidlertid stabiliteten i anmeldte gjerningsmenns geografiske røtter, som er det påfallende.

⁷⁴ Annen "landbakgrunn" eller "etnisk bakgrunn" henviser til geografiske røtter og ikke til eget fødested eller nasjonal identifisering. Det defineres ut fra Statistisk sentralbyrås begreper og viser da til en person der begge foreldre er født utenfor Norge. Gruppen inkluderer dermed både personer som har vokst opp i Norge, som opplever seg som norske og blir oppfattet slik av andre, og personer som nylig har ankommet landet og som selv identifiserer seg med annen herkomst. Oslo har som storby alltid vært et knutepunkt preget av mange tilflyttere og reisende. Oppdelingen i etnisk landbakgrunn gir stadig mindre mening i en tid med stor kommunikasjon over grenser. Variasjonene i kultur og mangfold er det som er Oslo politidistrikts identitet. Det må også understrekes at enhver "overrepresentasjon" av enkelte grupper omhandler en vanskelig sammenlikning basert på bofast befolkning, mens byen til enhver tid brukes av et stort oppland og til- og gjennomreisende med ulike opphav.

Figur 9: Gjerningsmannens (forskjellige, unike personer) land/kontinentbakgrunn. Oslo politidistrikt 2011, N=149

Den etniske profilen på gjerningsmenn varierer for de ulike voldtektstypene. Dette er også betydelig endret fra forrige voldtektsundersøkelse, som resultat av reduksjonen i anmeldte relasjonsvoldtekter. I 2010-materialet var den største gruppen gjerningsmenn personer med norsk landbakgrunn anmeldt for relasjonsvoldtekter. Disse utgjorde 11,8% av gjerningsmennene. Den største gruppen av de 155 kjente gjerningsmenn i 2011, er de 14,2% med norsk landbakgrunn anmeldt for festrelaterte voldtekter. Personer med asiatiske landbakgrunn anmeldt for relasjonsvoldtekt er nå den nest største gruppen (9,7%). Etter dette kommer personer med afrikansk landbakgrunn anmeldt for festrelatert voldtekt og personer med norsk bakgrunn anmeldt for sårbarhetsvoldtekt, som begge utgjør 7,1% av materialet. Dette innebærer også at den typen anmeldelser som er særlig redusert i 2011, er relasjonsvoldtekter med norske gjerningsmenn. Om dette kan tilbakeføres til redusert antall krenkelser begått av norske gjerningsmenn i parforhold, eller om ofre for slike i redusert grad velger å anmelde krenkelsen, er ukjent.

Tabell 29: Mistenkt eller siktet gjerningsperson (også gjentatte) i voldtektsanmeldelser ved Oslo politidistrikt 2011 fordelt etter type voldtekt og kontinent-/landbakgrunn. Prosent.

Landbakgrunn	Fest-relatert	Relasjon	Overfall	Sårbarhet	Annet	Totalt	N=
Afrika	7,1	5,2	1,3	3,9	4,5	21,9	34
Asia	3,2	9,7	1,3	4,5	0,0	18,7	29
Europa	5,2	3,2	0,0	1,9	1,9	12,3	19
Midt-Østen	5,2	3,9	0,0	1,3	1,9	12,3	19
Norge	14,2	5,8	0,6	7,1	7,1	34,8	54
Totalt	34,8	27,7	3,2	18,7	15,5	100	155
N=	54	43	5	29	24	155	

For festrelaterte voldtekter, sårbarhetsvoldtekter og "annet" er gjerningsmenn med norsk etnisk landbakgrunn i flertall, og utgjør henholdsvis 40,7%, 37,9% og 45,8%. På grunn av reduksjonen i anmeldte relasjonsvoldtekter med norske gjerningsmenn i 2011, er det nå gjerningsmenn med asiatiske landbakgrunn som er i flertall (34,9%), mens personer med norsk landbakgrunn utgjør 20,9%.

For de 5 identifiserte personene som ble anmeldt for overfallsvoldtekter i 2011, har 2 afrikansk landbakgrunn, 2 asiatiske og 1 norsk. Det er ingen grunn til å trekke den konklusjonen at disse er representative verken for resten av gjerningsmennene anmeldt for overfallsvoldtekt eller for de etniske gruppene de har røtter i.

Tabell 30: Typer voldtekt er anmeldt til Oslo politidistrikt 2011 med identifisert mistenkt/siktet, fordelt etter landbakgrunn

Landbakgrunn	Fest-relatert	Relasjon	Overfall	Sårbarhet	Annet	Totalt	N=
Afrika	20,4	18,6	40,0	20,7	29,2	21,9	34
Asia	9,3	34,9	40,0	24,1	0,0	18,7	29
Europa	14,8	11,6	0,0	10,3	12,5	12,3	19
Midt-Østen	14,8	14,0	0,0	6,9	12,5	12,3	19
Norge	40,7	20,9	20,0	37,9	45,8	34,8	54
Totalt	100	100	100	100	100	100	155
N=	54	43	5	29	24	155	

Rus og påvirkning – gjerningsperson

Som ved tidligere år, er en stor andel av de anmeldte gjerningspersonene i 2011 ruspåvirket i sammenheng med overgrepet de er anmeldt for. Andelen alkoholpåvirkede er imidlertid betydelig redusert fra å gjelde 37,5% i 2010 til å omhandle 30,3% i 2011. Andelen påvirket av narkotika er stabil og gjelder 20,7% i 2011 mot 19,1% i 2010. Totalt er det nå halvparten (51,0%) av de kjente gjerningsmennene som var ruspåvirket da ugjerningen skal ha skjedd.

Tabell 31: Anmeldte gjerningsmenn for ulike typer voldtekt fordelt på ruspåvirkning. Oslo politidistrikt 2011. Prosent

Gjerningsperson påvirkning	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Alkohol	53,7	18,6	20,7	20,0	12,5	30,3	47
Narkotika	25,9	7,0	44,8	20,0	4,2	20,7	32
Ikke oppgitt/ikke påvirket	20,4	74,4	34,5	60,0	83,3	49,0	76
Totalt	100	100	100	100	100	100	155
N=	54	43	29	5	24	155	

Rusprofilen varierer imidlertid for de ulike typene voldtekt. For personer anmeldt for festrelaterte voldtekter var minst 80% av gjerningspersonene ruspåvirket. For denne gruppen er det primært andelen alkoholpåvirkede som er redusert, fra å gjelde 71,4% til 53,7% i 2011, mens narkotikapåvirkede gjerningsmenn økte fra 14,3% i 2010 til 25,9% i 2011. Det ser dermed ut til at veksten i gjerningspersoner

tilknyttet festrelaterte voldtekter fra 49 i fjor til 54 i 2011, omhandler en dreining av anmeldelser over mot narkotikarusede gjerningspersoner.

Det reduserte antallet personer anmeldt for relasjonsvoldtekter i 2011, især for nylig begåtte overgrep, har på den annen side resultert i en dreining mot anmeldelse av ikke-påvirkede personer eller personer der rus ikke er oppgitt. Dette gjelder hele 2/3 av de 43 identifiserte gjerningspersonene i 2011, mot halvparten av de 45 anmeldte i 2010.

Tabell 32: Anmeldte gjerningsmenn påvirket av alkohol eller narkotika i 2011 fordelt på alder. Oslo politidistrikt. Hele tall og (prosent).

Gjerningsperson påvirkning	<--15 år	16-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50 år-->	Totalt
Alkohol		3 (18,8)	20 (32,3)	16 (32,0)	5 (27,8)	3 (75,0)	47 (30,3)
Narkotika		4 (25,0)	11 (17,7)	13 (26,0)	4 (22,2)		32 (20,7)
Ikke oppgitt/ikke påvirket	5 (100)	9 (56,3)	31 (50,0)	21 (42,0)	9 (50,0)	1 (25,0)	76 (49)
Totalt (N=)	5 (100)	16 (100)	62 (100)	50 (100)	18 (100)	4 (100)	155 (100)
Totalt andel påvirket (alkohol+nark)	0,0	43,8	50,0	58,0	50,0	75,0	51,0

Andelen ruspåvirkede er høy for alle aldersgruppene av gjerningsmenn, unntatt de yngste. For aldersgruppen 16-19 år var 25,0% personer påvirket av narkotika. Det samme gjaldt 17,7% av de mellom 20-29 år og 26,0% av gjerningsmenn i aldersgruppen 30-39 år.

Arbeidsliv og utdanning - gjerningsperson

For 38,1% av de 155 identifiserte gjerningsmennene i 2011 var det ikke mulig å dokumentere noen tilknytning til verken arbeidsliv eller utdanning. Dette er relativt stabilt med 2010 da dette gjaldt 40,8% av de siktet/mistenkte. Fremdeles er det forskjeller mellom personer med norsk og annen landbakgrunn i hvorvidt de er tilknyttet arbeidsliv eller utdanning, men forskjellen kan nå primært tilskrives ulik grad av tilknytning til utdanning. Rundt halvparten av begge gruppene er i arbeid.

Tabell 33: Tilknytning til arbeidsliv og utdanning for mistenkte/sikta i voldtektsanmeldelser i 2011 etter landbakgrunn ikke norsk/norsk. Oslo politidistrikt. Prosent og (hele tall)

Tilknytning	Ikke norsk	Norsk	Totalt
Arbeid	46,5 (47)	51,9 (28)	48,4 (75)
Under utdanning	10,9 (11)	18,5 (10)	13,5 (21)
Sosial/trygd/ikke i arbeid/annet	42,6 (43)	29,6 (16)	38,1 (59)
Totalt (N=)	100 (101)	100 (54)	100(155)

Andelen med sterkest tilknytning til arbeidslivet er størst blant personer siktet/mistenkt for relasjonsvoldtekter (65,1%). Dette gjenspeiler antakelig at gjennomsnittsalderen i denne gruppen er høyere

enn blant de øvrige anmeldte. Blant de anmeldt for festrelaterte voldtekter og ”annet” er rundt halvparten i arbeid. Ingen av de 5 som ble anmeldt for overfallsvoldtekt var registrert med arbeid og kun 1 var under utdanning. Også blant de anmeldt for sårbarhetsvoldtekter var andelen uten tilknytning til arbeidsliv eller utdanning høy (65,5%). Lavest andel uten tilknytning til arbeid eller utdanning er det blant de anmeldt for festrelaterte overgrep. Kun 27,8% var ikke registrert verken med arbeid eller utdanning.

Ifølge *Statistisk sentralbyrå* er rundt 70-75% av den mannlige arbeidsstyrken sysselsatt. Gruppen siktet/mistenkt anmeldt for relasjonsvoldtekter og festrelaterte voldtekter er antakelig ganske representative for den mannlige normalbefolkning når det gjelder tilknytning til arbeid og utdanning.

Tabell 34: Arbeidslivs- og utdanningstilknytning for mistenkte/siktede i anmeldelser for ulike typer voldtekter. Oslo politidistrikt 2011. Prosent.

Arbeidstilknytning	Fest-relatert	Relasjon	Sår-barhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Arbeid	48,1	65,1	31,0	0,0	50,0	48,4	75
Under utdanning	24,1	2,3	3,4	20,0	20,8	13,5	21
Sosial/trygd/ikke i arbeid/annet	27,8	32,6	65,5	80,0	29,2	38,1	59
Totalt	100	100	100	100	100	100	155
N=	54	43	29	5	24	155	

Belastningsbakgrunn – gjerningsperson

Dataene som gjelder personer siktet/mistenkt for voldtekt i Oslo 2011, bekrefter tidligere viktinologisk og kriminologisk kunnskap om at overgripere kan ha en traumatisk fortid. De kan selv ha vært offer for vold, overgrep og/eller lide av psykiske lidelser.⁷⁵ Mange har dessuten en utagerende aggressiv adferd som gjør at de er mer kriminelt belastet enn kun denne ene anmeldelsen for voldtekt.

I de 155 forholdene i 2011 finnes 4 gjerningsmenn som tidligere har blitt registrert i politiets registre som ofre for seksuelle overgrep. To av disse var offer i en relasjonsvoldtekt, 1 i sårbarhetsvoldtekt og 1 i ”annet”. Blant gjerningsmennene har 105 ikke vært registrert som offer for vold tidligere, 23 har vært registrert som offer for vold 1 gang, 9 har vært registrert 2 ganger. De resterende 18 personene har vært registrert som offer for vold eller overgrep i politiets registre fra 3 til 10 ganger. Især i gruppen gjerningsmenn anmeldt for sårbarhetsvoldtekter er det mange som har vært registrert som offer for vold eller overgrep tidligere. Ser man på de 149 forskjellige personene som var siktet eller mistenkt, var det 48 som tidligere var blitt registrert som ofre for vold eller overgrep en eller flere ganger.

⁷⁵ Groth, A. N. (1979). "Sexual trauma in the life histories of sex offenders." *Victimology* 4(6-10), Seghorn, T. K., R. J. Boucher, et al. (1987). "Childhood sexual abuse in the lives of sexually aggressive offenders." *J. Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 26: 262-267, van der Kolk, B. A. (1989). "The compulsion to repeat the trauma: Re-enactment, revictimization and masochism." *Psychiatric Clinics of North America* 12(2): 389-411.

Tabell 35: Antall mistenkt/siktede innen de ulike voldtektstypene som tidligere har vært registrert som offer for vold en eller flere ganger

Mistenkt/siktede registrert som offer for vold	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
0	42	31	11	2	19	105
1	5	7	5	3	3	23
2	3	1	4		1	9
>3	4	4	9		1	18
Totalt	54	43	29	5	24	155

Flere av de anmeldte personene er siktet for en, to eller mange kriminelle forhold tidligere. Kun 38 av de 149 forskjellige personene har ikke blitt registrert for noe kriminelt i politiets registre etter 1998. 36 har blitt registrert for ett eller to kriminelle forhold. Å bli registrert for tre eller flere forhold i politiets registre skyldes sjelden "uflaks", men er gjerne resultat av at man er aktiv kriminell og/eller har et rusproblem. Hele 29 av de 149 forskjellige personene var registrert 3-10 ganger, og 46 var registrert med flere enn 10 lovbrudd i politiregistrene. Dette innebærer at anmeldte voldtektsforbrytere, som gruppe, har sterk kriminell belastning.

Tabell 36: Antall mistenkt/siktede for voldtekt i Oslo politidistrikt 2011 fordelt etter hvor mange kriminelle forhold de er registrert med tidligere (etter 1998). Hele tall.

	Ikke registrert	Ett og to forhold	Tre til 10 forhold	Flere enn 10 forhold	Totalt
Gjerningsperson i forhold	38	37	31	49	155
Gjerningsperson unike	38	36	29	46	149

Graden av kriminell belastning varierer for gjerningsmenn innen de ulike typene voldtekt. Det er blant gjerningsmenn som anmeldes for sårbarhetsvoldtekt at den kriminelle belastningen er høyest. Blant disse er andelen som ikke er kjent for kriminelle forhold så lav som 17,2%, mens hele 62,1% var registrert med 11 eller flere kriminelle forhold fra før. Samtidig er det oppsiktsvekkende at det blant alle de andre typer voldtekt også er mange mistenkte/siktede med mer enn 3 kriminelle forhold fra før. Samlet har 20,0% av de 155 gjerningsmennene 3-10 forhold og 31,6% har mer enn 11 forhold. Sammenliknet med resultatet for gjerningsmenn i 2010-materialet er resultatet ganske stabilt.

Tabell 37: Andel mistenkt/siktede anmeldt for ulike typer voldtekt fordelt etter hvor mange kriminelle forhold de er registrert med tidligere. Prosent.

Gjerningsperson	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Ikke kjent	29,6	20,9	17,2	20,0	29,2	24,5	38
1 og to forhold	35,2	30,2	3,4	40,0	8,3	23,9	37
3 til og med 10 forhold	20,4	14,0	17,2	20,0	33,3	20,0	31
11 og flere forhold	14,8	34,9	62,1	20,0	29,2	31,6	49
Totalt	100	100	100	100	100	100	
N=	54	43	29	5	24	155	

Fornærmet

I alt 241 forskjellige personer ble registrert i rollen som fornærmet i de 253 anmeldelsene for voldtekt eller forsøk på voldtekt med gjerningssted Oslo politidistrikt i 2011. Dette er en økning på hele 57 personer fra året før.

Kjønn og seksuell orientering/-kontekst

Det er som alltid et stort flertall av kvinnelige ofre i voldtektsanmeldelser. Når det gjelder forskjellige personer i rollen som fornærmet, er 95 % (229) av de 241 fornærmede kvinner. Dette er identisk med kjønnsmessig fordeling fra året før.

Ti av kvinnene inngår mer enn én voldtektsanmeldelse i 2011, mange av disse med gjerningstidspunkt langt tilbake.

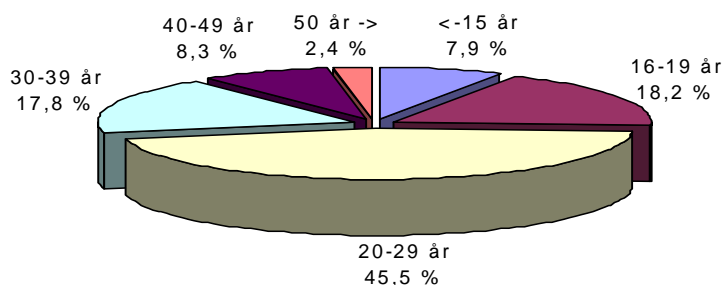
Blant de fornærmede er 21 involvert i hendelsesforløp og kroppslige grensekrenkninger med en problematikk som omhandlet homofile, lesbiske, transvestitter, swingers/partnerbytter eller andre typer seksuelle minoritetsorienteringer. Disse anmeldelsene fordeler seg på alle typene voldtekt, med flest blant de som anmelder festrelaterte voldtekter (8) og sårbarhetsvoldtekter (7). Personer med annen seksuell orientering er høyest representert andelsmessig blant de som anmelder sårbarhetsvoldtekter (12,5%) og lavest blant de som anmelder overfallsvoldtekt (2,6%). Blant de fornærmede oppgir 9 at de har opplevd overgrep i tilknytning til prostitusjon, herunder 6 kvinner og 3 menn. To av disse prostitusjonsrelaterte anmeldelsene omhandler overgrep som ligger langt tilbake i tid, da vedkommende var mindreårig. De prostituerte har variert landbakgrunn; 3 norsk, 3 europeisk, 2 afrikansk og 1 asiatisk.

Aldersprofil - fornærmet

Alderen på fornærmede i voldtektsanmeldelser spenner over hele registeret, men gjennomsnittsalder har holdt seg stabil over flere år. Gjennomsnittsalder i 2011 er 26,2 år mot 27 år i 2010, 25,6 år i 2005 og 27,1 år i 2001. Median alder på fornærmede i 2011 er 22 år, mot 23 år i 2010. Gjennomsnitt og median varierer for de ulike voldtektstypene.

Det er små forandringer over år med hensyn til hvilke aldersgrupper fornærmede tilhører. Nær halvparten (45,5%) tilhører i 2011 materialet aldersgruppen 20-29 år. Dernest følger gruppen 16-19 år (18,2%) og aldersgruppen 30-39 år (17,8).

Figur 10: Fornærmedes alder i anmeldte voldtekter, prosentvis fordeling, Oslo politidistrikt 2011. N=253

Høyest er alderen for fornærmede som utsettes for sårbarhetsvoldtekt med 30,0 år, der medianen ligger tett på med 29 år. Dette er en merkbar økning i alder fra 2010, slik vi så også for gjerningsmenn i sårbarhetsvoldtekt. For fornærmede i anmeldte voldtekter kategorisert som ”annet”, er gjennomsnittsalderen også høy, med 29,5 år, mens medianen er så lav som 21 år. Årsaken er at gjennomsnittsalderen trekkes opp av et mindre antall eldre fornærmede som er pasienter på pleiehjem. Alderen var ennå høyere for denne gruppen i 2010, med gjennomsnitt på 39,3 år og median på 32.

Tabell 38: Alder på fornærmede i anmeldte voldtekter fordelt på voldtektstyper; gjennomsnitt og median. Oslo politidistrikt 2011.

Fornærmede	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet
Gjennomsnittsalder	23,0	25,7	30,0	26,1	29,5
Median	21	23	29	22	21

Lavest gjennomsnitts- og medianalder er det på fornærmede i anmeldelser for festrelaterte voldtekter, med henholdsvis kun 23,0 år og 21 år. Alderen for denne gruppen har sunket fra 2010 (henholdsvis 26,1 år og 22 år). Gjennomsnittsalderen på fornærmede i overfallsvoldtekter har vært relativt stabil i gjennomsnitt fra 25,0 år i 2010 til 26,1 i 2011, men medianen er sunket og er nede i 22 år i 2011, mot 24 år i 2010. Alderen holder seg relativt konstant for fornærmede i relasjonsvoldtekter, men er overraskende lav i forhold til at det her også inngår personer som har levd med overgriper i et forhold, ofte over år. Gjennomsnittsalderen for denne gruppen er 25,7 år, det samme som i 2010, mens medianen er 23 år, en liten nedgang fra 24 år året før. Dette innebærer at relasjonsvoldtekter ofte omhandler unge par.

Fornærmede – alder – medier

Kan det hende at mediens eksplosive oppmerksomhet om overfallsvoldtekt virker ulikt inn på anmeldelsesfrekvensen blant ofre i ulike aldersgrupper? Kan for eksempel den klare økningen i alder for fornærmede i sårbarhetsvoldtekter og tendensen til reduksjon i alder for festrelaterte voldtekter og

overfallsvoldtekter knyttes til en medieeffekt? I så fall kan det gi ulik grad av korrelasjon mellom medieoppslag og anmeldelsesfrekvens for de ulike aldersgruppene av fornærmede i anmeldte voldtekter i 2011.

Tabell 39 nedenfor viser den statistiske samvariasjonen mellom medieintensitet og anmeldelser der fornærmede er i aldersgruppene under 20 år, fra 20 til 29 år og fra 30 år og over.

Tabell 39: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet av voldtekt (inkl. forsøk) fordelt på fornærmedes ulike aldersgrupper, under 20 år (N=66), 20-29 år (115) og over 30 år (72). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Fornærmede		
	Under 20 år	20-29 år	Over 30 år
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,43	0,48	0,69*
Sign.	0,17	0,11	0,013

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en sterk statistisk samvariasjon mellom medieintensitet og antall anmeldelser der fornærmede er i den eldste alderskategorien over 30 år ($r=0,69^*$). Jo flere oppslag om overfallsvoldtekt desto flere anmeldelser for voldtekt eller voldtektsforsøk mottar Oslo politidistrikt der offeret er over 30 år. Dette kan indikere at økningen i anmeldelser blant fornærmede over 30 år i sterkt grad kan forbindes med de intense medieoppslagene om overfallsvoldtekt i 2011. Ikke for noen av de andre aldersgruppene var samvariasjonen signifikant.

De i aldersgruppene over 30 er i utgangspunktet mindre tilbøyelig til å anmelde overgrep enn de i aldersgruppene fra 16-19 år og fra 20-28 år. Det er noe vanskelig å forstå hvorfor fornærmede i den eldre aldersgruppen i større grad enn de andre, skulle rammes av en eventuell copy cat-effekt. Umiddelbart er det letter å tenke at samvariasjonen kan indikere at det heller er bevisstgjørings- og frykteffekter som slår ut hos denne voksne gruppen, enn en økning i faktisk voldtektsrisiko gjennom smitteeffekter på gjerningsmann.

Samvariasjonen mellom antall medieoppslag og antall anmeldelser fra eldre fornærmede kan imidlertid også gi uttrykk for at den relative utsattheten for voldtekt øker for denne voksne gruppen, dersom andre effekter knyttet til frykt påvirker adferdsmønstre til de yngre personene. Dersom de yngre personene reagerer på frykt med å unngå å ferdes i det offentlige rom, eksponeres de eldre mer for gjerningsmenn som eventuelt er stimulert av mediene gjennom copy cat-effekt. En høyere grad av eksponering for potensiell voldtektsfare i det offentlige rom hos de over 30 år, kan på den annen side også tenkes å stimulere deres frykt for voldtekt, opplevelse av truende tilnærminger samt bevissthet om egne grenser og rettigheter.

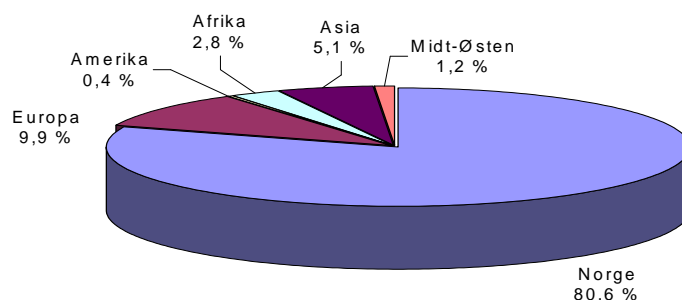
Siden gjennomsnittsalderen er høyest blant de som utsettes for sårbarhetsvoldtekt, og den komparative analysen viser en merkbar forhøyning i alderen for ofre og gjerningsmenn innenfor denne typen voldtekter, kan korrelasjonen også indikere en mulig ekstra mediapåvirkning på de i den sårbare gruppen. Både copy cat-effekter, bevisstgjøringseffekter, frykt med risikopersepsjon kan tenkes særlig stimulert i kriminelle miljøer og blant personer med rus- og psykiske problemer, selv om korrelasjonsanalysen tidligere har vist sterkest forbindelse mellom medieoppslag og anmeldelser av festrelaterte voldtekter, ikke av sårbarhetsvoldtekt.

En tredje mulig mekanisme, som kan ligge til grunn for den sterke forbindelsen mellom antall medieoppslag og antall anmeldelser fra fornærmede over 30 år, er at medieoppslagene virker bevisstgjørende på eldre voksne personer og deres minner om - og fortolkning av - tidligere erfaringer. I så fall kan korrelasjonen knyttes til det mindre antallet voksne personer som anmelder en rekke av krenkelser som de retrospektivt mener seg utsatt for. Multivariate statistiske analyser kunne ha klarlagt forbindelsen mellom variablene bedre, men er ikke blitt benyttet i denne omgang.

Statsborgerskap og landbakgrunn - fornærmet

Majoriteten av personer i rollen som fornærmet i Oslo politidistrikts voldtektsanmeldelser 2011, hadde norsk statsborgerskap (80,6%) og landbakgrunn (71,0%).⁷⁶ Den største gruppen med annet statsborgerskap enn norsk, er de 9,9% med annet europeisk statsborgerskap, dernest 5,1% med asiatisk og 2,8% afrikansk.

Figur 11: Statsborgerskap for fornærmede i anmeldte voldtekter ved Oslo politidistrikt 2011. Prosent. N=253

⁷⁶ I rapporten legges definisjonen fra Statistisk sentralbyrå til grunn når vi skiller i etnisk landbakgrunn: Dersom minst en av foreldrene er norskfødt er personen definert med norsk landbakgrunn. Det presiseres at flere av de som da blir stående med annen landbakgrunn enn norsk, selv kan være norskfødte, føle seg som norske og betraktes som norske av andre. I en global by og med store folkebevegelser vil knytningen mellom etnisk herkomst og territoriell identitet forandres. Det presiseres også at sammenlikning mellom populasjonen i voldtektsmaterialet med den bosatte populasjonen i dette politidistriktet, kan bli misvisende siden det til enhver tid befinner seg mange utlendinger i byen på midlertidig basis som arbeidskraft, studenter, besøkende, turister, spesialister osv.

I Oslos befolkning utgjør personer med utenlandsk landbakgrunn 23% av den bofaste befolkningen i 2011, ifølge *Statistisk sentralbyrå*.⁷⁷ Ofre med utenlandsk landbakgrunn utgjør 31,6% av ofrene og er dermed noe overrepresentert. Oslo er imidlertid som global by et knutepunkt for transport, handel, arbeid, tjenesteutveksling og utdanning for personer som er her på besøk, på gjennomfart og som oppholder seg her midlertidig. I tillegg er Oslo en turist- og konferanseby, samt et underholdningssenter med utstrakt natteliv, især i helgene, for et stort geografisk oppland. Langt flere personer med røtter utenfor byen, nasjonalt eller utenlandsk, enn de som er født og fastboende her, befinner seg i Oslo til enhver tid.

Andelen ofre med røtter utenfor Norge i betydningen ”ikke-norsk landbakgrunn” har steget noe siden forrige års rapport (29,0%) og også siden 2007 (27,0%).⁷⁸ Andelen nærmer seg tilstanden fra 2004, da hele 34% av ofrene hadde annen landbakgrunn enn norsk. Når andelen ofre med utenlands opprinnelse øker i 2011-materialet, skjer det til tross for en nedgang i relasjonsvoldtekter fordi denne reduksjonen primært kan tilskrives ofre med norsk landbakgrunn.

Politidistriktet har vært urolig for at innslaget av innvandrerkvinner har vært på retur, og har fryktet at dette kan ha hatt samband med at også andelen anmeldte relasjonsvoldtekter har vært synkende. En hypotese har vært at det sterke fokuset i mediene på overfallsvoldtekter og festrelaterte voldtekter kan ha virket fremmedgjørende for kvinner i tvangsforhold, og kanskje særlig enkelte grupper av innvandrerkvinner, som da kan ha tolket egne problemer som helt private. I hele tall har imidlertid antallet ofre med ikke-norsk landbakgrunn vokst jevnt siden 2001. Det er i stedet svingningene i antall norske ofre som synes å skape variasjoner i andelsmessig representasjon av ofre med ulik landbakgrunn. Antallet fornærmede med norsk landbakgrunn har variert mellom 99 i 2004, som var det laveste antallet, og 173 i 2001, som var det høyeste. Det må bemerkes at svingningene i antallet også påvirkes av de enkeltpersoner som iblant melder inn overgrep de har opplevd langt tidligere i livet, hvorav enkelte anmelder mange overgrep med ulike gjerningspersoner. I statistikken blir disse talt opp som ulike overgrep. Igjen må det derfor understrekes at statistikken må leses som anmeldelseskurver og ikke som gjenspeiling av overgrepssituasjonen i Oslo til enhver tid.

Tabell 40: Ofre for voldtekt og forsøk på voldtekt i Oslo politidistrikt, etter landbakgrunn. 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011. Hele tall og prosent.

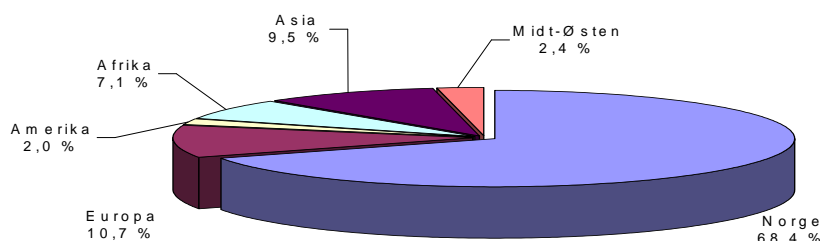
År	Totalt N (%)	Norsk N (%)	Ikke norsk N (%)
2001	144 (100)	119 (82,6)	25 (17,4)
2004	150 (100)	99 (66,0)	51 (34,0)
2007	196 (100)	143 (73,0)	53 (27,0)
2010	186 (100)	132 (71,0)	54 (29,0)
2011	253 (100)	173 (68,4)	80 (31,6)

⁷⁷ Kilde: Statistisk sentralbyrå, www.ssb.no/emner/00/00/10/innvandring/

⁷⁸ Jfr. Statistisk sentralbyrås definisjon i tidligere fotnote.

Av ofre med bakgrunn fra andre land enn Norge, har de fleste røtter i Europa (10,7%) eller Asia (9,5%). Dernest har 7,1% landbakgrunn fra Afrika og 2,0% fra det amerikanske kontinentet.

Figur 12: Landbakgrunn for fornærmede i anmeldelser av voldtekter ved Oslo politidistrikt 2011. Prosent.

Fornærmede – landbakgrunn - medier

Veksten i anmeldelser syntes, som tidligere vist, sterkt forbundet med antallet medieoppslag om overfallsvoldtekt. Spørsmålet er om denne veksten også kan forbindes med en særlig økning i anmeldelser som gjelder fornærmede med ikke-norsk landbakgrunn?

I tabell 41 er det undersøkt om det foreligger en korrelasjon mellom antallet medieoppslag om overfallsvoldtekt og antall anmeldelser av voldtekt der fornærmede har norsk eller annen landbakgrunn.

Tabell 41: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og antall anmeldelser av voldtekt (inkl. forsøk) mot fornærmede med norsk landbakgrunn (173) og ikke-norsk landbakgrunn (80). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Anmeldelser der fornærmede har	
	Norsk landbakgrunn	Ikke-norsk landbakgrunn
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,66*	0,13
Sign.	0,02	0,69

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en sterk samvariasjon mellom medieoppslagene og antall anmeldelser for overgrep mot personer med norsk landbakgrunn ($r=0,66^*$). For voldtektsanmeldelser som omhandler fornærmede med annen etnisk bakgrunn enn norsk, er korrelasjonen svak.

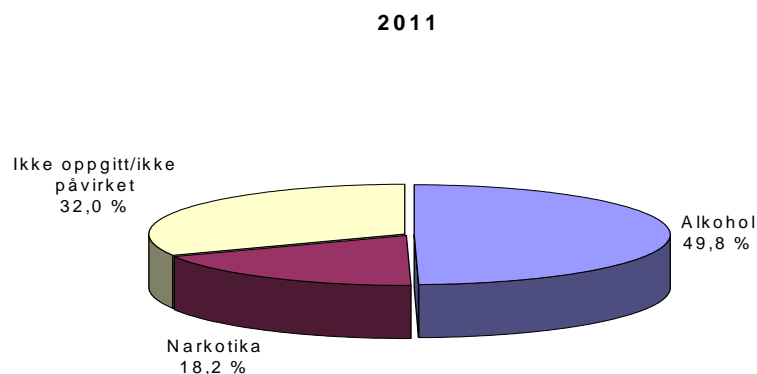
Korrelasjonsanalysen kan tyde på at økningen i antallet anmeldelser fra fornærmede med norsk landbakgrunn, som vi så i den komparative analysen, var sterkt forbundet med de intense voldtektsoppslagene i mediene. Om det er en bevisstgjøringseffekt som eventuelt ligger til grunn for dette, eller om det er andre mekanismer, er ukjent. Muligens blir personer med norsk landbakgrunn særlig bevisst kroppslige grenser og rettigheter av medieoppslag. På den annen side kan det like gjerne være copy cat-effekter med forhøyet overgrepfare for personer med norsk landbakgrunn og økt fryktpersepsjon som utspiller seg. Risikounngåelse som følge av frykteffekter av medieoppslagene kan også slå ut ulikt i forskjellige etniske miljøer.

Den betydelige veksten i antallet anmeldelser fra fornærmede med ikke-vestlig bakgrunn synes ikke forbundet med medieoppslagene, i alle fall ikke på en måte som fanges opp av månedlig samvariasjon.

Rus og påvirkning – fornærmede

Andelen fornærmede som er ruspåvirket under hendelsen som anmeldes som voldtekt, har siden 2007 ligget på rundt to tredjedeler av de fornærmede. I 2011 er andelen alkoholpåvirkede 49,8% og narkotikapåvirkede 18,2%. For 32,0% var det enten oppgitt at vedkommende ikke var ruspåvirket eller det forelå ikke nok informasjon til å fastslå påvirkning. Andelen ruspåvirkede i denne analysen er derfor et minimumstall.

Figur 13: Fornærmedes påvirkning av alkohol eller narkotika i voldtekter anmeldt til Oslo politidistrikt 2011. N=253.⁷⁹

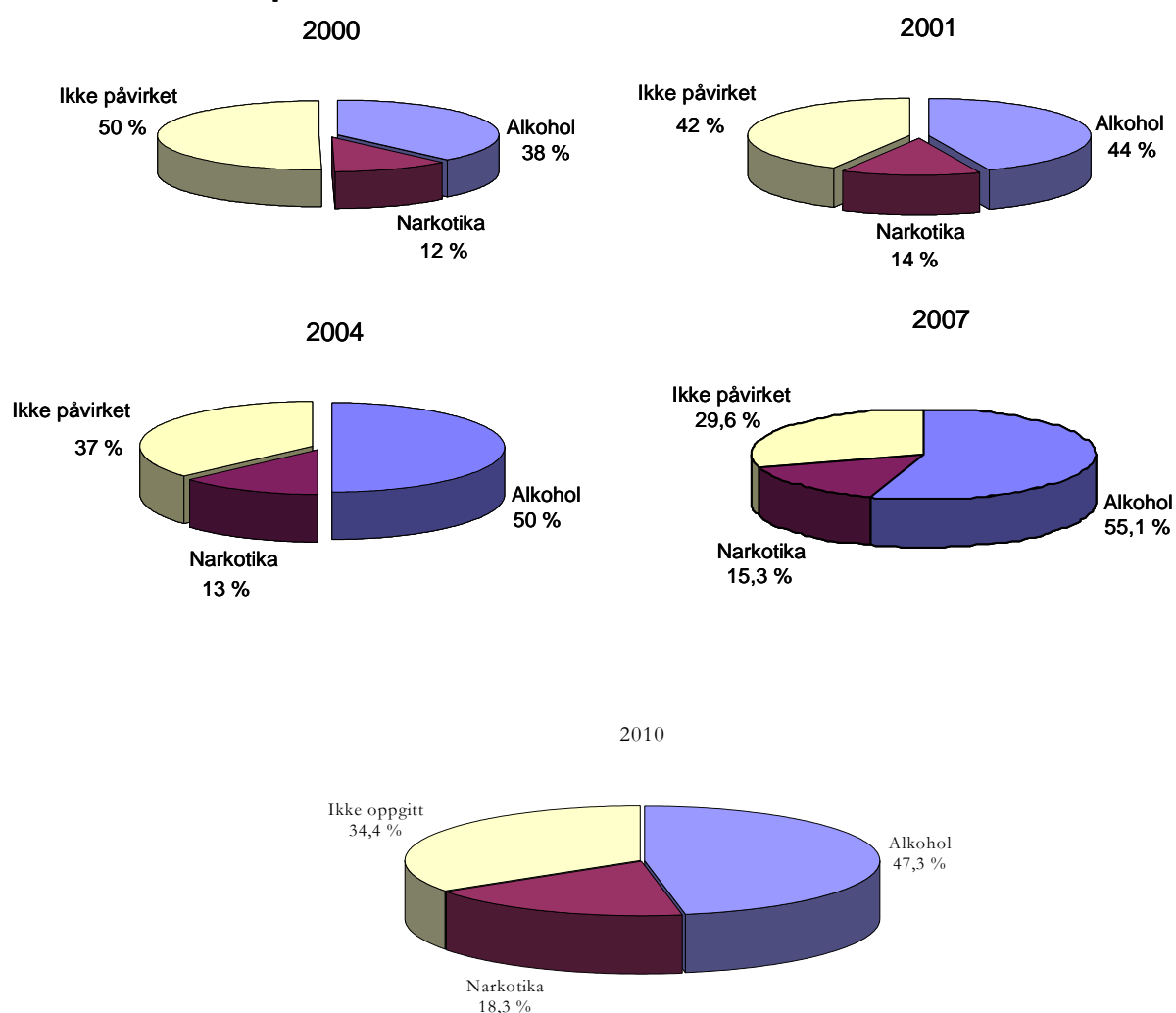

Andelen fornærmede som oppga at de var ruspåvirket i forbindelse med overgrepet varierer med type voldtekt som anmeldes.⁸⁰ Størst andel ruspåvirkede er det i den mest vanlige typen voldtekter, de

⁷⁹ Andelen som er plassert i kategorien ikke påvirket inkluderer også fornærmede hvor opplysninger om ruspåvirkning ikke er oppgitt i sakens dokumenter. Den reelle andelen som er ruspåvirket kan dermed godt være høyere enn den som fremkommer av figuren.

festrelaterte, nær samtlige var påvirket av alkohol (84,3%) eller narkotika (14,6%), på samme måte som i 2010. Dette har å gjøre med selve definisjonen av denne typen voldtekter, som nettopp handler om festsituasjoner der det gjerne konsumeres rusmidler. Lavest rusandel er det for fornærmede som anmelder relasjonsvoldtekter, der kun 14,3% var påvirket av alkohol og 7,1% av narkotika. Især andelen narkotikapåvirkede er her redusert, med en halvering fra 14,9% av de fornærmede i 2010.

Figur 14: Fornærmedes påvirkning av alkohol eller narkotika 2000, 2001, 2004, 2007 og 2010. Prosent. Oslo politidistrikt. N=144, 121, 150 og 196.

⁸⁰ Dette er i tråd med resultatene fra flere andre vestlige land om beruselse i forbindelse med voldtekt. Tendensen er at alkohol er lite tilstedeværende ved voldtekt mellom partnere, mens det er sterkt til stede i tilfeller av voldtekt mellom bekjente og ukjente, ikke minst der deres bekjentskap er etablert på barer og utesteder. Se for eksempel Hanly, C., D. Healy, et al. (2009). Rape and Justice in Ireland: A National Study of Survivor, Prosecutor and Court Responses to Rape. Dublin, Liffey. For komparativ refleksjon av forbindelsen mellom innvandringstall,

Både for sårbarhets- og overfallsvoldtekter har andelen ruspåvirkede fornærmede økt betydelig. For fornærmede utsatt for sårbarhetsvoldtekter tilskrives dette en betydelig vekst i andelen som var påvirket av narkotika, fra 39,5% i 2010 til drøye halvparten i 2011 (51,8%). For de som var fornærmet i forbindelse med overfallsvoldtekter var det især en vekst i andelen påvirket av alkohol, fra 58,3% i 2010 til 76,3% i 2011.

Tabell 42: Fornærmede for ulike typer voldtekt i Oslo politidistrikt 2010 og 2011, fordelt på deres påvirkning av rusmidler. Prosent.

Fornærmede	Fest-relatert		Relasjon		Sårbarhet		Overfall		Annet		Totalt		N=	
	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011	2010	2011
Alkohol	85,5	84,3	19,1	14,3	23,7	21,4	58,3	76,3	20,0	14,3	47,3	49,8	88	126
Narkotika	14,5	14,6	14,9	7,1	39,5	51,8	8,3	0,0	6,7	3,6	18,3	18,2	34	46
Ikke oppgitt upåvirket	0,0	1,1	66,0	78,6	36,8	26,8	33,3	23,7	73,3	82,1	34,4	32,0	64	81
Totalt	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	186	253
N=	62	89	47	42	38	56	24	38	15	28	186	253		

Andelen ruspåvirkede blant de fornærmede er høy i alle aldersgrupper. Høyest er den blant de 46 fornærmede i alderen 16-19 år, der hele 84,8% var påvirket, primært av alkohol. Dette er en økning av andelen ruspåvirkede ofre i denne aldersgruppen fra 2010 da dette gjaldt 72,5%.

Tabell 43: Fornærmede i voldtektens anmeldelser ved Oslo politidistrikt 2011 fordelt etter aldersgrupper og ruspåvirkning. Oslo politidistrikt. Hele tall og prosent.

Fornærmede påvirkning	<--15 år	16-19 år	20-29 år	30-39 år	40-49 år	50 år-->	Totalt	% påvirket
Alkohol	1	30	67	17	9	2	126	49,8
Narkotika	1	9	18	13	5		46	18,2
Ikke oppgitt/ upåvirket	18	7	30	15	7	4	81	32,0
Totalt (N=)	20	46	115	45	21	6	253	100
% påvirket totalt	10,0%	84,8%	73,9%	66,7%	66,7%	33,3%	68,0%	

Fornærmet – rus - medier

Den komparative analysen viser at andelen anmeldelser som omhandler ruspåvirkede fornærmede er relativt stabil, men har økt noe siden 2010. Analysen viser også at andelen alkoholpåvirkede er størst blant de som

---

alkoholkonsum hos unge kvinner og antall anmeldelser av voldtekt i Europa, se Dessau, N. (2011). Flere voldtekter i Norge - Mindre voldtekter i Europa. *Ny Tid*. 1. juni 2011.

anmelder festrelaterte hendelser. Er det slik at de intense medieoppslagene om overfallsvoldtekt kan ha påvirket anmeldelsesfrekvensen for fornærmede med ulik grad av ruspåvirkning?

Tabell 44 viser den statistiske samvariasjonen mellom antall medieoppslag om overfallsvoldtekt per måned og antall anmeldelser med fornærmede som var ruspåvirket (alkohol og narkotika) og fornærmede som ikke var oppgitt som ruspåvirket.

Tabell 44: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet av fornærmede som var ruspåvirket (N=172) og ikke-ruspåvirket/ikke oppgitt (N=81). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Antall anmeldelser der fornærmede er	
	Ruspåvirket	Ikke ruspåvirket/ikke oppgitt
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,78**	0,20
Sign.	0,003	0,53

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser en meget sterkt samvariasjon mellom mediens intense oppmerksomhet om overfallsvoldtekt og antallet anmeldelser der fornærmede var ruspåvirket ($r=0,78^{**}$). I takt med veksten i medieoppslag om overfallsvoldtekt vokser også antallet voldtektsanmeldelser i Oslo politidistrikt der fornærmede er beruset.

Sammenhengen mellom medieoppslag og antall anmeldelser med berusede fornærmede indikerer at veksten i antall voldtektsanmeldelser i politidistriktet i 2011, kan forbindes med mediens stimulering av anmeldelsesfrekvensen nettopp blant ruspåvirkede personer. Denne samvariasjonen kan også ha sammenheng med den sterke korrelasjonen mellom medieoppslag og anmeldelse av festrelaterte hendelser, som vi har berørt tidligere i rapporten. Forbindelsen kan indikere at det med medieoppslagene følger en økt bevisstgjøring, overgrepsutsatthet og/eller frykt knyttet til situasjoner der fornærmede er påvirket og lite i stand til å ivareta sine egne interesser. Vitner, venner og tredjepersoner kan muligens også bli særlig bevisst andres utsatthet, og ble i løpet av året 2011 forsåvidt oppfordret til dette, blant annet av politiet. Latente overgripere som vekkes av en eventuell smitteeffekt kan inspireres til å rette seg mot de som er ruspåvirket og lite i stand til å yte motstand. Mediens oppslag kan også gjøre berusede personer særlig engstelige og sensitive overfor tilnærmelser. Ikke minst kan dette gjelde de som har opplevd blackout og i etterkant forstår at de har hatt en seksuell forbindelse med en ukjent. Frykten for rykter og bilder formidlet i sosiale medier er uttalt også i anmeldelsesmaterialet i 2011, slik som året før, især blant unge fornærmede og personer som har hatt blackout.

Arbeidsliv og utdanning – fornærmede: stabil

Analysen av datamaterialet om fornærmede i voldtektsundersøkelsen i 2010 ga grunnlag for å peke på at offerpopulasjonen generelt hadde lav arbeidslivstilknytning. Nær 70% av de fornærmede var uten tilknytning til arbeidslivet, mens det i normalbefolkningen er rundt en tredjedel som er utenfor arbeidslivet.⁸¹ Noe av forskjellen kunne tilskrives de fornærmedes unge alder og studenttilværelse, men selv når man tok hensyn til dette syntes ofrene mindre integrert. Dette karakteriserer også de fornærmede i anmeldelsene fra 2011.⁸²

Profilen i 2011 for fornærmedes utdannings- og arbeidslivstilknytning er relativt stabil i forhold til 2010. Totalt var 39,9% av de fornærmede uten registrert arbeid og/eller utdanning, 28,5% var under utdanning og kun 31,6% var i arbeid.

Tabell 45: Arbeidslivs- og utdanningstilknytning for fornærmede i voldtektssaker 2011 etter type voldtekt. Oslo politidistrikt. Prosent.

Arbeidstilknytning	Fest-relatert	Relasjon	Sår-barhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Arbeid	39,3	33,3	5,4	50,0	32,1	31,6	80
Under utdanning	41,6	21,4	10,7	28,9	32,1	28,5	72
Sosial/trygd/ikke i arbeid/annet	19,1	45,2	83,9	21,1	35,7	39,9	101
Totalt	100	100	100	100	100	100	253
N=	89	42	56	38	28	253	

Som det framgår av tabell 45 er det store variasjoner i arbeidslivstilknytning blant fornærmede som anmelder de ulike typene voldtekt. Noe av forklaringen ligger i selve definisjonen av voldtektstypen. Sårbarhetsvoldtekt er nettopp definert ut fra at en betydelig andel av voldtektene er knyttet til det belastede, marginaliserte liv. Blant disse 52 sårbare fornærmede i 2011 er kun 5,4% i arbeid og 83,9% uten arbeid og innunder sosiale ordninger eller trygd. Kategoriene fornærmede som avviker mest fra dette, og som antakelig ligner mer på normalbefolkningen i samme alder, er fornærmede som har anmeldt overfallsvoldtekt og festrelaterte voldtekter. Blant 38 som anmeldte overfall er halvparten i arbeid og nær en tredjedel under utdanning, mens 21,1% lever på sosiale ordninger, trygd eller annet. Blant de 89 fornærmede som anmelder festrelaterte voldtekter oppgir omlag 40% at de er i arbeid og like mange utdanning, mens rundt 19,1% lever av sosiale ordninger, trygd eller annet. Overraskende mange av ofre for relasjonsvoldtekt er uten tilknytning til arbeid/utdanning (45,2%) i 2011, liksom i 2010.

⁸¹ Jfr. Statistisk sentralbyrås arbeidsmarkedsstatistikk

⁸² Dersom opplysningene om fornærmedes utdannings- eller arbeidsstatus framkommer ikke framkommer i anmeldelse eller avhør er opplysningene hentet inn fra Arbeidstakerregisteret og Enhetsregisteret i Brønnøysund. Dataene som gjelder utdanning er vanskeligere å verifisere. Der det ikke framkommer opplysninger i anmeldelser om arbeid eller skole registreres personen som "under utdanning" dersom vedkommende er 20 år eller yngre, ellers som "sosial/trygd/ikke i arbeid/annet". Den siste gruppen kan ha blitt misvisende stor siden noen kan være under utdanning og ikke tilknyttet arbeidslivet, selv om dette ikke framkommer i avhøret eller registre.

Arbeids- og studietilknytning varierer noe med fornærmedes landbakgrunn. Blant de 178 fornærmede med norsk landbakgrunn var 34,7% uten tilknytning til arbeid og utdanning. Dette gjaldt 51,3% av de 80 som hadde annen landbakgrunn enn norsk.

Tabell 46: Arbeidslivs- og utdanningstilknytning for fornærmede i voldtektssaker 2011 etnisk landbakgrunn. Oslo politidistrikt. Prosent.

Arbeid - utdanning	Ikke norsk	Norsk	Totalt
Arbeid	28,8 (23)	32,9 (57)	31,6 (80)
Under utdanning	20,0 (16)	32,4 (56)	28,5 (72)
Sosial/trygd/ikke i arbeid/annet	51,3 (41)	34,7 (60)	39,9 (101)
Totalt	100 (80)	100 (178)	100 (253)

Fornærmet – arbeidslivstilknytning - medier

Virket medieoppslag ulikt overfor grupper av (potensielle) fornærmede og deres tilbøyelighet til å erfare, fortolke og anmelde voldtekt, avhengig av om de er knyttet til arbeid og utdanning eller ei?

I tabell 47 vises den statistiske samvariasjonen mellom intensitet i medieoppslag og antall anmeldelser fra fornærmede ”i arbeid/utdanning” samlet (N=152) og ”sosial/trygd/ikke i arbeid/annet” (N=101).

Tabell 47: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet av fornærmede som var i arbeid/utdanning (N=152) og som ikke var det (N=101). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Fornærmede	
	I arbeid/utdanning	Sosial/trygd/ikke i arbeid/annet
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,53	0,53
Sign.	0,08	0,08

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen viser at antall anmeldelser både med fornærmede i og utenfor arbeid/utdanning sterkt samvarierer med medieintensiteten, på grensen til signifikans. Dette kan tolkes på flere måter, men kan indikere at eventuelle medieeffekter virker på tvers av de fornærmedes tilknytning til arbeid og utdanning. Man kan likevel ikke se bort fra at det kan være ulike effekter av medieoppslag og ulike påvirkningsmekanismer som ligger til grunn for samvariasjonen med medieoppslag i de to gruppene.

Andelen som er i arbeid er størst for de fornærmede i anmeldte festrelaterte voldtekter og overfallsvoldtekter. Samvariasjonen for denne gruppen kan være forbundet med den sterke korrelasjonen

mellom medieoppslag og antall anmeldelser av festrelaterte voldtekter. Drøftingen av effekter som gjaldt denne gruppen, kan gjelde også her. Andelen fornærmede utenfor arbeidsliv/utdanning er størst blant for sårbarhetsvoldtektene. Medicoppslagenes mulige stimulering av bevisstgjøring, av overgrepstrisiko i tilknytning til copy cat-effekter og av frykt- og risikopersepsjon i denne sårbare gruppen, kan muligens være relevante også når det gjelder gruppen av fornærmede som ikke er knyttet til arbeidsliv eller utdanning.

Belastningsprofil – fornærmede: Mer reviktimisering

Innen viktimologien regner man med at en betydelig andel av de som utsettes for vold og overgrep har vært utsatt for krenkelser tidligere. I internasjonale studier basert på kriminalstatistikk om ofre, har man funnet at enkelte synes å anmelde overgrep svært tett og omtaler gruppen som ”kroniske ofre”⁸³. Tidligere er det dokumentert at erfaringer med overgrep i barndommen synes å fordoble risikoen for å oppleve voldtekt som voksen, vold i ekteskapet og overgrep fra autoritetspersoner.⁸⁴ Mekanismene som ligger til grunn for fenomenet reviktimisering er ikke klarlagt fullt ut. Mange som har vært utsatt for traumatiske overgrep og som får adekvat hjelp, klarer seg dessuten fint senere i livet. Andre sliter med senskader i form av psykiske skader, somatiske plager og sykdommer, rusproblemer, lav selvfølelse og selvdestruktiv adferd.⁸⁵

Sammenhengen mellom tidligere utsatthet og erfaringer med nye krenkelser, kom til uttrykk i fjorårets rapport om anmeldelser for voldtekt i 2010, men i ulik grad for de forskjellige voldtektstypene. Særlig for sårbarhetsvoldtekter og relasjonsvoldtekter synes personer med en allerede tung fortid å ha en forhøyet risiko for å utsettes for overgrep. I 2010 hadde hele 42,1% av fornærmede i sårbarhetsvoldtekter og 27,7% av ofrene for relasjonsvoldtekt, opplevd seksuelle overgrep tidligere.⁸⁶

Liksom for året 2010 har mange av de fornærmede i 2011 vært utsatt for seksuelle overgrep tidligere, enten i barndommen, ungdomsårene eller i voksen alder. For 31,6% (80) av de 253 fornærmede, framkommer opplysninger om dette i avhør og/eller i politiregistre. Dette er en økning fra 2010 da slike opplysninger framkom for totalt 25,8% av de fornærmede. Denne forhøyede andelen med fornærmede med offerhistorikk i sin bakgrunn, gjenspeiles i alle typene voldtekter, unntatt i overfallsvoldtekter og ”annet”. Høyest er andelen reviktimiserte ofre blant fornærmede i sårbarhetsvoldtekter (44,6%), slik som i 2010 (42,1%). I kategorien fornærmede utsatte for ”annet” er andelen også høy (32,1%). Blant fornærmede i

---

⁸³ Lynch, J. P. and L. A. Addington (2007). Understanding Crime Statistics. Revisiting the divergence of the NCVS and UCR, Cambridge University Press.

⁸⁴ Russel, D. (1986). The secret trauma. Ney York, Basic Books.

⁸⁵ Kolk, B. v. d. (1987). Psykologisk Trauma. Washington DC, American Psychiatric Press, Nordenstam, C., G. Borgen, et al. (2002). Seksuelle overgrep mot barn - utvalgte temaer, Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn, Kirkengen, A. L. (2009). Hvordan krenkede barn blir syke voksne. Oslo, Universitetsforlaget.

⁸⁶ I materialet over anmeldte voldtekter i Oslo politidistrikt 2011, samt i politiregistre ellers, kan det foreligge informasjon om fornærmedes historie som offer for overgrep og som fornærmet eller mistenkt i saker som gjelder andre lovbrudd. Også informasjon om vedkommendes psykiske fungering kan framgå. Det

festrelaterte voldtekter er andelen reviktimiserte 29,2%, blant utsatte i relasjonsvoldtekter er den 28,1%. Andelen reviktimiserte fornærmede i overfallsvoldtekter er 10,5%, hvilket er innenfor grensene av hva man kan forvente å finne i den unge voksne normalbefolkningen.⁸⁷

Tabell 48: Antall (andel) fornærmede i ulike typer voldtekt anmeldt til Oslo politidistrikt 2011 som tidligere har vært utsatt for seksuelle overgrep/voldtekt. Minimumstall. Hele tall og (prosent)

2011	Typer voldtekt					Totalt
Opplevd overgrep	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	
Ja	26 (29,2)	16 (38,1)	25 (44,6)	4 (10,5)	9 (32,1)	80 (31,6)
Ukjent	63 (70,8)	26 (61,9)	31 (55,4)	34 (89,5)	19 (67,9)	173 (68,4)
Totalt	89 (100)	42 (100)	56 (100)	38 (100)	28 (100)	253 (100)

Sammenlikningstall for tabell 48: Antall (andel) fornærmede i ulike typer voldtekt anmeldt til Oslo politidistrikt 2010 tidligere utsatt for seksuelle overgrep/voldtekt. Minimumstall. Hele tall og (prosent)

2010	Typer voldtekt					Totalt
Opplevd overgrep	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	
ja	12 (19,4)	13 (27,7)	16 (42,1)	3 (12,5)	4 (26,7)	48 (25,8)
Ukjent	50 (80,6)	34 (72,3)	22 (57,9)	21 (87,5)	11 (73,3)	138 (74,2)
Totalt	62 (100)	47 (100)	38 (100)	24 (100)	15 (100)	186 (100)

Av de 173 fornærmede som ikke oppgir eller er registrert for å ha vært utsatt for seksuelle overgrep tidligere, er 39 registrerte som fornærmet i andre typer voldsanmeldelser. Av disse var 14 ofre i anmeldte relasjonsvoldtekter, 9 i sårbarhetsvoldtekter, 7 i festrelaterte voldtekter, 4 fornærmede i "annet" og 3 fornærmede i anmeldte overfallsvoldtekter.

Fornærmede - belastningsbakgrunn - medier

Ut fra kunnskapen om post traumatisk stress og psykisk bearbeiding av traumer, er det relevant å anta at personer som tidligere har vært utsatt for voldtekt, berøres sterkt av mediernes oppmerksomhet om overfallsvoldtekt. Det er ikke usannsynlig at dype følelser av frykt og utrygghet vekkes til live når den offentlige diskurs minner om moralsk panikk. Effektene som da erfares handler om det vi har kalt bevisstgjørings effekt og frykteffekt. Også selvdestruktive trekk kan imidlertid oppstå når ubearbejdet

---

understretes at det ikke alltid spørres etter overgrepserfaringer i avhøret og at registrene ikke er fullstendige, slik at de tall som er utviklet her om belastningsbakgrunnen for fornærmede er minimumstall.

⁸⁷ Sætre, M. (1997). "Samfunnsproblemet som "forsvant". En kritikk av tendensen til å minimalisere omfanget av seksuelle overgrep mot barn." *Tidsskrift for norsk psykologforening* 34: 53-61.

traumer vekkes, og det finnes forskningsmessig grunnlag for å anta at sterk medieeksponering kan stimulere enkelte tidligere ofre til risikoadferd som kan øke voldtektsrisiko.⁸⁸

Tabell 49 viser grad av statistisk korrelasjon mellom intensiteten i medieoppdrag og antall anmeldelser fra personer med ulik belastningsbakgrunn. En gruppe er 134 fornærmede som ikke har vært registrert med tidligere erfaringer med seksuelle overgrep eller vold ("ikke offer sex/vold belastning"). Neste gruppe er 119 fornærmede som tidligere har vært utsatt for seksuelle overgrep og/eller vold ("offer sex/vold belastning"). Den tredje gruppen er 94 fornærmede som kan ha ulike erfaringer med vold/overgrep, men som har til felles at de har en rusbelastet og/eller psykisk problem ("psyk/rus belastning").

Tabell 49: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldeshyppighet av fornærmede med tidligere: Ikke offer belastning (N=134), offer sex/vold belastning (N=119) og psykiatrisk/rus belastning (N=94). Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Fornærmede		
	Ikke offer sex/vold belastning	Offer sex/vold belastning	Psyk/rus belastning
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,75**	0,42	0,82**
Sign.	0,005	0,18	0,001

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Resultatet i korrelasjonsanalysen kan synes påfallende. Korrelasjonen mellom medieoppdrag og antall voldtektsanmeldelser med fornærmede som har rus- og psykiske problemer, er usedvanlig sterkt ($r=0,82^{**}$). Det samme gjelder samvariasjonen mellom intensitet i medieoppdrag og antall voldtektsanmeldelser med fornærmede uten belastning i form av offererfaringer ($r=0,75^{**}$). Det er derimot ikke den forventede signifikante samvariasjonen mellom medieintensitet og antall anmeldelser fra fornærmede som tidligere har vært utsatt for vold og overgrep.

Den sterke korrelasjonen for gruppen som har en belastet bakgrunn i forhold til rus og psykiske problemer kan indikere at denne gruppen er ekstra påvirkbare av mediens voldtektsoppdrag. I takt med oppslagene om overfallsvoldtekt, øker og avtar også anmeldelsene Oslo politidistrikt mottar som omhandler voldtekt med denne sårbare gruppen som fornærmet. Muligens kan dette henge sammen med at de som av ulike grunner tilhører den mest sårbare gruppen, også befinner seg i miljøer der smitteeffekten slår ut på latente overgripere og skjerper risikosituasjonen de fornærmede befinner seg i. Eventuelt kan denne sårbare gruppen bli mer bevisstgjort om tidligere krenkelser og mer sensitive for nye voldtektsfarer enn tidligere.

⁸⁸ For ordens skyld understrekes det at dette ikke innebærer at man "gir ofrene skylda" for overgrep. Se for eksempel Testa, M. and e. al (2010). "Alcohol and sexual risk behaviors as mediators of the sexual victimization - Revictimization, relationship." *Journal of consulting clinical psychology* 78(2). og Mossige, S. and S. Abrahamsen (2007). *Vold og overgrep mot barn og unge*. Oslo, NOVA rapport.

Noe av deres generelle følsomheten og psykiske problemer kan muligens også ha blitt forflyttet til overfølsomhet mot henvendelser som tolkes som forsøk på voldtekt.

Når antallet anmeldelser fra de uten offererfaring øker i takt med medieoppslagene, kan det indikere en forhøyet overgrepssisiko for akkurat denne gruppen. En større eksponering for copy cat-stimulerte gjerningsmenn er ikke umulig. Det er likevel vanskelig å forstå hvorfor denne effekten skulle ramme personer uten offererfaringer mer enn andre. Mangelen på identifiserte serievoldtektsmenn støtter heller ikke opp om dette. Mer trolig er det at intensiteten i medieoppslagene om overfallsvoldtekt kan ha skapt en bevisstgjørings effekt og en frykteffekt som har forsterket deres sensitivitet og beredskap for å anmelde opplevde krenkelser.

Korrelasjonen mellom medieoppslag og anmeldelser med denne ikke-belastede gruppen av fornærmede kan også indikere en forbindelse med variabler vi tidligere har behandlet og som sterkt korrelerte med medieoppslagene. Dette gjelder anmeldelser av festrelatert voldtekt, krenkelser med gjerningssted i sentrum om natten i helgene, ruspåvirket fornærmet og fornærmet med tilknytning til arbeidsliv og utdanning og alder over 30 år. Oppfølgende multivariate analyser som ser på sammenhengen mellom flere av variablene samtidig, kan belyse dette bedre.

Når medienes oppslag ikke samvarierer statistisk like sterkt med anmeldelseshyppigheten for gruppen reviktimiserte voldtekts ofre, indikere det at tidligere ofre befinner seg i livssammenhenger der medieoppslagene ikke på noen gjennomgripende måte forandrer deres anmeldelsesfrekvens. Bevisstgjøring om egne grenser, risiko for overgrep, eller følelser av frykt synes ikke sterkt påvirket, i alle fall ikke slik at dette gir seg utslag i forhøyet månedlig anmeldelsesfrekvens for voldtekt. Muligens kan en grunn til dette være at gruppen har en permanent ("kronisk") høy tilstedeværelse av risiko eller sensitivitet, slik at eventuelle medieeffekter gir lavere utslag.

En korrelasjonsanalyse av sammenhengen mellom antall månedlige medieoppslag om overfallsvoldtekt og antall voldtektsanmeldelser fra fornærmede med (59) og uten (194) kriminelt belastet fortid, ga ingen sterke eller signifikante samvariasjoner (hhv. $r=0,21$, sign.0,50 og $r=0,14$, sign.0,66).

Medisinsk hjelp – fornærmede

Medisinsk og psykososial oppfølging er viktig for mange ofre, men også for politiet og den strafferettslige behandlingen av anmeldelsen. Dersom den medisinske konsultasjonen kommer raskt etter overgrepet og består av rettsmedisinske undersøkelser, kan det ha vesentlig betydning for utfallet i en eventuell retts sak.⁸⁹

Blant fornærmede som anmelder voldtekt i 2011 oppsøker 66,0% medisinsk hjelp i sammenheng med overgrepet. Denne andelen har holdt seg stabil siden 2010 (65,6%), til tross for de betydelige vridningene ellers i anmeldelsene. Bak den tilsynelatende stabiliteten finner vi også her bevegelser når man splitter materialet opp på voldtektstyper.

For hendelser anmeldt som festrelaterte voldtekter og som overfallsvoldtekter, dvs. for typene voldtekt med størst andeler av ukjente gjerningsmenn og med gjerningstidspunkt natt/helg, er andelen fornærmede som har oppsøkt lege redusert fra henholdsvis 82,3% til 74,2% og fra 70,8% til kun 57,9% siden 2010. Dette innebærer at det i 2011 er flere enn tidligere som direkte oppsøker politiet for å anmelde festrelaterte krenkelser og (forsøk på-) overfallsvoldtekt, uten å gå veien om legevakt eller annen helsetjeneste.

For anmeldte relasjonsvoldtekter og sårbarhetsvoldtekter er utviklingen motsatt. Andelen som har oppsøkt lege eller legevakt i tillegg til politianmeldelse, har økt. Blant ofre for relasjonsvoldtekt har den økt fra 40,4% til 50,0%. Blant fornærmede som anmelder sårbarhetsvoldtekter har andelen som har oppsøkt lege i forbindelse med overgrepet, økt fra 65,8% til 73,2%.

Tabell 50: Fornærmede utsatt for ulike typer voldtekt fordelt på om de oppsøker lege/medisinsk hjelp eller ei. Oslo politidistrikt 2011. Prosent.

Fornærmede 2011	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Oppsøkt lege	74,2	50,0	73,2	57,9	60,7	66,0	167
Ikke lege	25,8	50,0	26,8	42,1	39,3	34,0	86
Totalt	100	100	100	100	100	100	253
N=	89	42	56	38	28	253	

Sammenlikningstall for tabell 50: Fornærmede utsatt for ulike typer voldtekt fordelt på om de oppsøker lege/medisinsk hjelp eller ei. Oslo politidistrikt 2010. Prosent.

Fornærmede 2010	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Oppsøkt lege	82,3	40,4	65,8	70,8	66,7	65,6	122
Ikke lege	17,7	59,6	34,2	29,2	33,3	34,4	64
Totalt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	186
N=	62	47	38	24	15	186	

De 66,0% av fornærmede som har oppsøkt lege representerer en fortsatt svak økning siden 2007 i andelen som søker legehjelp. Det er primært blant de som har vært påvirket av narkotika og blant de som ikke er registrert som ruspåvirket, at andelen som søker legehjelp øker. Blant de som er påvirket av alkohol har andelen som søker legehjelp vært synkende siden 2004, da 82,5% av de som anmeldte slike overgrep hadde oppløst lege. I 2011 har 69% av de alkoholpåvirkede fornærmede søkt legehjelp.

⁸⁹ Nesvold, H. M. F. (2010). Health services for sexually assaulted. Complainants' and judicial use of a self-referral centre; case-flow from assault to legal outcome. *Medisinsk fakultet*. Oslo, Universitetet i Oslo.

Data indikerer at det fremdeles er slik at den medisinske og den juridiske samfunnsinstitusjonen langt på vei møter ulike utvalg av voldtekts ofre. Fremdeles er antakelig situasjonen slik at det som framstår som voldtektstall for politiet, i stor grad er mørketall for helsevesenet, og visa versa.

Tabell 51: Antall fornærmede som har vært påvirket av alkohol eller narkotika eller ei, og antall og andel av dem som oppsøkt lege. Oslo politidistrikt årene 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011.

Påvirkning	Antall fornærmede					Oppsøkt lege N(%)				
	2001	2004	2007	2010	2011	2001	2004	2007	2010	2011
Ikke påvirket/ ikke oppgitt	61	55	58	64	81	16 (26,2)	29 (52,7)	24 (41,4)	31 (48,4)	44 (54,3)
Alkohol	63	75	108	88	126	39 (61,9)	62 (82,7)	81 (75,0)	67 (76,1)	87 (69,0)
Narkotika	20	20	30	64	46	12 (60,0)	17 (85,0)	20 (66,7)	24 (70,6)	36 (78,3)
Sum	144	150	196	186	253	67 (46,5)	108 (72,0)	125 (63,8)	122 (65,6)	167 (66,0)

Fornærmet – medisinsk hjelp – media

De intense oppslagene om overfallsvoldtekt kan tenkes å virke stimulerende inn på politianmeldelsene gjennom bevisstgjøring om egne grenser, øke faktisk utsatthet for voldtekt og voldtektsforsøk, og skjerpet frykt og mistillit overfor andre. I tillegg kan oppslagene tenkes å virke negativt inn på anmeldelseshyppighet ved å fremmedgjøre ofre for andre typer voldtekt fra å identifisere seg som verdige ofre. De samme mekanismene kan gjøre seg gjeldende for tilbøyeligheten til å søke medisinsk hjelp i forbindelse med opplevde krenkelser. Spørsmålet er om vi i dataene fra 2011 også finner korrelasjoner som tyder på at medieoppmerksomhet har stimulert/reduisert antallet anmeldelser der fornærmede har oppsøkt legehjelp.

Tabell 52: Korrelasjon mellom månedlig grad av medieintensitet og anmeldelseshyppighet av fornærmede for voldtekt (inkl. forsøk) som oppsøkte lege (167) og ikke oppsøkte lege (86) i forbindelse med overgrep. Oslo politidistrikt 2011. Pearsons r.

	Fornærmede	
	Oppsøkt lege	Ikke oppsøkt lege
Medieintensitet (antall søketreff per måned)	0,67*	0,12
Sign.	0,02	0,70

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed). * Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Korrelasjonsanalysen i tabell 52 viser en sterkt statistisk samvariasjon ($r= 0,67^*$) mellom mediens grad av oppmerksomhet om overfallsvoldtekt og antallet anmeldelser til Oslo politidistrikt der fornærmede har

oppsoekt lege i forbindelse krenkelsen. Korrelasjonen indikerer at fornærmede som har valgt både å oppsoeke legehjelp og å anmelde voldtekt til politiet, synes langt sterkere forbundet med medieoppslagene, enn de som utelukkende velger å politianmelde.

Det er vanskelig å tolke hva forskjellen kan være uttrykk for. Samarbeidet mellom helsepersonell og politiet har vært utstrakt og noe av økningen i voldtektsanmeldelser til politiet kan være knyttet til bedre kommunikasjon og henvisninger mellom etatene. Flere av medieoppslagene besto av intervjuer der politi og helsepersonell oppfordret både til rask kontakt med lege og til anmeldelse, og kanskje er de forhøyede anmeldelsestallene i 2011 forbundet nettopp til de budskap som ble formidlet, ikke bare antallet oppslag. Innholdet i medieoppslagene, foruten fokuset på overfallsvoldtekt, er ikke et emne i denne kombinerte analysen av komparativ utvikling i anmeldelsesmaterialet og korrelasjonsanalysen mellom intensitet i medieoppslag og antall anmeldelser.

Saksavgjørelse og behandling av straffesakene

Politiet har fått kritikk for de høye henleggelsestallene på anmeldte voldtekter, og implisitt for ikke å utføre sin oppgave med tilfredsstillende styrke og objektivitet. I løpet av de siste tiårene har tiltaleprosenten for de ferdig etterforskede forholdene vært svakt synkende, og har de senere årene ligget på rundt 20%.⁹⁰ Høye henleggelsestall kan ha flere årsaker, men er i flere sammenhenger automatisk blitt fortolket som et helt spesielt problem, nemlig som tegn på at politiet ikke gir voldtektssaker nok prioritet og at kvaliteten på etterforskningen er for lav. En bakenforliggende forklaring som er presentert av enkelte på dette, er at politiet skulle være preget av mannssjåvinistiske holdninger.

En henleggelse betyr imidlertid ikke at saken ikke er etterforsket, ei heller at politiet ikke tror på fornærmede. Politiets oppgave er å foreta en nøytral etterforskning. Dette betyr at man innhenter forklaringer fra partene og eventuelle vitner, man sikrer og analyserer medisinske, tekniske og elektroniske spor, undersøker gjerningssteder, foretar kriminaltekniske undersøkelser, innhenter og analyserer registeropplysninger, osv. En samlet vurdering ligger til grunn for en konklusjon som enten peker i retning av tiltalebeslutning mot en identifisert mistenkt/siktet gjerningsperson eller en henleggelse. Dersom saken henlegges finkategoriseres de ulike årsakene. Det kan handle om bevisgrunnlaget, men også omstendigheter som gjerningsmannens alder, og tilfeller der gjerningsmannen forblir ukjent til tross for innsatsen under etterforskningen. Sikrede bevis, så som DNA, kan i ettertid bli avgjørende for en senere oppklaring av saken.

For politiet er det særdeles utilfredsstillende ikke å ha større klarhet i de overordnede grunnene for høye henleggelsestall på voldtektsanmeldelser. Politiet ønsker kontinuerlig å forbedre seg i møtet med fornærmede og mistenkte/siktede og i etterforskningen av sakene, slik at flest mulig saker får tilfredsstillende løsning. Dersom antagelsen om kvinnediskriminerende holdninger ikke er holdbar forklaring, kan tiltak til forbedringer som bygger på dette premisset utfordre rettssikkerhetsprinsipper. Det kan på sikt gi backlashreaksjoner på dette viktige likestillingstemaet og ha uforutsette konsekvenser for ofre for overgrep.

For å bidra til å kaste lys over fenomenet, formulerte vi i fjorårets rapport tre mulige årsakshypoteser og drøftet dataene fra saksbehandlingen av voldtektsanmeldelsene i 2010 opp mot disse. Hypotesene var H1) ”mannssjåvinisme i politiet”, H2) ”kvinnedominans” med bred rettsliggjøring av seksuelle konflikter, H3) ”voldtekters egenart”. Gjennomgangen ga ingen klare svar, men pekte på at a) tilfanget av ulike typer hendelsesforløp og krenkelser i anmeldelsene synes bredere enn hva den juridiske definisjonen av voldtekt innebærer, hvilket beforder henleggelse, b) mange av sakene er særdeles preget av usikkerhet og uklarhet, ikke minst på grunn av det store antallet anmeldelser av hendelser der fornærmede var tungt beruset/i

blackout og ikke har informasjon om gjerningsmann, og c) fornærmede ønsker i flere saker ikke å samarbeide med politiet om å kaste lys over hendelsen som anmeldes, kanskje fordi de selv er ambivalente eller direkte negative til anmeldelsen.

Til sammen ga gjennomgangen av data fra saksbehandling mest støtte til at det er en kombinasjon av hypotese H2) og H3) som er det utslagsgivende for henleggelsene, mer enn at det er unike negative holdninger og praksiser i politiorganisasjonen knyttet spesielt til etterforskningen av voldtekt, slik hypotese H1) innebærer. En del av forklaringen på variasjoner i henleggelsestall synes å være knyttet til ulike og endrede sammensetninger i hva slags typer overgrep som anmeldes, og gir støtte til tidligere forskning som har påpekt dette (Harris and Grace 1999).

Dersom det er riktig at "voldtekters egenart" slår ut kraftigere her enn i enkelte andre land, kan dette muligens knyttes til det brede inntaket av ulike krenkelsener som anmeldes til politiet som voldtekt. Spørsmålet er i så fall hva som skaper slikt særlig bredt tilfang av hendelsesforløp i anmeldelsene. Forskjeller i registreringspraksis mellom nasjoner kan gi slike utslag. Vi skal ikke utdype dette nærmere i denne sammenhengen, kun påpeke at et bredt og offerorientert inntak av saker, som praktiseres i Oslo politidistrikt og antakelig flere norske politidistrikt, kan være grunnen til høye henleggelsestall i den andre enden av saksbehandlingsskjeden. Statistiske regresjonsanalyser vil kunne gi nærmere svar på hvilke faktorer som har størst betydning for avgjørelsen om å henlegge saken eller reise tiltale.

Nedenfor gis en systematisert framstilling av saksbehandlingsskjeden med påtalebeslutninger for anmeldelsene i 2011, slik situasjonen var ved Oslo politidistrikt per 6. mai 2011, igjen sammenliknet med situasjonen 2010. Målet er å synliggjøre kvaliteten i arbeidet med sakene ved Oslo politidistrikt og øke det empiriske grunnlaget for å drøfte videre de ulike hypotesene om hvorfor voldtektsanmeldelser ofte ender med henleggelse. Det understrekes at dataene som gjennomgås her vil forandre seg ettersom etterforskning og øvrig saksbehandlingsskritt utvikler seg i straffesakene. Sakstilfanget og –behandlingen ved Oslo politidistrikt kan heller ikke være utgangspunkt for generaliseringer om hvordan situasjonen er andre steder i landet.

Saksbehandlingstid og oppklaringsprosent 2011

Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden omhandler tiden fra politiet mottar anmeldelsen om voldtekt til saken anses ferdig behandlet fra politiets side. Siden 2007 har den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden blitt noe redusert fra 341 dager til 278. I 2007 var imidlertid saksbehandlingstiden avvikende høy, og

---

⁹⁰ Hennem, R. (2004). "Den rettslige behandlingen av voldtekt - Hvorfor har Norge fått kritikk fra FN?" Materialisten 1. Trenden med svakt synkende tiltaleprosent har fortsatt etter hennes studie og fram til 2010.

reduksjonen for anmeldelsene i 2011 representerer en ytterligere tilpasning tilbake til lengden for saksbehandlingen i begynnelsen av 2000-tallet.

Tabell 53: Saksbehandlingstid og oppklaringsprosent for voldtektssaker 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011. For 2004, 2007, 2010 og 2011 også for forsøk på voldtekt. Oslo politidistrikt.⁹¹

Jus 306	2001	2004	2004 (for- søk)	2007	2007 (for- søk)	2010	2010 (for- søk)	2011	2011 (for- søk)
Antall oppklarte voldtektssaker	47	41	6	61	5	54	3	57	3
Oppklaringsprosent	37,6	35,0	20,0	43,8	11,4	36,5	13,0	29,7	10,0
Saksbehandlingstid (snitt antall dager)	270	262	298	341	237	288	246	278	250

At en sak regnes som oppklart betyr at den har fått en *positiv påtaleavgjørelse*. Dette kan innebære en tiltalebeslutning eller at anmeldelser henlegges med en avgjørelseskode som teller som oppklart (for eksempel henlagt fordi saken er åpenbart grunnløs, gjerningsmann er under 15 år eller intet straffbart forhold er bevist).

I 2007 lå oppklaringsprosenten for voldtektsanmeldelser på 43,8%, hvilket var en forbedring fra 2004 (35,0%) og 2001 (37,6%). I 2010 var oppklaringsprosenten på 36,5%, altså tilbake til status ved de tidlige undersøkelsene. I 2011 er oppklaringsprosenten ytterligere redusert, til 29,7%. For forsøk på voldtekt er oppklaringsprosenten nede i 10,0%. Det er ikke tilfeldig at året med flest oppklarte saker også er året med lengst saksbehandlingstid. Begge deler kan tilskrives at det er gjort treff i DNA-basen og/eller at det på annen måte er kommet inn informasjon til politiet som gjør at flere gamle saker kan oppklares.

Status i saksbehandlingen mai 2012

Målingstidspunktet for undersøkelsen av saksavgjørelser for voldtektsanmeldelser i Oslo 2011, var 6. mai 2012. På det tidspunktet er statusen for de 253 anmeldelsene at 35,6% ikke er påtaleavgjort, 7,1% har fått tiltalebeslutning, mens 57,3% er henlagt. I 2010 var måletidspunktet 15.april og da var 33,3% av de 196 anmeldelsene ennå ikke påtaleavgjort, mens 7,5% var underlagt en tiltalebeslutning og 59,2% var henlagt. I 2007 var måletidspunktet 20. februar og på dette tidspunktet var 42,9% av de 196 anmeldelsene ennå ikke påtaleavgjort, mens 9,7% var underlagt en tiltalebeslutning og 47,4% var henlagt. Forskjellen mellom årene kan i stor grad tilskrives de ulike målingstidspunktene.

⁹¹ JUS 306 omhandler påtaleavgjørelser i gjeldende år. Dette innebærer at saker registrert tidligere år også er inkludert dersom påtaleavgjørelsen er tatt dette gjeldende året.

Tabell 54: Status i saksbehandlingen per 6.mai 2012 for voldtektsanmeldelser (inkludert forsøk) registrert ved Oslo politidistrikt 2011, med sammenlikningstabeller av status for 2007 (måling 20.februar 2008) og 2010 (måling 15. april 2011).

Status for anmeldelser innkommet 2011, per 6. mai 2012	Voldtekt 2011 Inkl. forsøk voldtekt	
	N	%
Ikke påtaleavgjort	90	35,6
Tiltalebeslutning	18	7,1
Henlagt	145	57,3
SUM	253	100

Status for anmeldelser innkommet 2010, per 15. april 2011	Voldtekt 2010 Inkl. forsøk voldtekt	
	N	%
Ikke påtaleavgjort	62	33,3
Tiltalebeslutning	14	7,5
Henlagt	110	59,2
SUM	186	100

Status for anmeldelser innkommet 2007, per 20. februar 2008	Voldtekt 2007 Inkl. forsøk voldtekt	
	N	%
Ikke påtaleavgjort	84	42,9
Tiltalebeslutning	19	9,7
Henlagt	93	47,4
SUM	196	100

Splittet opp på de ulike voldtektstypene fremkommer variasjoner i saksbehandlingsstatus. Den største forskjellen er den lave andelen overfalls- og relasjonsvoldtekter som ennå ikke er påtaleavgjort (hhv. kun 21,1% og 23,8%), mens andelen ikke-påtaleavgjorte saker for de øvrige voldtektstypene er mellom 33,9% (festrelatert) og 46,4% ("annet"). Sammenliknet med 2010 er andelen tiltalebeslutninger for relasjonsvoldtekter kraftig redusert fra 19,1% for 2010-materialet til 9,5% for anmeldelsene i 2011, mens henleggelsene er tilsvarende forhøyet fra 57,4% til 66,7% for anmeldelsene 2011. Noe av grunnen til dette kan være den endrede sammensetningen av saker innenfor denne voldtektstypen i år ved at anmeldelser av nylig begåtte krenkelser er redusert.

Tabell 55: Status i saksbehandlingen av fjorårets voldtektsanmeldelser (inkludert forsøk) 6. mai 2012 fordelt på typer av voldtekt

Fornærmede 2012	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Ikke påtaleavgjort	39,3	23,8	42,9	21,1	46,4	35,6	90
Tiltalebeslutning	6,7	9,5	1,8	7,9	14,3	7,1	18
Henlagt	53,9	66,7	55,4	71,1	39,3	57,3	145
Totalt	100	100	100	100	100	100	253
N=	89	42	56	38	28	253	

Sammenlikningstabell til tabell 55: Status i saksbehandlingen av fjorårets voldtektsanmeldelser (inkludert forsøk) per 15. april 2011 fordelt på typer av voldtekt

Fornærmede 2010	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt	N=
Ikke påtaleavgjort	33,9	23,4	42,1	37,5	33,3	33,3	62
Tiltalebeslutning	3,2	19,1	2,6	4,2	6,7	7,5	14
Henlagt	62,9	57,4	55,3	58,3	60,0	59,1	110
Totalt	100	100	100	100	100	100	186
N=	62	47	38	24	15	186	

Henleggelsene

Per 6. mai 2012 hadde 59,2% av anmeldelsene for voldtekt og forsøk på voldtekt mottatt 2011, blitt henlagt. Dataene over henleggelse må differensieres ut fra om det har vært en identifisert gjerningsmann i saken, hvilket er avgjørende for den videre etterforskningen.

Fordi det er et usedvanlig høyt antall anmeldelser i 2011 med ukjent gjerningsperson, påvirker dette også henleggelsesprofilen. Det har aldri før vært henlagt så mange anmeldelser uten kjent gjerningsperson. Økning i andelen henleggelse av saker uten identifisert gjerningsperson var fra 30,0% per april 2011 for 2010-materialet, til 52,4% per mai 2012 for anmeldelser mottatt i 2011. Antakelig gjenspeiler disse endringene at sammensetningen av saker med hensyn til om gjerningsmannen er kjent eller ei, er forandret, blant annet på grunn av reduksjonen i antall og andel relasjonsvoldtekter. Muligens kan denne nye profilen på henleggelsene ha sammenheng med den sterke veksten i antallet anmeldelser.

Tabell 56: Fordelingen av henlagte anmeldelser for voldtekt (inkludert forsøk) i Oslo politidistrikt 2001, 2004, 2007, 2010 og 2011 etter avgjørelsesnivå. Hele tall og prosent.

Henleggelse	Voldtekt 2001 inkl. forsøk	Voldtekt 2004 inkl. forsøk	Voldtekt 2007 inkl. forsøk	Voldtekt 2010 inkl. forsøk	Voldtekt 2011 inkl. forsøk
	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)	N (%)
Henlagte anmeldelser med gjerningsperson	66 (64,1)	73 (59,8)	50 (53,8)	77 (70,0)	69 (47,6)
Henlagte anmeldelser uten gjerningsperson	37 (35,9)	43 (40,2)	43 (46,2)	33 (30,0)	76 (52,4)
SUM henleggelse	103 (100)	116 (100)	93 (100)	110 (100)	145 (100)

Som i forrige voldtektsrapport er det vanskelig å gi noen fortolkning av hva disse endringene uttrykker i forhold til hypotesene om mannssjåvinisme, kvinnedominans og sakenes egenart som grunnlag for henleggelse. Det ser ut til å være en kompleks sammenheng mellom typer og mengden voldtekter som anmeldes og ressursituasjonen i saksbehandlingen og prioriteringspolicy mellom typene, som avgjør på et overordnet plan. Nedenfor skal vi gå nærmere inn i hva slags typer begrunnelsene som gis for henleggelsen.

Grunnene til henleggelse

I tabellen 57 systematiseres de spesifiserte avgjørelsesgrunnene for henleggelsene av voldtektsanmeldelser mottatt ved Oslo politidistrikt 2011.⁹² Det var registrert 77 henleggelse mot person per 6. mai 2012, mens det året før (per 15. april 2011) var registrert 81 slike henleggelse. Den vanligste henleggelsesgrunnen i disse 2011-anmeldelsene der saken var blitt etterforsket mot person, var ”bevisets stilling”. Dette gjaldt i 67,5% (52) av forholdene I 2010 var den tilsvarende andelen henlagte forhold med kjent gjerningsmann 74,1% (per 15. april), og i 2007 var 65,0% (per 20. februar).

Det er viktig å forstå at dette ikke innebærer at politiet mistrodde fornærmede, men at det ikke var mulig å bevise den mistenkte/siktedes skyld. Det henlegges også noen anmeldelser der anklagede er identifisert, og da begrunnes dette primært med at det som anmeldes ikke faller inn under voldtektslovgivningen. 20 (26,0%) av anmeldelsene registrert i 2011 og som per 6. mai 2012 var blitt henlagt med kjent gjerningsmann, hadde fått en slik avgjørelseskode. Saken er da henlagt som ”intet straffbart forhold bevist”, det er ”ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold”, eller anmeldelsen vurderes som ”åpenbart grunnløs”. Dette er en svak økning fra 2010 da dette gjaldt 17 tilfeller (21,0% av forholdene).

⁹² Det må presiseres at antallet henleggelsesavgjørelser (77+76) avviker fra antallet henlagte anmeldelser (145), fordi henleggelsene viser til antallet mistenkte/siktede gjerningsmenn som anmeldelsene omhandler, ikke til

Blant anmeldelsene som henlegges uten identifisert og kjent gjerningsmann, henlegges de fleste nettopp på grunn av at det ikke er mulig å identifisere gjerningsmannen. Dette kan være personer som har kommet med skremmende, uønskede tilnærmelser og blitt anmeldt for forsøk på overfallsvoldtekt, samt ukjente personer som har forgrepet seg på fester, utesteder, på markedet for sex- og narkotikahandel og som overfall andre steder, der det ikke foreligger nok informasjon til at politiet er i stand til å identifisere vedkommende.

Hele 57 av de 76 (75,0%) anmeldelsene uten kjent gjerningsmann som henlegges, henlegges av denne grunn. Dette er imidlertid en lavere andel enn i fjor, da hele 90,9% av henlagte anmeldelser uten kjent gjerningsmann ble henlagt av mangel på opplysninger om gjerningsmann. Dette innebærer at det for anmeldelsene i 2011 er en økning i den andelen av saker som henlegges uten kjent gjerningsmann av andre grunner, enten at det er ”mangel på bevis” (9) eller at det anmeldte er vurdert som ”ikke-voldtekt” (10) i form av ”intet straffbart forhold bevist”, ”ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold”, eller ”åpenbart grunnløs”. Disse har økt betydelig i antall fra hhv 1 og 2 anmeldelser i 2010, til årets 9 og 10, hvilket er påfallende. Muligens skyldes det en skjerpet bevisstgjøring om presisjon ved bruk av henleggelseskode. Det kan også være et uttrykk for økning i antallet anmelder av hendelser som ligger i gråsonen av – eller helt utenfor – det juridiske voldtektbegrepet.

Tabell 57: Voldtektsanmeldelser mottatt i 2011 ved Oslo politidistrikt fordelt etter status og avgjørelse i straffesaksbehandlingen per 6.mai 2012.

Henleggelsesgrunn for anmeldt voldtekt og forsøk på voldtekt anmeldelser registrert i 2011	Antall	%
Antall personer anmeldt/siktet, dernest henlagt	77	100
Henlagt på grunn av bevisets stilling	52	67,5
Henlagt - ”omstendighet”*	5	6,5
Henlagt – ”ikke-voldtekt”**	20	26,0
Henlagte anmeldelser uten kjent gj mann totalt :	76	100
Henlagt; mangel på opplysninger om gjerningsmann	57	75,0
Henlagt mangel på bevis	9	11,8
Henlagt – ”ikke –voldtekt”**	10	13,2

*”omstendigheter”= gjerningsperson er under 15 år, er død eller saken er foreldet.

** ”ikke voldtekt”= henlagt som ”intet straffbart forhold bevist”, ”ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold, ”åpenbart grunnløs”.

---

anmeldelsen selv. Flere mistenkte/siktede gjerningsmenn i enkeltsaker gir flere avgjørelser enn antallet anmeldelser.

Sammenlikningstabell til tabell 57: Voldtektsanmeldelser mottatt i 2010 ved Oslo politidistrikt fordelt etter status og avgjørelse i straffesaksbehandlingen per 15. april 2011.

Henleggesgrunn for anmeldt voldtekt og forsøk på voldtekt anmeldelser registrert i 2010	Antall	%
Antall personer anmeldt/ siktet, dernest henlagt	81	100
Henlagt på grunn av bevisets stilling	60	74,1
Henlagt - "omstendighet"*	4	4,9
Henlagt - "ikke-voldtekt"**	17	21,0
Henlagte anmeldelser uten kjent gj mann totalt :	33	100
Henlagt; mangel på opplysninger om gjerningsmann	30	90,9
Henlagt mangel på bevis	1	3,0
Henlagt fordi forholdet ikke er straffbart	2	6,1

*"omstendigheter"= gjerningsperson er under 15 år, er død eller saken er foreldet.

** "ikke voldtekt"= henlagt som "intet straffbart forhold bevist", "ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold, "åpenbart grunnløs".

I anmeldelsene som påtaleavgjøres **med kjent gjerningsmann**, henlegges majoriteten av anmeldelser for alle typene voldtekt, unntatt for overfallsvoldtekter. De fleste henlegges på grunn av bevisets stilling for alle typene av voldtekt. Især for relasjonsvoldtektene er det mange som henlegges av denne grunn og andelen er steget fra 55,9% i 2010-materialet til 75,8% for anmeldelsene som ble registrert i 2011. Antakelig kan veksten tilskrives den større andelen gamle saker i denne gruppen. Bevis for at det ble begått uønskede seksuelle tilnærmelser og overgrep i det seksuelle samlivet mange år tilbake kan være ekstra vanskelig å bevise.

Andelen henleggelse på grunn av bevisets stilling er redusert for festrelaterte voldtekter med kjent gjerningsmann, fra å utgjøre 61,1% av henleggelsene i 2010 til 51,5% i 2011-materialet. I stedet har andelen henleggelse som "ikke voldtekt" økt for de anmeldte festrelaterte voldtektene med kjent gjerningsperson. For materialet registrert 2011 var det per 6. mai i år 27,3% (9) av henlagte festrelaterte anmeldelser som ble henlagt av denne grunn, mot 22,2% i 2010. Muligens kan dette være ett av resultatene av mediens eksplosive oppmerksomhet i løpet av 2011 og effektene av dette på hva som anmeldes. En frykttkultur og økt sensitivering overfor intime tilnærmelser i tvetydige sammenhenger, kan muligens ha bidratt til flere misforståelser og anmeldelser av hendelser, blant annet av tredjepersoner, som har vist seg ikke å omhandle voldtekt eller forsøk på voldtekt i juridiske forstand.

Tabell 58: Påtaleavgjørelser mot mistenkt/siktet i anmeldelser for ulike typer voldtekter mottatt ved Oslo politidistrikt 2011. Hele tall og prosent

Påtaleavgjørelser mot mistenkt/siktet	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Henlagt på grunn av bevisets stilling	17(51,5)	25(75,8)	8(61,5)	0,0	2(16,7)	52(54,2)
Henlagt – omstendigheter*	1(3,0)	1(3,0)	1(7,7)	0,0	2(16,7)	5(5,2)
Henlagt - ikke voldtekt**	9(27,3)	3(9,1)	3(23,1)	1(20,0)	4(33,3)	20(20,8)
Tiltalebeslutning	6(18,2)	4(12,1)	1(7,7)	4(80,0)	4(33,3)	19(19,8)
	100	100	100	100	100	100
N=	33	33	13	5	12	96
Ikke påtaleavgjort mot mistenkt/siktet	21	10	16	0	12	59

*"omstendigheter"= gjerningsperson er under 15 år, er død eller saken er foreldet.

** "ikke voldtekt"= henlagt som "intet straffbart forhold bevist", "ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold, "åpenbart grunnløs".

Sammenlikningstabell til tabell 58: Påtaleavgjørelser mot mistenkt/siktet i anmeldelser for ulike typer voldtekter mottatt ved Oslo politidistrikt 2010. Hele tall og prosent

Påtaleavgjørelser mot mistenkt/siktet	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Henlagt på grunn av bevisets stilling	22(61,1)	19(55,9)	12(66,7)	1(33,3)	6(75,0)	60(60,6)
Henlagt – omstendigheter*	0,0	1(2,9)	2(11,1)	1(33,3)	0,0	4(4,0)
Henlagt - ikke voldtekt**	8(22,2)	5(14,7)	3(16,7)	0,0	1(12,5)	17(17,2)
Tiltalebeslutning	6(16,7)	9(26,5)	1(5,6)	1(33,3)	1(12,5)	18(18,2)
	100	100	100	100	100	100
N=	36	34	18	3	8	99
Ikke påtaleavgjort mot mistenkt/siktet	13	11	23	3	3	53

*"omstendigheter"= gjerningsperson er under 15 år, er død eller saken er foreldet.

** "ikke voldtekt"= henlagt som "intet straffbart forhold bevist", "ikke rimelig grunn til å undersøke om det er et straffbart forhold, "åpenbart grunnløs".

I anmeldelser som henlegges **uten at det foreligger noen kjent gjerningsperson**, er den vanligste henleggelsesgrunnen nettopp at det mangler opplysninger om gjerningsmann. Dette gjelder for samtlige typer unntatt for relasjonsvoldtekter, der to ble henlagt, en for manglende opplysning om gjerningsmann og en som ikke-voldtekt. Det er ellers sjelden at gjerningsmann ikke er kjent i relasjonsvoldtekter, det utgjør en del av definisjonen at partene er intimt kjent med hverandre. Der dette mangler kan det gjerne tilskrives psykiatri og/eller at andre har anmeldt noe for voldtekt der de involverte selv ikke er enige eller ønsker å samarbeide med politiet for å få saken opplyst. For sårbarhets- og overfallsvoldtekter som henlegges uten gjerningsmann, henlegges de nettopp fordi det mangler nok opplysninger til at politiet kan identifisere hvem gjerningspersonene kan være. Det må presiseres at politiet ofte har lagt ned mye arbeid for å få identifisert vedkommende, men ikke lykkes i dette.

Især for sårbarhetsvoldtekter er det tilfeller der det er grunn til å tro at fornærmede ikke ønsker eller tør å samarbeide med politiet med å få gjerningspersonen identifisert. For de 27 festrelaterte voldtektene og de 19 sårbarhetsvoldtektene som henlegges uten en mistenkt eller siktet gjerningsmann, er det også flere som henlegges på grunn av at det mangler bevis i saken og fordi de vurderes som "ikke voldtekt".

Tabell 59: Påtaleavgjørelser for anmeldelser for ulike typer voldtekter mottatt ved Oslo politidistrikt 2011, henlagt uten mistent/siktet. Hele tall og (prosent).

	Fest-relatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
Henlagt; mangel på opplysninger om gjerningsmann	18 (66,7)		10 (2,6)	26 (96,3)	3 (100)	57 (75,0)
Henlagt mangel på bevis	4 (14,8)		5 (26,3)			9 (11,8)
Henlagt ikke voldtekt	5 (18,5)		4 (21,1)	1 (3,7)		10 (13,2)
N=	27 (100)	0	19 (100)	27 (100)	3 (100)	76 (100)
Ikke påtaleavgjort – ingen mistenkt/siktet	16	0	10	7	2	35

Sammenlikningstabell for tabell 59: Påtaleavgjørelser for anmeldelser for ulike typer voldtekter uten mistent/siktet mottatt ved Oslo politidistrikt 2010. Hele tall og (prosent).

	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet	Totalt
<i>Anmeldelser uten mistenkt/ siktet</i>						
<i>Henlagt; mangel på opplysninger om gjerningsmann</i>	8(80,0)	1(50,0)	7 (100)	12 (100)	2 (100)	30(90,9)
<i>Henlagt - ikke voldtekt</i>	2(20,0)	1(50,0)				3(9,1)
	100	100	100	100	100	100
N=	10	2	7	12	2	33
<i>Ikke påtaleavgjort - ingen mistenkt/ siktet</i>	8		2	6	2	18

Fornærmede-utfordringer i saksbehandlingen

En nærmere analyse av de 76 sakene som henlegges uten at det finnes noen kjente gjerningspersoner, viser at det i 18, ikke er mulig for politiet å gå videre i etterforskningen. I hele 11 saker ønsker anmelder selv at politiet skal henlegge saken og trekker anmeldelsen. I materialet fra 2010 gjaldt dette kun 3 saker. I ytterligere 7 saker er fornærmede ikke mulig å få tak i eller møter ikke opp til avhør, mot 5 i 2010.

Totalt er det 55 (21,7%) av de 253 anmeldelsene i 2011 som er preget av ”fornærmede-utfordringer”, i betydningen manglende samarbeid om straffesaksbehandlingen fra fornærmedes side. Dette er stabilt med andelen anmeldelser med fornærmede-utfordringene i 2010 og handler om at fornærmede ikke ønsker å begjære påtale, ikke møter opp til avhør, ikke svarer på henvendelser og lignende. I flere tilfeller har politiet valgt å fortsette etterforskningen *på tross av* en fornærmet som ikke har ønsket, villet, kunnet, eller i enkelte tilfeller ikke turt å samarbeide.

Tabell 60: Liste over enkelte grunner til henleggelse i 30 voldtektsanmeldelser mottatt ved Oslo politidistrikt 2010 som per 6.mai 2012 er henlagt uten opplysninger om gjerningsmann

Henleggelsesgrunn voldtekter (inkl. forsøk) anmeldt 2010 og 2011	2010	2011
Mangel på opplysning om gjerningsmann	30	57
Anmelder ikke/ønsker henleggelse av sak	3	11
Fornærmede svarer ikke/møter ikke til avhør/ønsker ikke avhør	5	7

Dette gir ingen støtte til teorien om at voldtektssaker er lavt prioritert som straffesaker i politiet, eller at henleggelsene skyldes svak etterforskning i et mannssjåvinistisk system. I stedet styrkes tesen om at det er voldtektslovbruddenes private og utilgjengelige karakter som er utslagsgivende på utfallet, samtidig med at det med offentlig påtale og bred rettsliggjøring anmeldes enkelte saker uten fornærmedes støtte. Seksuelle overgrep omhandler konflikter som ofte er vevd dypt inn i samhandlingen mellom nærstående personer, og er ofte knyttet til ambivalente følelser og avhengighetsbånd.

Man skal ikke se bort fra at mediens eksplosive oppmerksomhet om overfallsvoldtekt kan ha påvirket til flere misforståelser og feiltolkninger av hva man har vært vitne til. Økt frykt og risikopersepsjon kan ha bidratt til at det er blitt anmeldt saker som ikke har handlet om voldtekt i den fornærmedes øyne. På den annen side er vi også kjent med tilfeller der fornærmede i entydige, grove overfallsvoldtekter ikke har ønsket å anmelde eller begjære påtale på grunn av frykt for at mediene intense oppmerksomhet om enkeltsakene skal kunne bidra til at man blir gjenkjent. Nedenfor er den samlede listen for fornærmede-utfordringene som er registrert i voldtektsanmeldelser i 2010 og 2011, både med kjent og ukjent gjerningsperson.

Tabell 61: Liste over registrerte fornærmede-utfordringer som oppstår i saksbehandlingen av anmeldte voldtekter i Oslo politidistrikt 2010 per 15.april 2011

Anmeldelser med fornærmede-utfordringer totalt 201	2010 (per 15.april 2011)	2011 (per 6.mai 2012)
Totalt	40 (21,5%)	55 (21,7%)
Anmelder ikke/ønsker henleggelse/trekker anmeldelsen	12	19
Begjærer ikke påtale	8	7
Fornærmede/foresatte trekker påtalebegjæringen	11	11
Fornærmede svarer ikke/møter ikke til avtaler/ønsker ikke avhør	9	18

Graden av fornærmede-utfordringene i saksbehandlingen er forskjellig for de ulike idealtypene av voldtekt. Antakelig kan dette tolkes som uttrykk for variasjoner mellom typene hva gjelder fornærmedes motivasjon til å anmelde. Denne kan påvirkes, hemmes eller fremmes, av flere forhold: 1) Selve hendelsens karakter og fornærmedes opplevelse av krenkelsen, 2) fornærmedes livssituasjon og bakgrunn, 3) fornærmedes tillit til politi og rettssystem og tro på den strafferettslige løsningsrammen, 4) foreliggende alternative, utenomrettslige løsninger på konflikten enn den rettslige.⁹³ Det virker som om reaksjonene fra overgriperen

⁹³ Se for eksempel Bachman, R. (1993). "Predicting the reporting of rape victimizations: Have rape reforms made a difference?" *Criminal Justice and Behavior* 20: 254-270., Wolitzky-Taylor, K. B., H. S. Resnick, et al. (2010).

og den krenkedes primære sosiale nettverk og venner har betydelig innvirkning. I materialet fra både 2010 og 2011 har mange av anmeldelsene av festrelaterte voldtekter eller overfallsvoldtekter kommet etter at den krenkede har konferert med venninner om hendelsen. De har sammen kommet fram til at det som har skjedd bør anmeldes til politiet.

Et trekk som er forsterket i sakene som anmeldes i 2011 er tilfellene der utenforstående møter en oppskaket person ute på byen med spørsmål om vedkommende har vært utsatt for voldtekt.⁹⁴ På grunn av rus er vedkommende ikke alltid i stand til å gjøre rede for seg. De utenforstående griper da inn i situasjonen og sørger for at hun bringes til voldtektsmottak eller politiet. I flere av disse tilfellene der utenforstående har tolket hendelsen som voldtekt, konkluderer den fornærmede i løpet av avhøret eller etterpå med at hun ikke mener seg voldtatt og/eller ikke ønsker å anmelde forholdet. Hun begjærer ikke at det reises tiltale mot en gjerningsmann i saken eller ønsker å trekke anmeldelsen.

I tabellen nedenfor framgår det at andelen saker med fornærmede-utfordringer er relativt stabil med fjoråret og ligger på rundt 15%-30% for samtlige typer voldtekt, men har steget noe for anmeldte overfallsvoldtekter, fra å gjelde 16,6% av anmeldelsene i 2010 til 23,7% i 2011. Laveste andel fornærmede-utfordringer er det i festrelaterte hendelsesforløpene (15,7%) og mest i krenkelser kategorisert som relasjonsvoldtekter (31,0%). Antakelig er det primært i denne gruppen av fornærmede i relasjonsvoldtekter vi kan finne de som føler seg uttrygge og redde for represalier, og som i man i NOU 2008:4 uttrykker en særlig bekymring for. Noen av disse anmeldelsene kommer idet et kjæreste-/partnerforhold er nær ved å havarere. Når partene så kommer til forsoning og gjenopptatt forholdet – kanskje som følge av anmeldelsen - trekker fornærmede anmeldelsen tilbake.

Tabell 62: Antallet anmeldte voldtekter til Oslo politidistrikt 2010 og 2011 som har møtt fornærmede-utfordringer i saksbehandlingen, fordelt etter idealtyper. Hele tall og (prosent)

Fornærmede- utfordring i saksbehandling	Voldtektstyper				
	Festrelatert	Relasjon	Sårbarhet	Overfall	Annet
2010	10 (16,1)	13 (27,7)	11 (28,9)	4 (16,6)	2 (13,3)
2011	14 (15,7)	13 (31,0)	14 (25,0)	9(23,7)	5 (17,9)

En høy andel fornærmede-utfordringer finnes også i sårbarhetsvoldtektene (25,0%). I mange tilfeller handler det om at sårbare personer har en uoversiktlig livssituasjon som resulterer i at etterforsker ikke får tak i fornærmede, at fornærmede ikke svarer på henvendelser, eller ikke ønsker å forklare seg. Også blant disse kan det være represalier og trusler som demotiverer den fornærmede fra å samarbeide med politiet.

"Is reporting of rape on the rise? A comparison of women with reported versus unreported rape experiences in the National Women's Study-replication." *Journal of Interpersonal Violence* 26(807-832).

⁹⁴ Utenlandske studier viser at vitner primært kommer til hjelp i tilfeller av fysisk vold som skjer i det offentlige rom. Men de er også til hjelp dersom de blir vitne til seksuelle overgrep, selv om dette er sjelden, såfremt det ikke

Mange lever i kriminelle og voldelige miljøer og noen av de mest livstruende voldtektene foregår her. Blant sårbarhetsvoldtektene finnes blant annet noen av de groveste voldtektene utført med bruk av våpen. Den lave involveringen i etterforskningen fra fornærmedes side kan bidra til at saken likevel blir henlagt.

Lavest andel av fornærmede-utfordringer oppstår i etterforskningen av festrelaterte voldtekter og av overfallsvoldtekter. Likevel gjelder dette for i rundt 16% av sakene i 2011-materialet liksom for anmeldelsene registrert året før. For de festrelaterte handler dette ofte om vedkommendes høye ruspåvirkning og usikkerhet om hva som har skjedd. Mange vet ikke om de vil anmelde hendelsen, vil begjære påtale eller om de bør trekke den. I noen tilfeller er det andre som har anmeldt saken, gjerne bekjente, familie, vektere, kjærester, ektefeller osv, men der fornærmede selv ikke ønsker å anmelde eller bidra til å få saken bedre opplyst.

I 4 av de anmeldte overfallsvoldtektene oppsto fornærmede-utfordringer i saksbehandlingen. Disse handler primært om at den fornærmede sa hun ønsker å legge saken bak seg, fortrenge eller fornekte overgrepet, og heller se framover.

For de som er fornærmet i hendelsesforløp som vi har kategorisert som ”annet”, handler flere av fornærmede-utfordringene om at vedkommende ikke er i stand til å samarbeide på grunn av demens. Andre trekker anmeldelsen av ulike grunner, blant annet fordi man er involvert i barnevernssaker eller andre konflikter med myndighetene og ikke ønsker eller har kapasitet til å følge opp voldtektsanmeldelsen.

---

er våpen med i bildet. Hart, T. and T. D. Miethe (2008). "Exploring bystander presence and intervention in nonfatal violent victimization: When does helping really help?" *Violence and Victims* **23**(5): 637-651.

Sammendrag og konklusjon

Rapporten omhandler hendelser som ble anmeldt og registrert som voldtekt eller forsøk på voldtekt i 2011 med gjerningssted i Oslo politidistrikt. Den kommer som svar på forespørsler om mer innsikt i de hendelsesforløp som danner grunnlaget for anmeldelser av ulike typer voldtekt i 2011. I særdeleshet er det uttrykt et ønske om mer kunnskap om forholdet mellom anmeldte overfallsvoldtekter og andre typer, i forlengelsen av det usedvanlig sterke mediefokuset som var på overfallsvoldtekt i deler av året.

Studien følger langt på vei malen fra politidistriktets tidligere regulære rapporter om utvikling i voldtektsanmeldelser, især rapporten ”*Voldtekt i den globale byen*” om anmeldelser av voldtekt i Oslo politidistrikt 2010. Årets ekstraordinære rapport kombinerer imidlertid to typer analyser: A) En komparativ analyse av anmeldelsesdataene i 2011 sammenliknet med året før. B) En korrelasjonsanalyse av samvariasjonen mellom månedlig antall medieoppslag om overfallsvoldtekt gjennom året 2011 og anmeldelsesfrekvensen for krenkelser registrert som voldtekt og forsøk på voldtekt ved Oslo politidistrikt samme år.

Komparativ analyse: Hendelsesforløp og typer voldtekt som anmeldes i 2011 mot 2010

- Antallet voldtektsanmeldelser har økt med 35,5% fra 2010 og er det høyeste antallet voldtektsanmeldelser i politidistriktets historie.
- Økningen fra året før er størst når det gjelder forsøk på voldtekt, som økte med 59,3%, men gjelder også for anmeldelse av fullbyrdet voldtekt (31,5%).
- Det er især festrelaterte voldtekter som tiltar sterkt utover året. Økningen gjelder også hendelser med gjerningstidspunkt lengre tid tilbake, med gjerningssted utendørs og i sentrale bystrøk, hendelser som skjer nattetid og i helger, og hendelser med ruspåvirket fornærmet og ukjent gjerningsmann involvert.
- Inndelingen i fire ulike typer anmeldte voldtekter fra 2010 synes like relevant i 2011, men vridningene i anmeldelsesmaterialet slår kraftig ut på den andelsmessige representasjonen av typene. Antallet anmeldelser øker for alle typene voldtekt unntatt relasjonsvoldtekter, som er redusert i antall og ikke lenger utgjør den nest vanligste typen voldtekt som anmeldes. Festrelaterte voldtekter er nå ennå mer dominerende enn tidligere og utgjør 35,2% av alle anmeldelsene.
- Den generelle økningen gjelder også overfallsvoldtekt, primært forsøk på overfallsvoldtekt (fra 8 til 19), mens antallet grovere typer er relativt stabilt (fra 16 til 19).
- Økningen i anmeldelser av fullbyrdet voldtekt handler primært om festrelaterte voldtekter og sårbarhetsvoldtekter. De juridisk sett groveste voldtektene (§ 192 3. ledd) har ikke økt i antall (6 siden 2010 (7) og handler mest om sårbarhetsvoldtekter også i 2011.

- Bopel er fremdeles det vanligste gjerningsstedet, men andelen anmeldte hendelser på bopel har aldri vært lavere. Økningen i anmeldelser gjelder særlig ukjent gjerningsperson og reduksjonen mest anmeldelser av partner.
- Profilen på gjerningsmann er relativt stabil med 2010 både i kjønn, alder og landbakgrunn. Majoriteten har norsk eller europeisk statsborgerskap og landbakgrunn, men andelene varierer for de ulike voldtektstypene. Antall anmeldelser av relasjonsvoldtekter der gjerningsperson har norsk landbakgrunn, er redusert siden året før. Som gruppe har gjerningsmenn en belastet bakgrunn, og ofte en kriminell fortid. Belastningsprofilen varierer med voldtektstype.
- Profilen på fornærmede er relativt stabil med 2010 både for kjønn, alder og landbakgrunn. Majoriteten er kvinner med norsk statsborgerskap og landbakgrunn, men varierer for ulike typer voldtekt. Antallet norske fornærmede som anmelder relasjonsvoldtekt har avtatt fra 2010. Alder har økt på fornærmede som anmelder sårbarhetsvoldtekt. Rundt 2/3 av fornærmede er ruspåvirket under hendelsen, men andelen varierer med voldtektstype som i fjor. Det samme gjelder ofrenes tilknytning til arbeidsliv og studier. Mange av ofrene har vært utsatt for seksuelle overgrep tidligere og antallet har økt sterkt siden 2010, men andelen varierer med voldtektstype. Blant de som anmelder sårbarhetsvoldtekt er andelen reviktimiserte nå 44,6%.

Korrelasjonsanalyse: Forbindelsen mellom intens medieoppmerksomhet og anmeldelser

Fjorårets intensitet i medieoppslag om faren for overfallsvoldtekt er sterkt korrelert med antall anmeldelser mottatt per måned ved Oslo politidistrikt i 2011 ($r=0,61^*$). I takt med oppslagene vokser og synker også antallet anmeldelser. Veksten synes ikke å skyldes enkelte særdeles aktive serievoldtektsmenn. Tre hypoteser om påvirkning fra oppslag til anmeldelsestilbøyelighet drøftes i gjennomgangen av data på samvarians: 1) bevissthetseffekt blant ofre som stimulerer til økt anmeldeshyppighet, 2) smitteeffekt (copy cat) på gjerningsmenn gir økt voldtektsrisiko for fornærmede, og 3) økt frykt og sensitivitet i potensielle offergrupper utvider rekken av hendelsesforløp og tilnærmelser som tolkes som krenkende. Også en mulig negativ virkning på anmeldelsene drøftes; 4) fremmedgjøringseffekt. Målet er å åpne et rom for empirisk forankring av refleksjoner som gjelder forbindelsen mellom anmeldelsesfrekvens og medienes oppslag om voldtekt, ikke å gi endelige svar.

Samvariasjonen mellom medieintensitet og anmeldelsesfrekvens er særlig sterk for festrelatert voldtekt ($r=0,81^{**}$), men ikke for overfallsvoldtekt ($r=0,26$). Dette antyder at økningen i anmeldelser i 2011 har sterke forbindelser til medienes oppslag ved å påvirke anmeldelsesfrekvensen av festrelaterte krenkelser, men tyder ikke på noen sterk copy cat-effekt. Inntrykket forsterkes av at det er signifikant samvariasjon mellom medieoppslag og anmeldelser av krenkelser som har skjedd mer enn en måned tilbake, men innen et år ($r=0,65^*$). Det er flere sterke korrelasjoner mellom medieoppslag og anmeldelser av krenkelser med spesielle kjennetegn, herunder anmeldelse av krenkelser begått ”andre steder” enn på bopel og utendørs, i

den sentrale bykjernen, på tidspunktet ”natt-helg”, begått av ukjent gjerningsperson person, overfor beruset fornærmet og fornærmet person over 30 år og fornærmet med norsk landbakgrunn.

Sterkest korrelasjon er det mellom intensitet i medieoppslagene og antall anmeldelser fra de 94 fornærmede som har en psykisk- eller rusrelatert belastning ($r=0,82^{**}$). Den er sterk også for anmeldelsene fra personer som *ikke* tidligere har vært offer for overgrep eller vold.. Dette indikerer at noe av fjorårets økning kan knyttes til disse to gruppenes respons på medieoppslagene. Muligens kan det være ulike effekter for de to gruppene. De tre mulige medieeffektene kan også i ulike kombinasjoner være aktive mekanismer bak disse sammenhengene

Samlet gir materialet sterkest støtte til at bevisstgjørings- og frykteffekter er mekanismene medieoppslagene har utløst og som har påvirket antallet anmeldelser. Man kan samtidig ikke utelukke at smitte- eller såkalt copy cat-effekter kan ha gjort seg gjeldende som grunnlag bak økning i noen typer anmeldelser. Det reduserte antallet anmeldelser for relasjonsvoldtekter, som avdekkes i den komparative analysen, kan tyde på en fjerde, motsatt og demotiverende ”fremmedgjøringseffekt”. Denne synes eventuelt å slå ut på måter som ikke lar seg fange opp i måling av månedlig korrelasjon og sammenhengen til medieoppslagene er uklar. Senere og tregere effekter enn de spontane, må måles på andre måter enn det som er gjort her.

Konklusjon

Året 2011 var preget av betydelig vekst i anmeldelsene, samtidig med intense medieoppslag om overfallvoldtekt. En komparativ analyse av voldtektsanmeldelsene i 2011 med tilsvarende data fra 2010, i kombinasjon med en korrelasjonsanalyse av samvariasjonen mellom månedlig antall medieoppslag om- og anmeldelser av voldtekt, synliggjør at et bredt og bevegelig utvalg av hendelsesforløp anmeldes og registreres som voldtekt, som virker sterkt forbundet med medienes oppslag.

Tendensen til anmeldelse av hendelser som avviker fra det stereotype bildet om hva voldtekt er, som ble dokumentert i rapporten fra 2010, bekreftes i anmeldelsene fra 2011. Flertallsbegrepet om ”seksualiteter” kan overføres til også å gjelde et differensiert begrep om ”voldtekter”. Tette overganger mellom sosiale arenaer, relasjoner og miljøer, preget av ulike forventninger til kroppslighet og kjønnsrelasjoner, kan skape uklare grenser, utrygghet, misforståelser, mistillit, samt utnyttning, overgrep og krenkende erfaringer av ulike slag. En høy andel henleggelse av anmeldte voldtekter, må også ses i en slik sammenheng, samt knyttes til politidistriktets offerrettede koding og registreringsrutiner for anmeldte lovbrudd.

Korrelasjonsanalysen viser at økningen i anmeldelser i 2011 er sterkt forbundet med medieoppslagene om overfallvoldtekt, men ikke på noen enkelt og direkte måte. Analysen åpner et rom for drøfting av mulig effekter av medieoffentligheten. Fjorårets eksplosive oppmerksomhet kan ha virket inn på befolkningens bevissthet om egne kroppslige grenser og rettigheter, på risiko for overgrep gjennom en ”copy cat-” eller

såkalt smitteeffekt på latente gjerningsmenn, samt på frykt og risikopersepsjon med medfølgende utvidelse i tolkning av hendelser og tilnærmelser som truende. Også en fremmedgjøringseffekt kan ha forekommet, der andre overgrep enn de som er fokus for oppmerksomhet, usynliggjøres ytterligere.

Studien gir en indikasjon på hvordan en bestemt type mediekommunikasjon om voldtekt kan gi spesifikke og uintenderte virkninger. Med medieoppslagene om overfallsvoldtekt følger primært et økt antall anmeldelser fra berusede fornærmede over 30 år, om festrelatert voldtekt begått om natten i helger og av ukjent gjerningsmann, samt økt antall anmeldelser av krenkelsener som ligger noe tid tilbake. Personer med rus- og psykiske problemer fra før, kan synes særlig berørt av medieoppslagene med forhøyet anmeldelse av opplevde krenkelsener. Det gir grunn til ettertanke at antallet anmeldte nylig begåtte relasjonsvoldtekt avtar i perioden der mediene har et sterkt fokus på den individuelle faren for overfallsvoldtekt og der anmeldelsene av alle andre voldtektstyper øker. For overfallsvoldtekt gjelder økningen primært anmeldte forsøk på voldtekt, mens anmeldelsesfrekvensen for de fullbyrdede synes lite berørt av medieoppslagene. Flere tegn tyder på at det især er bevisstgjørings- og frykteffekter som har utspilt seg, mer enn smitteeffekter med økt voldtektetsrisiko. Medienes oppslag virker dermed tydelig på det kulturelle fortolkningsnivået og på reaksjonsnivået i anmeldelsestrappen (nivå 2 og 3), og mer uklart på erfaringsnivået (nivå 1).

At anmeldelsene endrer seg såpass kraftig i takt med medieutspill som denne studien viser, antyder at anmeldelsestilbøyeligheten er lett påvirkbar. Selve avgrensingen av voldtekt som kulturelt fenomen virker også tøyelig. Bevisstgjøring om kroppslige grenser og fryktpreget persepsjon synes å spille en vesentlig rolle for hva som oppleves krenkende og anmeldes. Enkle slutninger fra bevegelser i anmeldelsestall til endringer i erfarte overgrep, er vanskelig. Anmeldelsesdata gir ikke ”objektive” svar om totaliteten av folks kulturelle erfaringer med krenkelsener og avdekker derfor heller ikke endringer i et ”statisk mørketall”. Tydeligere identifikasjon av ulike faktorerers innvirkning på fortolkningene og anmeldelsestilbøyeligheten for forskjellige erfarte krenkelsener, samt studier av hvilke faktorer som sterkest influerer på utfallet i straffesaksarbeidet, er mulig gjennom multivariate analyser. Dette er metodiske grep som politidistriktet ikke har hatt kapasitet til i denne omgang, men som vil kunne gi verdifull informasjon til politiet.

Vedlegg

Vedlegg 1: Voldtektslovgivningen i norsk straffelov

Etter de siste endringene av 10. januar 2003 og 25. juni 2010 for Straffeloven av 1902, heter det i § 192 mot voldtekt (og forsøk på voldtekt, jfr. § 49) som følger:

1. ledd: Den som

- a) skaffer seg seksuell omgang ved vold eller ved truende atferd, eller*
- b) har seksuell omgang med noen som er bevisstløs eller av andre grunner ute av stand til å motsette seg handlingen, eller*
- c) ved vold eller ved truende atferd får noen til å ha seksuell omgang med en annen, eller til å utføre tilsvarende handlinger med seg selv,*

straffes for voldtekt med fengsel inntil 10 år. Ved vurdering av om det er utøvd vold eller truende atferd eller om fornærmede var ute av stand til å motsette seg handlingen, skal det legges vekt på om fornærmede var under 14 år.

2. ledd: Straffen er fengsel i minst 3 år dersom

- a) den seksuelle omgang var samleie (jfr. § 206), eller*
- b) den skyldige har fremkalt en tilstand som nevnt i første ledd bokstav c for å oppnå seksuell omgang*

3. ledd: Fengsel inntil 21 år kan idømmes dersom

- a) voldtekten er begått av flere i fellesskap*
- b) voldtekten er begått på en særlig smertefull eller særlig krenkende måte,*
- c) den skyldige er straffet etter denne bestemmelsen eller etter § 195 eller*
- d) den fornærmede som følge av handlingen dør eller får betydelig skade på legemet eller helse. Seksuelt overførbar sykdom og allmennfarlig smittsom sykdom, jfr. Smittevernloven § 1-3 nr. 3 jfr. Nr. 1, regnes alltid som betydelig skade på legemet eller helse etter denne paragrafen.*

4. ledd: Den som ved grov naksombet gjør seg skyldig i voldtekt etter første ledd, straffes med fengsel inntil 5 år.

Foreligger omstendigheter som nevnt i tredje ledd, er straffen fengsel inntil 8 år.

Vedlegg 2: Beveggrunner for å kontakte politiet 2010

Tabell 63: Beveggrunner for å kontakte politiet tolket ut fra avhør med fornærmede i voldtektssaker registrert ved Oslo politidistrikt 2010

Rettslig støtte/rettferdighet	Individuell emosjonell støtte	Praktisk relasjonell støtte
Kreve rettferdighet for uretten gjort mot en	Markere hvor ens egen grense for moral og toleranse går	Få klarhet i saksforhold (under rus)
Melde fra om kriminell handling for samfunnets rettshåndhevelse/straff	Gjenopprette selvrespekt og verdighet i egne øyne	Formidle underkommunisert/latent budskap til den andre
Bidra til å stoppe en overgriper fra gjentakelse	Steg i terapeutisk prosess	Gjenopprette respekt før/etter ryktespredning i sosiale medier
Få tilgang på beskyttelse	Få oppmerksomhet og sympati	Kamuflere egen utroskap som voldtekt/ansvarsfraskrivelse
Få mulighet til voldsoffererstatning	Hevn	
Andre anmelder forholdet		
Politiet anmelder forholdet		

Vedlegg 3: Definisjoner på ”idealtyper” av voldtekt - ut fra sosiale kontekster og hendelsesforløp

Festrelaterte voldtekter

Hendelsesforløp knyttet til fester og uteliv på byen. Overgrepene skjer gjerne i relasjoner mellom unge voksne personer i forbindelse med helgens byliv og da særlig i etterkant av festingen, enten på vei hjem, på nachspiel eller på overnatting. I denne konteksten konsumeres gjerne betydelige mengder alkohol. Her møtes nye personer, sjekking og flirting er en del av spillet og det oppstår spenninger og forløp som umiddelbart eller i etterkant defineres som voldtekt. Mange av de som anmelder festrelaterte voldtekter forteller at de i løpet av kvelden får blackout eller sovner og ikke kan huske hva som skjedde. Andre kan ha fulgt med noen på nachspiel eller tatt med seg folk hjem, og der opplevd å ikke bli respektert for sitt ønske om ikke å ha sex.

Relasjonsvoldtekt

Voldtekter som skjer i primærrelasjoner, overfor ektefeller eller partner i et fast forhold, overfor personer som bor sammen eller eks partnere. Dette kan skje som engangstilfeller, men synes ofte forbundet med mer generelle spenninger i forholdet, noen ganger også mer allmenne mønstre av vold og krenkelser av integritet. Disse kan være del av et ensidig mishandlingsforhold, men behøver ikke være det. Volden kan være ledd i et gjensidig kommunikasjonsmønster eller resultat av samforstått ønske om ”røff” kommunikasjon, ikke minst på det seksuelle feltet. Mange av relasjonsvoldtektene anmeldes i ettertid, i forbindelse med oppbrudd og oppløsning av et forhold. Om dette uttrykker at man i denne sammenheng finner en mulighet til å anmelde voldtekt(er) som man hele tiden har ønsket å anmelde, eller om man i en slik kritisk fase setter de tidligere erfaringene i forholdet i et nytt og mer negativt lys, er usikkert. Flere av relasjonsvoldtektene beskriver kjente modus operandi for tvangsforhold. Her er det ofte slik at kvinnen ikke motsetter seg hans ønske om sex, fordi hun er blitt disiplinert og redd gjennom hans voldelige adferd fra før av. I hendelsesforløpet som beskrives i anmeldelsen framstiller hun seg selv som passiv og medgjørlig på en måte som kan tolkes som avmektig. Han beskrives som truende og krevende. Hennes manglende motstand skyldes frykt for represalier. I andre tilfeller beskriver den fornærmede seg selv som aktiv, utforskende, noen ganger som grenseløs. Hun mener at partneren har utnyttet dette og forledet henne til handlinger hun egentlig ikke har ønsket. Voldtektsanmeldelsene kommer i noen tilfeller sammen med anmeldelser av fysisk mishandling. I noen tilfeller fungerer formelle ordninger som gjelder barnevern, oppholdstillatelse, etc. til å motivere kvinner som lever med overgrep til å anmelde partneren for voldtekt.

Sårbarhetsvoldtekt

Overgrepserfaringene knytter seg til markedet for sex- og narkotikahandel, til konflikter som gjelder utveksling av seksuelle tjenester og rus og til hendelser som skjer i rus eller i endret bevissthetstilstand (inkludert psykiatri). Anmeldelsesmaterialet handler i disse tilfellene ofte personer med dårlig psykisk fungering, svak legal integrering i samfunnslivet og/eller som lever særlig belastende liv som prostituerte,

narkomane og/eller som deltakere i kriminelle rusmiljøer. Dette er ofre som er alene og isolert overfor ustabile og/eller aggressive personer. De sårbare mangler ofte sosiale nettverk, kompetanse og har få eller ingen former for sosial kapital å spille på for å komme ut av situasjonen. Dette gjelder i særdeleshet for personer som lever innen tunge rusmiljøer, på prostitusjonsmarkedet og/eller i psykiatriske institusjoner. Personer som tilhører slike belastede miljøer kan som alle andre også oppleve krenkelser utenom disse sammenhengene, og vil da bli kategorisert som utsatt for festrelaterte voldtekter, relasjonsvoldtekter eller overfallsvoldtekter, alt etter hva som har skjedd.

Overfallsvoldtekt

Overgrep som typisk sett skjer overfor intetanende personer som uforvarende og plutselig, helt uten foranledning, overlates andres vilje og overmakt. Hendelsene skjer gjerne brått og overraskende. De begås av ukjente personer og forbindes gjerne med frykt og dødsangst. Liksom ved såkalt ”blind vold” er det ofte slik at voldtekter som tilfredsstillende alle ytre kriterier for overfallsvoldtekt, likevel ikke rammer helt tilfeldig. De følger bestemte mønstre med hensyn til gjerningstid og -sted. Ofte skjer overfallsvoldtekter i forlengelsen av festrelaterte sammenhenger, iblant tilsynelatende av personer som ønsker å etablere en kontakt og som ikke respekterer et avslag. Grenseoppgangene mellom de ulike voldtektstypene er derfor vanskelig og vil alltid være fortolket ut fra skjønn.

Annet

Andre fenomener enn de som er nevnt over finnes, og typene over er ikke utfyllende for alle hendelsesforløp og krenkelser som anmeldes til politiet. I kategorien ”Annet” finnes overgrep som skjer mellom venner og bekjente, samt overgrep i ulike ”patron-klient”-relasjoner⁹⁵ og i kundeforhold. Det finnes også tilfeller av voldtekt som skjer mellom en eller flere parter som møtes på Internettet, på chat-sider eller sexdate-sider, og som avtaler dater eller deltakelse på sexklubber og lignende. Til dels inngår disse som varianter innen festrelaterte voldtekter. I noen av tilfellene som er kategorisert som ”annet”, er det vanskelig å tolke hva vedkommende mener er voldtekten.

---

⁹⁵ Personlige tjenesteforhold som består over tid med ulike tilgang på ressurser og makt og faste roller i forhold til ytelsene. Eksempler på dette er utdanningsrelasjoner, arbeidsgiver/-taker, utleier/-leieboer, behandler/pasient, osv. Det som er kalt ”kundeforhold” skiller seg fra patron-klientrelasjoner ved å være personlige utvekslingsrelasjoner uten lengre varighet, så som taxisjåfør/passasjer, butikkansatt/kunde, og lignende. Dersom kundeforholdet gjelder i forhold til sårbare personer, er disse kategorisert inn under sårbarhetsvoldtekter.

Vedlegg 4: Casehistorier konstruert - som antyder bredde i anmeldte hendelsesforløp (med økende grad av grovhet/makt)

Festrelatert:

Case 1: Hun er 23 år og er ute på byen sammen med studiekamerater. Hun møter en bekjent som blir med studentene på nachspiel. Hun er i godt humør og flørter åpenlyst med flere. Etter hvert føler hun seg dårlig og går ut for å få frisk luft. Den bekjente hjelper henne til toalettet og av med genseren etter at hun har kastet opp. En av festdeltakerne kommer til toalettet og spør kvinnen om den for han fremmede mannen har utnyttet henne. Hun har nok med seg selv og svarer ikke. Festdeltakeren går ut til de andre som ringer politiet. Den unge kvinnen busker ikke alt, men har ingen følelse av at hun har hatt sex eller blitt utsatt for overgrep. Den mistenkte mener at han kun har hjulpet kvinnen.

Festrelatert:

Case 2: Hun er 22 år, full og på nachspiel hos venner etter en kveld på byen. Hun blir trøtt og legger seg i senga inne på et mørkt soverom. En person kommer inn i rommet og legger seg ved siden av henne. Hun tror det er en venn som hun tidvis også har hatt sex med. De kliner og etter en stund har de frivillig sex sammen. Etterpå reiser han seg og går ut av rommet. Først da oppdager hun at dette var en annen person. Etter å ha konferert med en venninne dagen etter anmelder hun ham for voldtekt.

Relasjonsvoldtekt:

Case 3: En godt voksen dame oppsøker politiet og vil anmelde en hendelse som skjedde mange år tilbake, da hun var 14 år. Hun hadde da hatt en to år eldre kjæreste som tigget seg til å fagre henne mens de lå ved siden av hverandre. Når hun tenker tilbake på dette mener hun at hun egentlig ikke hadde ønsket dette. Hun sa ikke nei til gutten den gangen, for hun tenkte at det antakelig skulle være sann. Hun synes politiet skal vite om dette, i tilfelle han senere har forgrepet seg på andre.

Relasjonsvoldtekt

Case 4: Hun er 34 og han 40, de har vært par en stund og har snakker om å eksperimentere mer seksuelt. Etter å ha kontaktet en sexklubb på internett møter de til en av klubbens treffkvelder. Her blir hun kurtisert av flere fremmede menn og ender med å ha frivillig sex med en av dem. Etterpå finner hun kjæresten igjen i et rom der han har sex med en annen dame. Hun blir da sint, føler seg forrådt, lurt og misbrukt. Hun anmelder kjæreste for å ha voldtatt henne i deres tidligere forhold og for han har forledet henne til å gå utover sine grenser.

Annet:

Case 5: Hun anmelder en kollega fra arbeidsplassen der de begge har jobbet i kortere tid. De er begge 22 år og har blitt gode venner. Etter arbeidstidens slutt begynner de en dag å flørte og kysse mens de låser av stedet. Det ender med at de har sex sammen. Etter noen dager forstår hun at han er en rundbrenner som har hatt sex med flere, også mange på arbeidsstedet. Hun føler seg ydmyket og utnyttet. Hans historie er identisk med hennes, men han mener at de har flørtet de siste ukene og at hun var like interessert i sex som han.

Festrelatert

Case 6: Hun er på byen sammen med noen venninner og har det kjempegøy etter et fantastisk morsomt vorspiel. Fortvilelsen er stor når hun våkner neste morgen i sin egen seng, med en naken, fremmed mann ved sin side. Hun hopper ut av sengen og ser at klærne ligger pent på sin vante plass og i stua står to halvtomme glass på salongbordet. Skrekkslagen forsøker hun å huske hva som skjedde natten i forveien. Den fremmede mannen våker, kler på seg og spør hva som skjer. Hun vil ha han ut fortest mulig og sender han på dør. I telefonsamtale med en venninne fra festen dagen før får hun vite at hun hadde sagt "ha det" til de andre og forsvunnet fra utestedet med en fremmed fyr. Hun klarer ikke å huske dette, blir veldig redd og frykter hva som kan ha skjedd.

Relasjonsvoldtekt

Case 7: Hun er del av et arrangert ekteskap, kom til Norge for flere år siden, og har senere fått utdanning og jobb her. Hun er glad i ektemannen, men forholdet er ikke helt slik hun hadde håpet. Mye skyldes svigerfamiliens forventninger om at hun etterlever deres normer. Dessuten liker hun ikke sex, og hun synes mannen ønsker dette for hyppig. Fram til nå har hun likevel ikke sagt nei, men har latt det skje og tenkt på dette som plikt. Nå vil hun anmelde han for voldtekt, for å få svigerfamilien til å respektere henne. Hun vil at politiet ber ham om å holde opp, men ikke straffefølger ham.

Overfallsvoldtekt

Case 8: Hun er 33 år og på vei hjem fra byens sentrum en lys sensommerkveld. Hun har drukket vin, men føler seg klar og i godt humør. Hun tar trikken hjem og går det siste stykket på en er relativt øde vei. Etter hvert går en ung mann opp ved siden av henne. Han tar på armen hennes, lener seg mot henne og sier noe hun ikke forstår. Hun liker ikke situasjonen og dytter ham unna. Hun forter seg hjem, men er ikke sikker på hva mannen faktisk var ute etter, om han ville snakke, sjekke, rane eller voldta henne. Hun ble heller ikke særlig redd, for mannen var ung og relativt liten av vekst. Hun hadde opplevd mer skremmende ting før. Sammen med en venninne har hun likevel kommet til at hun vil anmelde dette i tilfelle det var et forsøk på voldtekt.

Sårbarhetsvoldtekt:

Case 9: Hun er prostituert og narkoman. Hun ble utsatt for overgrep som ung, og har fått senskader av dette, blant annet selvskadning. Hun har tatt med en kunde til stedet der hun utfører de seksuelle tjenestene. De snakker sammen før hun gjennomfører seksuelle tjenester de har blitt enige om. Underveis opplever hun at han går lenger i de seksuelle handlingene enn avtalt. Etterpå oppstår det en krangel om pris. Han vil ikke betale mer det de ble enige om. Han går fra henne etter å ha kastet bare noen hundrelapper i fanget hennes.

Overfallsvoldtekt:

Case 10: Hun er 25 år og har vært hos en venninne. Hun har ikke drukket og er generelt beskjeden med alkohol. Idet hun nærmer seg egen oppgang kommer en mann bak henne og bøyer seg fram for å kysse henne. Han tar hånden under kjolen henne, tar henne på skrittet og forsøker og komme under trusen. Imens gjør han jokka-bevegelser. Hun dytter han kraftfullt vekk og han mister balansen. Hun roper høyt og med sint stemme at han skal pelle seg unna og han løper sin veg. Hun er usikker på hvordan han så ut, for det var mørket og alt forløp så fort. Hun mener han kan ha vært 35-40 år og muligens asiatisk i utseende, men kanskje også øst- eller vesteuropeisk.

Festrelatert:

Case 11: Hun er 24 år og har vært ute på byen og festet. Hun føler seg ganske full for hun har drukket sprit og tåler lite alkohol. Hun går hjem sammen med en bekjent fra ungdomstiden som hun har tilbudt overnatting. Etter avtale skal han sove over hos henne. Hjemme i hennes leilighet drikker de litt mer, røyker hasj og sovner på sofaen. I løpet av natta våkner hun av at han har tatt seg til rette og er i ferd med å ha samleie med henne. Hun blir sint og ber han stoppe, noe han gjør. Hun ber ham om å dra, men han vil ikke gå. Hun ringer politiet, forteller hva som har skjedd, men ønsker ikke å kjøres til legevakt. Hun vil senere heller ikke at det reises tiltale mot vennen. Hun frykter for ryktet på sosiale medier og at han kan ha tatt bilder.

Relasjonsvoldtekt

Case 12: De ble kjent da hun var rusmisbruker og de har fått ett barn sammen. Nå har de flyttet fra hverandre. Han var mye sint og sjalu da de var sammen og knyttet dette til hennes fortid. Han påsto at hun hadde vært bore. Hun tror han ble seksuelt opphisset av denne typen snakk for da ville han gjerne ha sex av den røffe typen. Etter hvert mislikte hun dette sterkt, men spilte med. Nå har hun funnet en annen. Eksen ble rasende da hun fortalte om dette, så hun var hans og tvang seg til sex. Hun gjorde som vanlig ikke motstand, men vil nå likevel anmelde dette siste tilfellet.

Festrelatert:

Case 13: Hun er en ung kvinne på 20 år og har vært på en av byens utesteder sammen med to venninner. De har det gøy, danser, drikker og florter. Hun drikker mange shots og vin. Etter hvert skiller venninnene lag og hun drar med tre menn til en liten leilighet i sentrum. Mennene er rundt 25 år, to er norske og en fra Øst Europa. På nachspielet blir hun dårlig, legger seg på soverommet og sovner. Hun våkner av at de tre mennene er over henne, holder henne fast og drar av henne tøyet. Hun forsøker desperat å gjøre motstand, men blir slått og tatt strupetak på. Etter at mennene har voldtatt henne sniker hun seg ut og drar til en venninne som ringer politiet. De tre mennene tilhører et kriminelt miljø preget av vold og narkotikakriminalitet. Alle har vært anmeldt flere ganger for dette, den ene også for flere seksuallovbrudd.

Relasjonsvoldtekt

Case 14: Hun anmelder sin ektemann gjennom flere år for voldtekt. De er begge fra et lite sted nordpå og har to barn sammen. Forholdet har aldri vært helt bra, mest fordi han alltid har ønsket et fritt forhold. Hun vet at han har vært utro med flere. De krangler ofte. Ved siste krangel endte det med en voldsom slåsskamp. Han gikk amok og benyttet gjenstander som han slo henne med. Hun ble alvorlig skadet og ute av stand til å beskytte seg. Da tvang han henne til grov sex. Hun ringer etterpå politiet for hjelp, men gjør det samtidig klart at hun ikke vil anmelde mannen hun elsker. Politier reiser offentlig påtale.

Sårbarhetsvoldtekt:

Case 15: Han er en tungt narkoman mann som har opplevd mye motgang i livet, blant annet seksuelle overgrep som ung. Han forsøker å bedre livet sitt og komme seg ut av et kriminelt rusmiljø. Når en av byens arenaer for narkotikahandel oppsøkes han av en mann som presenterer seg som hjelpearbeider. Han lures med inn i en bil og kjøres til et øde sted. Her trues han med våpen, bindes fast og voldtas. Når politiet senere ankommer er mannen ille tilredt og må bringes til sykebus. Politiet mistenker at hendelsen kan dreie seg om oppgjør i kriminelt miljø og pågriper senere en svært kriminelt belastet person, tidligere siktet for

en rekke grove vold og sedelighetsaker samt en lang rekke narkotikalovbrudd. Fornærmede vil ikke samarbeide mer med politiet.

Overfallsvoldtekt

Case 16: Hun er 19 år og tar taxi hjem fra byen sent på kvelden. Hun har drukket, føler seg full og matt. Hun oppdager at en kar følger henne inn i bakgården til leilighetskomplekset. Han kommer opp bak henne og truer henne med kniv til å låse opp og gå inn i oppgangen. Hun er livredd og tør ikke gjøre motstand. Med kniven tvinger han henne til å utføre oralsex. Hun klarer etter hvert å gjøre anskrisk og mannen løper. Politiet blir tilkalt og kjører henne til legevakten med kuttskader. Hun er i sjokk og ikke i stand til å gi noe signalement av mannen.

Vedlegg 5: Gjerningstidspunkt

Tabell 64: Anmeldelsestidspunkt i forhold til gjerningstidspunkt for forsøk på voldtekt i 2011, fordelt på årets fire kvartaler.

2011	Forsøk voldtekt				
	Innen en måned	Neste 11 måneder	Over ett år	Totalt	N=
Første kvartal	100,0	0,0	0,0	100	7
Andre kvartal	90,0	10,0	0,0	100	10
Tredje kvartal	92,3	7,7	0,0	100	13
Fjerde kvartal	64,3	21,4	14,3	100	14
Totalt	84,1	11,4	4,5	100	44
N=	37	5	2	44	

Sammenlikningstabell til tabell 64: Anmeldelsestidspunkt i forhold til gjerningstidspunkt for forsøk på voldtekt i 2010, fordelt på årets fire kvartaler.

2010	Forsøk voldtekt				
	Innen en måned	Neste 11 måneder	Over ett år	Totalt	N=
Første kvartal	80,0	20,0	0,0	100	10
Andre kvartal	100,0	0,0	0,0	100	2
Tredje kvartal	100,0	0,0	0,0	100	12
Fjerde kvartal	66,7	33,3	0,0	100	3
Totalt	88,9	11,1	0,0	100	27
N=	24	3		27	27

Tabell 65: Tid mellom gjernings- og anmeldelsestidspunkt for voldtekt anmeldt til Oslo politidistrikt i 2011, fordelt på årets fire kvartaler.

2011	Voldtekt				
	Innen en måned	Neste 11 måneder	Over ett år	Totalt	N=
Første kvartal	66,7	14,3	19,0	100	42
Andre kvartal	76,0	10,0	14,0	100	50
Tredje kvartal	59,6	17,5	22,8	100	57
Fjerde kvartal	68,3	16,7	15,0	100	60
Totalt	67,5	14,8	17,7	100	209
N=	141	31	37	209	

Sammenlikningstabell for tabell 65: Anmeldelsestidspunkt i forhold til gjerningstidspunkt for voldtekt i 2010, fordelt på årets fire kvartaler.

2010	Voldtekt				
	Innen en måned	Neste 11 måneder	Over ett år	Totalt	N=
Første kvartal	54,8	21,4	23,8	100	42
Andre kvartal	75,0	10,0	15,0	100	40
Tredje kvartal	69,7	21,2	9,1	100	33
Fjerde kvartal	88,6	9,1	2,3	100	44
Totalt	72,3	15,1	12,6	100	159
N=	115	24	20	159	159

Litteraturliste

- Aebi, M. F., et al. (2006). European Sourcebook of Crime and Criminal Justice Statistics. The Hague, Boom Juridische Uitgivers.
- Alcoff, L. (2009). "Discourses of sexual violence in a global framework." Philosophical topics **37**(2): 123-140.
- Alcoff, L. M. (2006). Visible Identities: Race, Gender and the Self, Oxford university press.
- Alheit, P. (2005). Historier og struktur - metodologiske overvejelser over narrativitet. Livshistoriske fortellinger og fortolkende socialvidenskab. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. Roskilde, Roskilde universitetsforlag.
- Andersen, A. S., B. Dausien, et al. (2005). Innledning. Livshistoriske fortellinger og fortolkende socialvidenskab. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. Roskilde, Roskilde universitetsforlag.
- Andersen, A. S. and L. K. (2005). Fritz Schützes teoretiske og metodologiske arbejde. Livshistoriske fortellinger og fortolkende socialvidenskab. A. S. Andersen, B. Dausien and K. Larsen. København, Roskilde Universitetsforlag.
- Bachman, R. (1993). "Predicting the reporting of rape victimizations: Have rape reforms made a difference?" Criminal Justice and Behavior **20**: 254-270.
- Berkowitz, L. (1993). Aggression. Causes, consequences and control. New York, McGraw-Hill Book Company.
- Bjerkan, K. Y., L. R. Frøyland, et al. (2010). Medievold avler vold» - reell frykt eller moralsk panikk? Oslo, Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
- Bjørnebekk, R. and G. Bjørnebekk (2009). Alvorlige adferdsproblemer og antisosialitet - bilder av ungdom i trøbbel, som skaper trøbbel. Barn. K. Haanes and R. Hjermann. Oslo, Universitetsforlaget: 238-261.
- Bourdieu, P. (2007). Viten om viten og refleksivitet, Pax.
- BRÅ (2008). Våldtäkt mot personer 15 år och äldre. Utvecklingen under åren 1995-2006. Stockholm, Bråttförebyggande rådet. **13**.
- Christie, N. and K. Bruun (2003). Den gode fiende. Oslo, Universitetsforlaget.
- Cohen, S. (1972). Folk devils and moral panics. London, Mac Gibbon and Key.
- Coleman, L. (2004). The Copy Cat effect. New York, Paraview Pocket Books.
- Dessau, N. (2011). Flere voldtekter i Norge - Mindre voldtekter i Europa. Ny Tid. **1. juni 2011**.
- Frate, A. A. d. (2006). "International Crime Data Collection: Priorities for the United States." Forum for Crime and Society **5**(1).
- Gagnon, J. H. and W. Simon (1973). Sexual conduct: The social sources of human sexuality, Aldine.
- Gartner, R. and R. Macmillan (2005). "The effect of victim-offender relationship on reporting crimes of violence against women." Canadian Journal of Criminology(July): 393-429.
- Giddens, A. (1992). The transformation of intimacy: sexuality, love eroticism. Oxford, Polity Press.
- Groth, A. N. (1979). "Sexual trauma in the life histories of sex offenders." Victimology **4**(6-10).
- Hanly, C., D. Healy, et al. (2009). Rape and Justice in Ireland: A National Study of Survivor, Prosecutor and Court Responses to Rape. Dublin, Liffey.
- Harris, J. and S. Grace (1999). A question of evidence? Investigating and prosecuting rape in the 1990's. London, Home Office Research Study.
- Hart, T. and T. D. Miethe (2008). "Exploring bystander presence and intervention in nonfatal violent victimization: When does helping really help?" Violence and Victims **23**(5): 637-651.

- Hellevik, O. (1977). Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap. Oslo, Universitetsforlaget.
- Helseth, H. (2010). Generasjon sex. Oslo, Manifest Analyse.
- Hennum, R. (2004). "Den rettslige behandlingen av voldtekt - Hvorfor har Norge fått kritikk fra FN?" Materialisten 1.
- Hällsten, M., J. Sarnecki, et al. (2011). Crime as a price of inequality? The delinquency gap between children of immigrants and children of native swedes.
- Høigård, C. (1997). Kriminalitetsbilder og kriminalstatistikk. Kriminologi. L. Finstad and C. Høigård. Oslo, Pax.
- Johannessen, A., P. A. Tufte, et al. (2004). Introduksjon til samfunnsvitenskapelig metode. Oslo, Abstrakt forlag.
- Kahneman, D., P. Slovic, et al. (1981). Judgement under uncertainty - Heuristics and Biases. Cambridge, Cambridge University Press.
- Kirkengen, A. L. (2009). Hvordan krenkede barn blir syke voksne. Oslo, Universitetsforlaget.
- Kolk, B. v. d. (1987). Psychological Trauma. Washington DC, American Psychiatric Press.
- Kross, M. P., A. Gidycz, et al. (1987). "The scope of rape: Incidence and prevalence of sexual aggression and victimization in a sample of higher education students." Journal of consulting clinical psychology 55: 162-170.
- Laudrup, C., B. Laursen, et al. (2010). Voldtægt der anmeldes... Del VI: Voldtægtanmelders vei gjennom retssystemet, Det Kriminalpræventive råd.
- Listerborn, C. (1999). Om retten at slippa sküddas. Den trygge byen. T. Skouen. Oslo, Formskrift.
- Lynch, J. P. and L. A. Addington (2007). Understanding Crime Statistics. Revisiting the divergence of the NCVS and UCR, Cambridge University Press.
- Mathiesen, T. (1986). Makt og medier: En innføring i mediesosiologi. Oslo, Pax.
- Mik-Mayer, N. (2005). Dokumenter i interaksjonistisk begrepsramme. Kvalitative metoder i et interaksjonistisk perspektiv. M. Järvinen and N. Mik-Mayer. København, Hans Ritzels Forlag.
- Mossige, S. and S. Abrahamsen (2007). Vold og overgrep mot barn og unge. Oslo, NOVA rapport.
- Muhleisen, W. and Å. Røthing (2009). Norske seksualiteter. Oslo, Cappelen Damm.
- Muncie, J., D. Talbot, et al. (2009). Crime: Local and global. Cullompton, Willan Publishing.
- Nesvold, H. M. F. (2010). Health services for sexually assaulted. Complainants' and judicial use of a self-referral centre; case-flow from assault to legal outcome. Medisinsk fakultet. Oslo, Universitetet i Oslo.
- Nordenstam, C., G. Borgen, et al. (2002). Seksuelle overgrep mot barn - utvalgte temaer, Nasjonalt ressursenter for seksuelt misbrukte barn.
- NOU (2008:4). Fra ord til handling: Bekjempelse av voldtekt krever handling. Departementenes servicesenter, Informasjonsforvaltningen.
- Olaussen, L. P. (1996). Kriminalstatistikk som målestokk for kriminalitetsutvikling, Universitetet i Oslo.
- Pedersen, W. (2005). Nye seksualiteter. Oslo, Universitetsforlaget.
- Pedersen, W. and S. O. Samuelsen (2003). "Nye mønstre av seksualitet blant ungdom." Tidsskrift for norsk lægeforening 123: 3006-3009.
- Priour, A. and C. Sestoft (2007). Pierre Bourdieu. En introduksjon. København, Hans Reitzels Forlag.
- Rachlew, A. (2011). Politiavhøret - en beretning fra innsiden. Hjelp meg! En bok om voldtekt. G. Kvalheim. Stavanger, Hertervig forlag: 54-73.
- Rennison, C. M., M. Dragiewicz, et al. (2012). "Context Matters: Violence against women and reporting to police in rural, suburban and urban areas." American Journal of Criminal Justice March.

- Russel, D. (1986). The secret trauma. Ney York, Basic Books.
- Schachter, S. and J. Singer (1962). "Cognitive, social and physiological determinants of emotional state." Psychological Review **69**.
- Seghorn, T. K., R. J. Boucher, et al. (1987). "Childhood sexual abuse in the lives of sexually aggressive offenders." J Am Acad Child Adolesc Psychiatry **26**: 262-267.
- Skjørten, K. (1994). "Problemer ved bruk av legalstrategier mot vold og seksuelle overgrep i familien." Tidsskrift for nordisk kriminalvidenskap **81**(3).
- Skjørten, K. (1996). "Rettsoptimisme og seksualisert vold." Materialisten **1-2**.
- Smith, D. (2005). Institutional Ethnography: a Sociology for People. Oxford, Alta Mira Press.
- Stefansen, K. and I. Smette (2006). "Det var ikke voldtekt, mer et overgrep. Kvinner fortolkning av seksuelle overgrepserfaringer." Tidsskrift for samfunnsforskning **1**.
- Suretter, R. (2002). "Self-reported copy cat crime among a population of serious and violent juvenile offenders." Crime and Delinquency **48**: 46-69.
- Sætre, M. (1997). "Samfunnsproblemet som "forsvant". En kritikk av tendensen til å minimalisere omfanget av seksuelle overgrep mot barn." Tidsskrift for norsk psykologforening **34**: 53-61.
- Sætre, M. (2007). Analyser av kriminalitet: en innføring i data og metoder i samfunnsvitenskapelige og strategiske kriminalanalyser. Kristiansand, Høyskoleforl.
- Sætre, M. and V. Grytdal (2011). Voldtekt i den globale byen - 2010. Strategisk analyse. Oslo, Oslo politidistrikt.
- Testa, M. and e. al (2010). "Alcohol and sexual risk behaviors as mediators of the sexual victimization - Revictimization, relationship." Journal of consulting clinical psychology **78**(2).
- Thompson, K. (2005). Moralsk panik. København, Systime academics.
- Thorsen, L. R., S. Lid, et al. (2009). Kriminalitet og rettsvesen. Oslo, Statistisk sentralbyrå.
- van der Kolk, B. A. (1989). "The compulsion to repeat the trauma: Re-enactment, revictimization and masochism." Psychiatric Clinics of North America **12**(2): 389-411.
- Wessel, T. (2006). Los Angeles-modellen. En postmoderne byutviklingsmodell. Teori og metode i geografi. S. U. Larsen. Oslo Fagbokforlaget: 94 - 112.
- Wittgenstein, L. (1997). Filosofiske undersøkelser. Oslo, Pax forlag.
- Wolitzky-Taylor, K. B., H. S. Resnick, et al. (2010). "Is reporting of rape on the rise? A comparison of women with reported versus unreported rape experiences in the National Women's Study-replication." Journal of Interpersonal Violence **26**(807-832).